

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM
UYUMSUZ ŞEMALAR VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK
EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER: ŞEMA TERAPİ MODELİ
ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Reyhan Arslan

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ
ŞEMALAR VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLER: ŞEMA TERAPİ MODELİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

Reyhan Arslan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

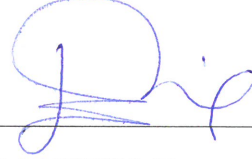
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

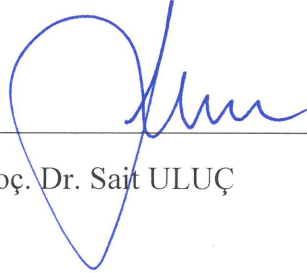
Reyhan Arslan tarafından hazırlanan “Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 27/04/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gonca SOYGÜT PEKAK (Başkan)

Prof. Dr. Elif BARIŞKIN (Danışman)

Doç. Dr. Sait ULUÇ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/04/2017

Reyhan Arslan

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

● Tezimin/Raporumun 01.06.2018 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

17/05/2017

Reyhan ARSLAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Elif BARIŞKIN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Reyhan ARSLAN

TEŞEKKÜR

Şimdi sabırsızlıkla yazmayı beklediğim bu satırları doldururken hiç geçmeyecekmiş gibi gelen zamanın aslında ne kadar hızlı aktığını farkediyorum. Bu zorlu sürecin baştan sona keyifli hale gelmesinde büyük payı olan ve beni her defasında sabırla dinleyen, endişeye kapıldığım anlarda desteği ve anlayışıyla beni rahatlatan ve mesleğe dair hedeflerimin şekillenmesinde baş rolü oynayan değerli hocam ve tez danışmanın Prof. Dr. Gonca SOYGÜT PEKAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez jürime katılımları ve değerli önerileri ile yaptıkları katkılarından ötürü Prof. Dr. Elif BARIŞKIN ve Doç. Dr. Sait ULUÇ'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerini öğrenme fırsatı bulduğum, alana dair bakış açımı zenginleştiren ve her daim öğrencileri olduğum için kendimi şanslı hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM, Prof. Dr. Gonca SOYGÜT PEKAK, Prof. Dr. İhsan DAĞ, Prof. Dr. Elif BARIŞKIN, Doç. Dr. Sait ULUÇ ve Doç. Dr. Sedat IŞIKLI'ya gönülden teşekkür ederim. İstatistik konusunda ne zaman aklım karışsa rahatlıkla kapısını çalabildiğim ve her defasında sorularımı sabırla yanıtlayan Yrd. Doç. Dr. Athanasios MOURATIDIS'e çok teşekkür ederim. Ayrıca süpervizyon eğitimim süresince çok değerli katkıları ve yapıcı ve destekleyici tavrı ile terapist olma yolundaki ürkek adımlarımın güçlenmesini sağlayan ve bizlere duyduğu güven ile cesaret aşıl原因an saygıdeğer hocam Doç. Dr. Sait ULUÇ'a teşekkürü borç bilirim.

Tanıştığım günden bu yana içten ve güleryüzlü tavırlarıyla akademik hayata attığım ilk adımı güzelleştiren, her daim bana güvenen ve akademik gelişimimi destekleyen, eğitim hayatımın yanı sıra özel yaşamım konusunda da ne zaman desteğe ihtiyaç duysam rahatlıkla kapılarını çalabildiğim çok değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ferah ÇEKİCİ, Yrd. Doç. Dr. Neslihan ARICI ÖZCAN, Yrd. Doç. Dr. Erol YILDIRIM ve Yrd. Doç. Dr. Zeynep AYDIN SÜN BÜL'e ikinci ailem oldukları için can-ı gönülden teşekkür ederim. İyi ki sizleri tanıdım. Ofiste bolca dırdırımı çeken sevgili arkadaşlarım Elçin TUNÇKOL, Halime ATALAY ve Asiye Yüksel AĞARGÜN'e verdikleri destek ve pozitif enerji için teşekkür ederim. Ayrıca veri toplamamda çok büyük desteği olan

Medipol ailesine ve bu süreçte neden olduğum kalabalık ve gürültüye sabırla katlanan tüm ofis arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca can yoldaşı olan, yüzümü güldüren, uykusuz gecelere rağmen her anı neşeli ve anlamlı kılan, birlikte “bir” olduğumuzu hissettiğim kıymetli arkadaşlarım Elif ÜZÜMCÜ, Sema EREL, Cansu ALSANCAK ve Ezgi TRAK’a kıymetli dostlukları için teşekkür ederim. Bir yıl boyunca paylaştığımız evi huzurlu ve sevgi dolu bir yuva kılan canım arkadaşım Tezcan Zeynep ÖZKAN TİLKİ’ye samimi dostluğu için teşekkür ederim. Beni büyüten güzel İstanbul’a ve en güzel yıllarıma ev sahipliği yapan ve beni her açıdan dayanıklı kılan ODTÜ’ye ve Ankara’ya da teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca vermiş olduğu burs desteğinden dolayı TÜBİTAK’a teşekkür ederim.

Ve son olarak da canım aileme.. hem en kolay hem de en zor kısım burası belki de.. size olan teşekkürümü sayfalarca yazabilirim aslında. Canım babam; kahramanım, kılavuzum, destekçim, sonsuz güvendiğim ve sonsuz güvenen. Biricik kardeşim; olması için can attığım, iyi ki olmuşum, can yoldaşım. Canım annem; koşulsuz seven ve koşulsuz sevdiğim, başımı yaslayacağım omuz, sırdaşım, yoldaşım, en büyük destekçim, idolüm, ışığım, her şeyim. Size sahip olduğum için çok şanslıyım. Bu süreçte -en başta da nazımı, karpisimi hatta bazen suratsızlığımı çekerek- benden çok emek sarfettiniz. Ayrıca işi gücü bırakıp verileri girebilmem için seferber olmanız şu an bu satırları yazmak yerine büyük ihtimalle hala onlarla boğuşuyor olurdum ☺. Her şey için tekrar teşekkür ederim. Anneciğim, dünyaları sersem önüne hakkın ödenmez ama bu seneki anneler günü hediyen olarak tezimi sana ithaf ediyorum.

ÖZET

ARSLAN, Reyhan. *Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu çalışmada, kişiler arası bağımlılığın kökenine ilişkin olduğu düşünülen faktörlerin, erken dönem yaşantıları temel alan Şema Terapi Modeli çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ilinde bulunan çeşitli üniversitelerde öğrenimine devam etmekte olan (386'sı kadın, 232'si erkek) toplam 618 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada yer alan değişkenlerin ölçülmesi amacıyla Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ), Young Şema Ölçeği- Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3), Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Çalışmada yanıt aranan sorular doğrultusunda, ilk olarak kişiler arası bağımlılık eğilimi ile çeşitli sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkilere, ardından araştırmada yer alan değişkenlerin (algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemalar, kişiler arası bağımlılık eğilimi) birbirleriyle olan ilişkilerine ve bu değişkenlerin cinsiyet açısından farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Buna göre, araştırmada yer alan değişkenler arasında çeşitli düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunduğu ve bu değişkenlerin cinsiyet açısından farklılaştığı görülmüştür. Son bölümde ise, algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünün belirlenmesine yönelik yapılan analizler, kadın ve erkekler için ayrı ayrı yürütülmüştür. Çalışmanın sonuçları, genel olarak, Şema Terapi Modelini destekler niteliktedir. Buna göre, kadın ve erkek katılımcılarda kuralcı/kalıplayıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişimi kapalı/duyguları bastıran ebeveyn algıları ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracı rolü bulunmaktadır. Öte yandan, küçümseyici/kusur

bulucu ebeveyn algılarının yalnızca kadın katılımcılarda; aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algılarının ise yalnızca erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimini yordadığı görülmüştür. Sonuç olarak, çalışma bulguları, algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rol oynadığına işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Şema Terapi Modeli, erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik biçimleri, kişiler arası bağımlılık

ABSTRACT

ARSLAN, Reyhan. *The Relationships between Perceived Parenting Styles, Early Maladaptive Schemas, and Interpersonal Dependency Tendency: An Investigation through the Schema Therapy Model*, Master's Thesis, Ankara, 2017.

The aim of this study is to investigate the factors thought to be associated with the development of interpersonal dependency tendency in the context of Schema Therapy Model that is based on early life experiences. The sample of the study consists of 618 students (386 women, 232 men) attending different universities in Istanbul. Young Parenting Inventory (YPI), Young Schema Inventory- Short Form 3 (YSQ-SF3), Interpersonal Dependency Inventory, and Demographic Information Form were used to measure the variables investigated in the scope of this study.

In line with the research questions, the relationships between sociodemographic variables and interpersonal dependency tendency were examined at first. After, the associations between the variables in the study (perceived parenting styles, early maladaptive schemas, interpersonal dependency tendency) and the gender differences in terms of these variables were investigated. The results indicated that there are significant correlations between the variables of the study at different levels. Also, there are significant gender differences in terms of these variables. In the final part, the mediating role of early maladaptive schema domains in the relationship between perceived parenting styles and interpersonal dependency tendency was examined for men and women separately. The results of the study, in general, support the Schema Therapy Model. According to the results, impaired autonomy and other-directedness schema domains mediated the relationship between normative, overprotective, conditional/achievement focused, pessimistic/worried, punitive, and restricted/emotionally inhibited parenting perceptions and interpersonal dependency tendency among both men and women. Furthermore, impaired autonomy and other-

directedness schema domains had a mediator role in the relationship between belittling/criticizing parenting perceptions and interpersonal dependency tendency among only women; on the other hand, impaired autonomy and other-directedness schema domains had a mediator role in the relationship between overpermissive/boundless parenting perceptions and interpersonal dependency tendency among only men. To conclude, the results of the current study point out that early maladaptive schema domains have a mediating role in the relationship between perceived parenting styles and interpersonal dependency tendency.

Keywords

Schema Therapy Model, early maladaptive schemas, perceived parenting styles, interpersonal dependency

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xx
EKLER DİZİNİ.....	xxii
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
1.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK KAVRAMI.....	2
1.1.1. Tanım.....	3
1.1.1.1. Kişiler Arası Bağımlılık ve Bağlanma.....	8
1.1.1.2. Bağımlı Kişilik Bozukluğu.....	9
1.1.2. Kişiler Arası Bağımlılığı Açıklamaya Yönelik Kuramlar.....	12
1.1.2.1. Psikodinamik Yaklaşımlar.....	12
1.1.2.2. Öğrenme Yaklaşımları.....	14
1.1.2.3. Bilişsel Yaklaşım.....	17
1.1.3. Kişiler Arası Bağımlılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	18

1.2. ŞEMA TERAPİ MODELİ.....	28
1.2.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri.....	29
1.2.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri.....	30
1.2.3. Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....	31
1.2.4. Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar.....	37
1.2.4.1. Erken Dönem Yaşantılar ve Kişiler Arası Bağımlılık.....	37
1.2.4.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık.....	40
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI.....	44
BÖLÜM II: YÖNTEM.....	46
2.1. ÖRNEKLEM.....	46
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	51
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	51
2.2.2. Young Şema Ölçeği- Kısa Form 3- YŞÖ-KF3.....	51
2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği- YEBÖ.....	52
2.2.4. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği.....	54
2.3. İŞLEM.....	55
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	55
BÖLÜM III: BULGULAR.....	57
3.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ İLE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR BULGULAR.....	58
3.2. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ.....	60

3.3. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİNİN CİNSİYET AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI..... 66

- 3.3.1. Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması. 66
- 3.3.1.1. Anneye İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması..... 66
- 3.3.1.2. Babaya İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması..... 67
- 3.3.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması.. 69
- 3.3.3. Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması. 70

3.4. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ İLE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ: PARALEL ÇOKLU ARACI DEĞİŞKEN ANALİZİ..... 70

- 3.4.1. Kadın Katılımcılarda Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi... 72
- 3.4.1.1. Kadın Katılımcılarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi..... 76
- 3.4.1.2. Kadın Katılımcılarda Algılanan Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi..... 80
- 3.4.1.3. Kadın Katılımcılarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi..... 83

3.4.1.4. Kadın Katılımcılarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	87
3.4.1.5. Kadın Katılımcılarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	91
3.4.1.6. Kadın Katılımcılarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	94
3.4.1.7. Kadın Katılımcılarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	97
3.4.2. Erkek Katılımcılarda Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.	100
3.4.2.1. Erkek Katılımcılarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	104
3.4.1.2. Erkek Katılımcılarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	107
3.4.1.3. Erkek Katılımcılarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	110

3.4.1.4. Erkek Katılımcılarda Algılanan Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	113
3.4.1.5. Erkek Katılımcılarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	116
3.4.1.6. Erkek Katılımcılarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	120
3.4.1.7. Erkek Katılımcılarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	123

BÖLÜM IV: TARTIŞMA..... 127

4.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ İLE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.. 127

4.2. ALGILANAN EBEVEYNLIK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 133

4.3. ALGILANAN EBEVEYNLIK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİNİN CİNSİYET AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER..... 138

4.4. ALGILANAN EBEVEYNLIK BİÇİMLERİ İLE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM

UYUMSUZ ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	144
4.5. SONUÇLAR.....	149
4.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	153
4.7. ÇALIŞMANIN KLİNİK DOĞURGULARI.....	155
4.8. YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	159
KAYNAKÇA.....	161
EKLER.....	184

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....	32
Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerleri.....	47
Tablo 2.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerleri.....	48
Tablo 2.3. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerleri.....	49
Tablo 2.4. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerleri.....	50
Tablo 3.1. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	63
Tablo 3.2. YEBÖ-A Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması.....	67
Tablo 3.3. YEBÖ-B Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması.....	68
Tablo 3.4. Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması.....	69
Tablo 3.5. Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması..	70
Tablo 3.6. Kadınlarda YEBÖ ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	73
Tablo 3.7. Kadınlarda Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	73
Tablo 3.8. Kadınlarda YEBÖ ve Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	74
Tablo 3.9. Kadınlarda YEBÖ, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi için Yürütülen Aracılık Analizleri.....	75
Tablo 3.10. Kadınlarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	79
Tablo 3.11. Kadınlarda Algılanan Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	82

Tablo 3.12. Kadınlarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	86
Tablo 3.13. Kadınlarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	90
Tablo 3.14. Kadınlarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	93
Tablo 3.15. Kadınlarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	96
Tablo 3.16. Kadınlarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	99
Tablo 3.17. Erkeklerde YEBÖ ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	101
Tablo 3.18. Erkeklerde Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	101
Tablo 3.19. Erkeklerde YEBÖ ve Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	102
Tablo 3.20. Erkeklerde YEBÖ, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi için Yürütülen Aracılık Analizleri.....	103
Tablo 3.21. Erkeklerde Algılanan Kuralcı/Kalıplı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	106
Tablo 3.22. Erkeklerde Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	109
Tablo 3.23. Erkeklerde Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	112

Tablo 3.24. Erkeklerde Algılanan Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	115
Tablo 3.25. Erkeklerde Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	119
Tablo 3.26. Erkeklerde Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	122
Tablo 3.27. Erkeklerde Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi.....	125
Tablo 3.28. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Özeti.....	126

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Kişiler Arası Bağımlılığın Gelişimine Yönelik Oluşturulan Kavramsal Model.....	43
Şekil 2.1. Kadınlarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	78
Şekil 2.2. Kadınlarda Algılanan Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	81
Şekil 2.3. Kadınlarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	85
Şekil 2.4. Kadınlarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	89
Şekil 2.5. Kadınlarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	92
Şekil 2.6. Kadınlarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	95
Şekil 2.7. Kadınlarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	98
Şekil 2.8. Erkeklerde Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	105

Şekil 2.9. Erkeklerde Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	108
Şekil 2.10. Erkeklerde Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	111
Şekil 2.11. Erkeklerde Algılanan Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	114
Şekil 2.12. Erkeklerde Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	118
Şekil 2.13. Erkeklerde Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	121
Şekil 2.14. Erkeklerde Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.....	124
Şekil 3.1. Kişiler Arası Bağımlılık için Şema Terapi Çerçevesinde Geliştirilen Model.....	158

EKLER DİZİNİ

EK 1. Kişisel Bilgi Formu.....	184
EK 2. Young Şema Ölçeği- Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3)	186
EK 3. Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)	191
EK 4. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği.....	195
EK 5. Gönüllü Katılım Formu.....	198
EK 6. Etik Kurul İzni	199
EK 7. Orijinallik Raporu.....	200

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kişiler arası bağımlılık; kişinin cinsiyeti, ait olduğu kültür veya etnik kökeninden bağımsız olarak yaşadığı evrensel bir deneyimdir ve çocukluk çağında olduğu kadar, yetişkinlikte de insan ilişkilerinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir (Bornstein, 1992). Öte yandan, bağımlılık aşırı düzeye ulaştığında, patolojik hale gelir ve işlevsellikte bozulma ve kişiler arası ilişkilerde çeşitli sorunlara neden olabilir. Bu durumda aşırı bağımlılık ve boyun eğici davranışlar kişilik bozukluğu ekseninde değerlendirilmektedir (Beck, Freeman, ve Davis, 2004; Sperry, 2003). Bu araştırmada ise kişiler arası bağımlılık kavramı –bağımlı kişilik özelliklerinin psikiyatrik bir tanı sınıfı olmaktan çıkarılması ile ilgili tartışmalar da göz önünde bulundurularak (Skodol ve ark., 2011)- ruhsal bir bozukluktan daha çok, kişiler arası ilişkilere yön veren bir kişilik eğilimi olarak ele alınmaktadır.

Bağımlı kişiler doğru karar verme yetisinden yoksun olduklarına inanırlar. Bu yüzden, yaşamlarını devam ettirebilmek için güçlü birine güvenme ihtiyacı duyarlar ve bu kişinin yanlış davrandığını düşünseler bile terk edilme veya reddedilmenin yaratacağı yoğun kaygıdan kaçınmak için çoğu zaman pasif ve boyun eğici davranışlar sergilerler. Bu kişilerin ilgi ve destek görmek amacıyla diğer insanları memnun etme konusundaki güdüsü oldukça yüksektir; bu nedenle de diğerlerinin istek ve beklentilerini karşılamak için yoğun bir çaba gösterirler ve kolayca başkalarının etkisi altında kalabilirler (Bornstein, 1992). Öte yandan, bağımlı kişiler ilişkiyi bitirme ile tehdit edildiklerinde, terk edilmemek uğruna bir taktik olarak, oldukça saldırgan bir tutum sergileyebilirler (Bornstein, 2005a; Pincus ve Wilson, 2001). Bu kişilerin genellikle özgüvenle ilgili sorunları vardır ve kendilerini başarı ve becerileri için takdir etme yetisinden yoksunlardır. Kendilerini çaresiz, yönlendirilmeye ve diğerleri tarafından desteklenmeye muhtaç biri olarak gördükleri için de sürekli bir yardım arayışı içerisindeydirler. Bu kişiler etraflarında kendilerine bakan, koruyan, destek olan ve kendileri adına karar alan kişiler olmadığı takdirde kendilerini çok güvensiz, tedirgin ve sikkın hissederler (Arntz, 2012; Beck ve ark., 2004). Sonuçta, kişiler arası ilişkilerdeki

bağımlılık, hem kişinin var olan potansiyellerini ortaya çıkarmasını engellemesi hem de çeşitli fizyolojik ve ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasına zemin hazırlaması gibi birtakım olumsuz durumlarla ilişkili olması bakımından ele alınması gereken bir sorun gibi görünmektedir.

Bağımlılığın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörlere bakıldığında, ebeveyn-çocuk ilişkisinin bağımlılığın gelişimindeki en önemli belirleyici olduğu görülmektedir (Bornstein, 1992). Bu tez çalışması kapsamında, kişiler arası bağımlılığı gelişimsel açıdan inceleyen çalışmaların varlığına duyulan ihtiyacın giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, kişiler arası bağımlılığın gelişimi ile ilişkili olduğu düşünülen faktörler, erken dönem yaşantıları temel alan Şema Terapi Modeli çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu bölümde, ilk olarak kişiler arası bağımlılık kavramının tarihsel evriminden, ilişkili kavramlarla olan ayırımından, etiyojisinden ve ilgili alanyazındaki araştırmalardan söz edilmiştir. Ardından, bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Şema Terapi Modeli açıklanmış ve son olarak da bağımlı kişilik özelliklerini bu model çerçevesinde inceleyen araştırma bulgularına değinilmiştir.

1.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK KAVRAMI

Alanyazında, kişiler arası bağımlılık kavramının tanımı ve bağımlı bireylerin özelliklerine yönelik görüşlerin bir kısmı zaman içerisinde değişime uğramış; sonuçta geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar, kişiler arası bağımlılığın, duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutları ile çok yönlü bir yapıya sahip olduğu ve kişinin yaşamını çoğu zaman olumsuz yönde, ancak bazı durumlarda da olumlu yönde etkileyebilen ve işlevsel olabilen bir kişilik eğilimini yansıttığı konusunda hemfikir olmuşlardır.

Takip eden bölümde, öncelikle kişiler arası bağımlılık kavramının tanımlanmasında tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan değişimlerden söz edilmiş; ardından ilişkili olduğu bazı kavramlarla olan ayırımı ele alınmıştır.

1.1.1. Tanım

Kişiler arası bağımlılığın gelişimi ile ilişkili faktörler, bu özelliklerin ilişkili olduğu durumlar ve bağımlı kişilik özelliklerine sahip olmanın ortaya çıkardığı sonuçlar araştırmacıların uzun yıllardır ilgisini çeken konular olmasına karşın, bağımlılığın yaygın olarak kabul gören belirli bir tanımı yapılamamıştır (Bornstein, 1993a). Kültürel faktörlerin de bağımlılığın farklı şekillerde tanımlanmasında önemli bir rol oynamasına karşın, bağımlı davranışın pek çok yönünün tüm kültürlerde karşılaşılan evrensel bir deneyim olması, genelgeçer bir tanım yapma ihtiyacını ortaya çıkarmış ve bu amaçla pek çok araştırmacı kişiler arası bağımlılık kavramını çeşitli şekillerde tanımlamışlardır.

İlk olarak; ‘bağımlılık’ (dependency) teriminin dilsel kökenine bakıldığında, bu terimin Latince ‘bağımlı olmak’ anlamına gelen *dependere* sözcüğünden türediği anlaşılmaktadır. Buna göre, bağımlılık, diğer insanlara yapışma ve onların üzerinden geçinme olarak tanımlanmıştır (Neki, 1976). Diğer yandan, Murray (1938), bağımlılığı, başkalarından sürekli olarak yardım, ilgi ve şefkat bekleme ile belirlenen davranışların bütünü olarak tanımlamıştır. Bağlanma-bağımlılık ile ilgili alanyazında önemli bir isim olan Ainsworth (1969) ise yetişkinlik dönemindeki bağımlılığı olgunlaşmamışlık olarak tanımlamıştır.

Kişiler arası bağımlılık ile ilgili en eski tanımlardan biri Freud’un psikanalitik kuramı çerçevesinde yapılmıştır. Buna göre bağımlılık, gelişim evrelerinden 0-1 yaş arasına karşılık gelen oral dönemdeki ihtiyaçların (emme, yeme vb.) yeteri kadar karşılanmaması veya fazlasıyla karşılanması sonucu, kişinin oral dönemde yaşadığı saplanma ile açıklanmıştır. Psikanalitik kurama göre, bu dönemde saplanan kişiler bakım ve destek için sürekli olarak başkalarına ihtiyaç duyarlar ve oral dönemin özelliklerini yansıtan davranışlar (ağız ile ilgili aktiviteler ile meşgul olma, kaygıyla başa çıkmada yemek yemeyi bir araç olarak görme) sergilerler (Freud, 1938/1953; akt., Bornstein, 1992). Freud’un psikoseksüel gelişim kuramında yer alan oral dönem, Erikson’un psikososyal gelişim kuramında 1-2 yaş aralığını kapsayan ‘özerkliğe karşı utanç ve şüphe’ evresine karşılık gelir. Dışkı ve idrarını tutabildiğini fark etmesi ile birlikte ilk defa bedeni üzerinde denetim hissi yaşamaya başlayan çocuğun bu dönemde

özerklik kazanması yeterince desteklenmediğinde ve çocuğun bağımsız olma girişimleri engellediğinde veya utandırıldığında, yetersizlik hisleri ve kendi becerilerinden kuşku duyma kişinin yaşamına egemen olur; bunun sonucunda da kişi, karşılaştığı sorunlarla başa çıkmak için sürekli başkalarının gücüne sığınma ve desteklenme ihtiyacı duyar (Erikson, 1968). Sonuç olarak; kişilik gelişiminde ön plana çıkmış olan bu iki kuram, kişiliğin gelişiminde belirli kritik dönemler olduğunu ve bu dönemlere özgü gereksinimler karşılanmadığında birtakım sorun davranışlarla karşılaşılabileceğini; bunlardan birinin de bağımlı davranış olduğunu vurgulamıştır.

Hirschfeld ve arkadaşları (1977), kişiler arası bağımlılık kavramını, “değer verilen kişilerle etkileşim ve yakınlık kurma ile ilintili ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan karmaşık düşünceler, duygular, inançlar ve davranışlar” olarak tanımlamıştır. Düşünceler; kişinin kendisi ve diğerleri ile ilişkilerine yönelik bakış açısını yansıtır. İnançlar; kişinin arkadaşlığa, samimiyete, bağlılığa vb. verdiği değer ile ilişkilidir. Duygular hem olumlu (sıcaklık, yakınlık, bağlılık) hem olumsuz duyguları (boşluk, ayrılık, yalnızlık) içerir. Davranışlar ise cana yakın davranarak, tavsiye vererek ya da isteyerek veya başkalarına yardım ederek kişiler arası ilişkilerde yakınlığı sürdürme arayışı ile ilişkilidir. Tüm bu karmaşık duygu, düşünce ve davranışlar ise normal kişilik yapısının bir parçasıdır; dolayısıyla tek başına patolojik değildir.

Kişiler arası bağımlılık ile ilgili daha çağdaş tanımlara gelindiğinde ise, güdüsel, bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere dört alana vurgu yapıldığı görülmektedir. Bornstein’e (1993a) göre bağımlılık, dört temel alan ile belirlenen bir kişilik tipidir. Bunlar:

- 1) Güdüsel: diğerlerinden onay ve destek almak ve yönlendirilmek için belirgin bir ihtiyaç hissetme
- 2) Bilişsel: diğer insanların durumların sonuçlarını kontrol edebilen ve güçlü kimseler olduğuna inanmakla beraber, kendini güçsüz ve etkisiz (başarısız) olarak algılama
- 3) Duygusal: bağımsız bir şekilde görevini yerine getirme durumunda kaldığında korku ve kaygı yaşama

- 4) Davranışsal: diğerlerinden güvence, rehberlik, onay, destek ve yardım arama/isteme ve kişiler arası etkileşimlerde diğerlerine teslim olma eğilimi

Bornstein'in kişiler arası bağımlılık ile ilgili ortaya koyduğu bu dört bileşenli kavramsallaştırmayla birlikte, bağımlılığın yalnızca pasiflik ve boyun eğicilik ile tanımladığı bir anlayıştan uzaklaşıp, daha geniş bir davranış aralığı ile belirlendiği bir anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Buna göre, bağımlı kişiler çoğu durumda pasif ve boyun eğicidir. Ancak bu kişiler, terk edilme veya reddedilme tehdidi ile karşı karşıya kaldıklarında, aktif taktikler kullanarak oldukça girişken ve hatta saldırgan bile olabilir (Bornstein, 1993a, 1995a; Pincus ve Wilson, 2001).

Kişiler arası bağımlılığın tanımı ile ilgili değişen anlayışın tarihçesi daha detaylı incelendiğinde, Kraepelin (1913) ve Schneider'in (1923) bağımlılık ile pasiflik-çaresizlik arasındaki ilişkiyi öne süren ilk kuramcılar olmasına karşın, bu bağı güçlendiren ve yaygınlaşmasını sağlayanların 20. yüzyılın başlarında bağımlılık konusunda oldukça yoğun bir şekilde çalışan psikanalistler olduğu görülmektedir (akt., Bornstein, 2005a). Bağımlılığın yalnızca pasif yönlerinin (yardım arayışı, boyun eğme, kolay ikna edilme vb.) vurgulandığı anlayış 20. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür; ancak 1980'lerden sonra bu görüş yerini bağımlı kişinin belirli durumlarda aktif ve girişken olabileceği bir anlayışa bırakmaya başlamıştır. Değişen anlayışın dönüm noktası ise 1980'lerin ortasında yapılan bir araştırmanın sonuçları olmuştur (Bornstein, Masling ve Poynton, 1987). Bu çalışmada, 60 üniversite öğrencisinden bağımlı kişilik özellikleri sergileyen ve sergilemeyen aynı cinsiyette kişiler ikili olarak eşleştirilmiş ve daha önceden üzerinde uzlaşmaya varamadıkları bir konuda tartışmaları istenmiştir. İlgili alanyazındaki araştırma sonuçları doğrultusunda, bağımlı kişilerin, bağımlı olmayan grup arkadaşının fikrini kabul etmesi beklenirken, tam tersi gerçekleşmiş ve ikili grupların %70'inde bağımlı olmayan kişilerin bağımlı kişilerin fikrini kabul ettikleri görülmüştür. Deneyden sonra yapılan mülakatlar sonucunda, bağımlı kişilerin çoğunun grup arkadaşının fikrini, deneyi yapan kişiyi etkilemek adına kabul etmediği ve kendi fikrinde sebat ettiği anlaşılmıştır. Diğer bir deyişle, bağımlı kişi kendi fikrini savunmaya devam ederek otorite figürünü etkilemek ile grup arkadaşının fikrini kabul ederek ona uyum sağlamak arasında bir seçim yapmak durumunda kaldığında, otorite

figürünü etkilemeyi tercih etmiştir. Son dönemlerde yapılan araştırmalarda da kişiler arası bağımlılığın, sanılandan çok daha karmaşık bir yapı olduğu öne sürülmektedir. Buna göre, bağımlılıkla ilişki pasiflik, otomatik bir tepki değil; aksine yardım ve destek sağlama olasılığı en yüksek kişilerle olan bağları güçlendirme adına kasıtlı olarak yapılan bir kendini sunma taktiği olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, bu taktikler çoğu zaman pasif ve boyun eğici görünmek iken; bazı durumlarda aktif ve girişken olmayı içerir (Bornstein, 1995a, 2005a).

Kişiler arası bağımlılık ile ilgili yapılan tanımların tarihsel evriminde bağımlılık-pasiflik anlayışının değişmesiyle birlikte, bağımlılığın sadece sağlıksız yönlerine odaklanan anlayış da zaman içerisinde değişime uğramıştır. Özellikle 1950’lerden sonra yapılan araştırmalarda bağımlılığın işlevsel yönlerine değinilmekle birlikte, Masling ve arkadaşlarının 1980’li yıllarda psikoterapi hastalarında, üniversite öğrencilerinde ve normal örnekleme bağımlı kişilik özelliklerinin işlevsel yönlerini gösterdiği deneysel çalışmaları bu alanda öncü olmuştur. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, bağımlı kişilik özelliklerinin, etkili savunmalar ve etkili baş etme becerileri ile bir araya geldiğinde sosyal yaşamda, sağlıkla ilgili durumlarda ve iş hayatında zaman zaman uyumu kolaylaştırabileceği ve işlevselliği arttırabileceği anlaşılmıştır (akt., Bornstein, 1993a). Daha sonraları, bağımlı kişilik özelliklerinin farklı yaşam alanlarındaki işlevselliği ne yönde etkilediğini incelemek amacıyla yapılan araştırmalarda da (Bornstein ve Kennedy, 1994; Pincus ve Wilson, 2001; Fiori, Consedine ve Magai, 2008) bu özelliklerin olumlu etkilerine dair benzer bulgulara rastlanmıştır.

Sonuç olarak, bağımlı davranışın hiçbir zaman işlevsel olmadığı anlayışı zaman içerisinde değişime uğramış; bunun sonucunda da bazı araştırmacılar “sağlıklı/normal” (ortama ve duruma bağlı olarak gelişen) ve “sağlıksız/patolojik” (uyum bozucu ve esnek olmayan) bağımlılığı birbirinden ayırıştırmanın önemini vurgulamışlardır (Birtchnell, 1991; Bornstein, 1994, 2005a; Fiori ve ark., 2008).

Sağlıksız bağımlılığın psikoloji tarihindeki uzun geçmişi göz önünde bulundurulduğunda, nispeten yeni bir kavram olan sağlıklı bağımlılık ilk olarak 1950’li yıllarda psikanalistlerin (örn., Goldman-Eisler, 1951) ve özellik (trait) kuramcılarının

(örn., Leary, 1957) yazılarında ortaya çıkmıştır. Bu kuramcılar, sağlıklı bağımlılığı tanımlamak için farklı terminolojiler ve kavramsal çerçeveler kullanmışlardır; ancak hepsi, bağımlılığın belirli yönlerinin, erken dönemdeki psikososyal gelişim sürecinde önemli bir rol oynadığı ve bunun da en nihayetinde sağlıklı yetişkin ilişkilerinin temelini oluşturduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Diğer bir deyişle, tüm insanlar için sağlıklı kişilik gelişimi, bireysellik ve ilişkiselliğe birbirini tamamlayıcı unsurlar olarak bakmaya ve bu iki unsura eşit bir şekilde yer vermeye bağlıdır (Guisinger ve Blatt, 1994). Psikodinamik kuram ve özellik (trait) kuramlarının sağlıklı bağımlılık konusunda öne sürdüğü fikirlerin ardından davranışçı araştırmacılar da bağımlı davranışların, öğrenme ve beceri edinmede kolaylaştırıcı rolü olduğunu keşfetmişlerdir (örn., Sinha ve Pandey, 1972; akt., Bornstein, 2005a). Günümüze yaklaştığımızda, Bornstein' in (2005a) bu iki kavramı kısaca şu şekilde tanımladığı görülmektedir:

- Sağlıklı bağımlılık (healthy dependency): esnek/duruma uygun yardım ve destek arayışı ve olgun/aktif bir yakınlık arayışı ile tanımlanır.
- Sağlıksız bağımlılık (unhealthy dependency): kaygılı ve güvensiz bağlanmayı içerir ve neredeyse her ortamda ortaya çıkan, esnek olmayan ve karşılıklılığın olmadığı yoğun bağımlılık ihtiyacı ile tanımlanır.

Sonuç olarak, bağımlılığın olumlu yönlerine farklı bakış açılarından yaklaşan birçok araştırmacı, sağlıklı bağımlılığın yaşamın birçok alanında kişinin işlevselliğinin artmasına yardımcı olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır. Yanı sıra, bağımlı hastalarla yapılan klinik çalışmalar, sağlıklı bağımlılığın, psikoterapinin sonucunda ulaşılması gereken ideal bitiş noktası olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle, bağımlı hastalarla etkili bir terapötik çalışma, hastayı ayrılma/kopukluk (sosyal bağlar geliştirememeye veya geliştirmek istememe ve yakınlık gösterememe) noktasına getirmeyi değil; sağlıksız bağımlılığı sağlıklı bağımlılığa dönüştürmeyi hedeflemelidir (Bornstein, 2005a).

Yine 1950'li yılların başında, sağlıksız/olumsuz olarak nitelendirilen bağımlı davranışlar farklı şekillerde sınıflandırılmış; bunların içinden alanyazında yaygın olarak kabul gören sınıflandırma Heathers'ın (1955), sağlıksız bağımlılığı, araçsal bağımlılık

ve duygusal bağımlılık olmak üzere iki ayrı yapı olarak kavramsallaştırdığı model olmuştur. Buna göre, araçsal bağımlılık özellikleri sergileyen kişinin davranışları, amaçlarını gerçekleştirmeye veya sorumluluklarını yerine getirmeye yönelik olarak diğer insanlardan yardım bekleme veya talep etme ile tanımlanır. Öte yandan, duygusal bağımlılık, kişinin bir diğer kişiye bağlanması ile ilişkili duygusal bir ihtiyaçtır. Bu kişilerin davranışları amaca hizmet eden bir yardım arayışından ziyade, sevgi, ilgi ve bakım elde etmeye yöneliktir (Heathers, 1955). Duygusal bağımlılığı yüksek olan bireyler, yakın ilişkilerinde terk edilme korkuları yaşayabilirler ve eşlerine, arkadaşlarına ve aile üyelerine sıkı sıkıya tutunurlar. Ayrılık sonrasında ise acı ve umutsuzluk duygularını diğer insanlara göre daha şiddetli ve derin bir şekilde yaşarlar ve depresyon bu kişiler için ciddi bir risk haline gelir. Buna karşın, duygusal bağımlılığı yüksek kişiler –araçsal bağımlılık özellikleri sergileyen kişilerin aksine- yalnız kaldıklarında kendi başlarının çaresine bakmak konusunda kendilerine çoğunlukla güvenirler. Ancak bu kişilerde, “yaşamlarının, bir başkası ile arasındaki duygusal bağlılığa bağlı olduğu” inancı hakimdir (Arntz, 2005). Araçsal ve duygusal bağımlılığın birbirinden farklı yapılar olarak değerlendirildiği çalışmalarda, bu iki tür bağımlılığın etiolojisinde ve tedavi yaklaşımında ortaya çıkan farklılıklar, araçsal-duygusal bağımlılık ayrımını destekler niteliktedir (Gude, Hoffart, Hedley ve Ro, 2004). Öte yandan, son zamanlarda çoğu araştırmacı, bağımlılığa daha geniş bir çerçeveden bakılması gerektiğini ve araçsal ve duygusal bağımlılığın, bağımlı kişilik tipinin farklı ancak birbiriyle ilişkili yönleri olduğunu; dolayısıyla da bunları bağımlılığın birbirinden bağımsız türleri olarak değerlendirmenin doğru olmadığını savunmaktadır (Bornstein, 2005a).

1.1.1.1. Kişiler Arası Bağımlılık ve Bağlanma

Kişiler arası bağımlılık ile en çok karıştırılan kavramlardan biri bağlanma/bağlılıktır. Ainsworth (1969), bağlanmayı, bir kişinin (veya hayvanın) diğer bir kişiye karşı geliştirdiği duygusal bağ olarak tanımlarken; bağımlılığı, olgunlaşmamışlık olarak tanımlamaktadır. Bu iki kavram birbirine yakın görünse de Ainsworth (1969, 1972), bağımlılık ile bağlanma arasındaki iki önemli farka vurgu yapmaktadır. İlk olarak, bağlanma davranışı yakınlık arayışı ile ilişkili iken; bağımlı davranış, yardım, yönlendirilme ve onay arayışı ile kendini göstermektedir. İkinci olarak, bağlanma

davranışı belirli bir özneye yönelik ve sürekli iken; bağımlı davranış, bağımlı kişinin kendi gözünde büyüttüğü, onu koruyan ya da bakıcı potansiyeline sahip herhangi bir kişiye/kişilere yöneltilebilmektedir. Dolayısıyla bağıllık ile bağımlılık arasındaki farkı ayırt edebilmek için bireyin duygu, düşünce ve davranışlarının altında yatan ihtiyaçları belirlemek ve yöneltilecek eğilimin hangi bireylere dönük olduğunu anlamak büyük önem taşımaktadır (Livesley, Schroeder ve Jackson, 1990). Benzer şekilde, Bowlby (1969) de bir anne figürüne bağımlı olma ile ona bağlanmanın birbirinden farklı şeyler olduğunu öne sürmüştür; ancak iki kavramı ayırıştırma, Ainsworth'ten farklı olarak, geçicilik-süreklilik ayırımına vurgu yapmıştır. Buna göre, yaşamın ilk aylarında bebek, annesinin bakımına muhtaç olması yönünden ona bağımlıdır; öte yandan, bağlanma henüz gerçekleşmemiştir. Bowlby'ye göre, bağımlılık ihtiyacı yeni doğanda en üst düzeydedir ve büyüme ile birlikte giderek azalır; bağlanma ise bebek ilk altı ayı geçene kadar belirgin bir şekilde oluşmaz, ancak oluştuğundan sonra kalıcıdır. Özetle, bağımlılık, bebeklik döneminde işlevsel olmakla birlikte, zaman içerisinde azalır; bağlanma ise anne ile çocuk arasında zamanla kurulur ve sürekli dir.

Bağlanma ile bağımlılık arasındaki ilişkinin niteliğine bakıldığında, güvensiz bağlanmanın, yetişkinlik dönemindeki bağımlılığı güçlü bir şekilde yordadığı görülmektedir (Ainsworth, 1969; Alexander, 1993). Buna karşın, araştırmacılar, güvensiz bağlanma ve kişiler arası bağımlılığın iki ayrı yapı olduğunun ve birbirine karıştırılmaması gerektiğinin altını çizmiş ve aralarındaki ilişkinin şiddetinin çok da yüksek olmadığını ifade etmişlerdir (Livesley ve ark., 1990).

1.1.1.2. Bağımlı Kişilik Bozukluğu

Kişiler arası bağımlılık, bağlanma ile olduğu kadar bağımlı kişilik bozukluğu ile de karıştırılmaktadır. Öte yandan, kişiler arası bağımlılık kavramı çerçevesinde bahsedilen özelliklerin bağımlı kişilik bozukluğu tanısı için belirlenen ölçütlerle örtüşen yanları da mevcuttur (Bornstein, 2005a).

Yaşamın ilk yıllarında her çocuk, beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünden bakım verenine bağımlı olmakla birlikte; yetişkin bireyler de -

çocukluktaki kadar olmasa da- hala bir dereceye kadar diğer insanlara bağımlılık gösterir ve desteklenmeye, yönlendirilmeye ve onaylanmaya ihtiyaç duymaktadır (Bornstein, 1992, 1996a). Ancak bağımlılık ihtiyacı, aşırı boyutlara ulaştığında, kişi için stres verici bir hale gelebilmekte ve işlevsellikte bozulma ile kişiler arası ilişkilerde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada bağımlılık, patolojik bir durum olarak değerlendirilmektedir (Sperry, 2003).

Alanyazında bağımlı kişilik bozukluğu (BKB) olarak adlandırılan aşırı ve işlevselliği bozucu bağımlılık, zaman içerisinde ismen değişikliğe uğrasa da, 1952 yılında yayınlanan ilk versiyonundan bu yana DSM'nin (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) tanı sınıfları içerisinde yer almaktadır. Bağımlı kişilik bozukluğunun DSM'deki tarihsel evrimine bakıldığında, DSM'nin ilk versiyonunda bağımlılığın, ayrı bir tanı sınıfı olarak değil; pasif-agresif kişilik sınıfının çaresizlik, kararsızlık, zayıflık ve diğer insanlara yapışma ile şekillenen 'pasif-bağımlı' alt tipi olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. DSM-II'de bağımlı kişilik bozukluğu halen ayrı bir sınıf olamamış ve pasif-agresif kişiliğin bir alt türü olarak kalmaya devam etmiştir. 1980 yılında yayımlanan DSM-III, kişilik bozukluklarını eksen II'ye yerleştirmiş ve bağımlı kişilik bozukluğunu ilk defa ayrı bir sınıf olarak tanımlayarak, kişiler arası ilişkilerde pasiflik, diğer insanların isteklerine tabi olma ve özgüven eksikliği olmak üzere, bağımlılığı karakterize eden üç ölçüt belirlemiştir. DSM-III'ün revize edilmiş versiyonunda ise (DSM-III-R) bağımlı kişilik bozukluğu ölçütlerinin sayısı ve içeriği genişletilerek daha kapsamlı bir kavramsallaştırmaya gidilmiştir. DSM-IV'te, BKB açısından büyük çapta bir değişikliğe gidilmemiş; yalnızca DSM-III-R'de yapılan bağımlılık tanımında birkaç düzenleme yapılmıştır. DSM'nin en son versiyonu (DSM-V) oluşturulurken, BKB'nin tanı ölçütleriyle ilgili sıkıntılardan ötürü ayrı bir tanı sınıfı olmaktan çıkarılması önerilmiş; ancak Amerikan Psikiyatri Birliği bu değişikliği onaylamamış ve bağımlı kişilik bozukluğu, C küme kişilik bozukluklarının altında ayrı bir tanı sınıfı olarak kalmaya devam etmiştir (Disney, 2013). Buna göre, DSM-V'te bağımlı kişilik bozukluğu, "kişinin yaşamına yoğun stres getiren ve işlevselliği bozan, boyun eğici ve yapışkan davranış örüntüsüyle sonuçlanan yoğun bakım ihtiyacı ve ayrılma korkusu" olarak tanımlanmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

DSM-V' te bağımlı kişilik bozukluğu için aşağıda sıralanan tanı ölçütlerinden 5' i ya da daha çoğunu karşılayan kişiler bağımlı kişilik bozukluğu tanısı almaktadır (Koroğlu, 2013, s. 335).

- 1) Başkalarından çok öğüt ve güvence almadıkça gündelik kararlarını vermekte güçlük çeker.
- 2) Yaşamının çoğu önemli alanında, kendisinin yerine başkalarının sorumluluk almasına gereksinir.
- 3) Desteklerini çekecekleri ya da kabul görmeyeceği korkusuyla başkalarıyla aynı görüşte olmadığını söylemekte güçlük çeker.
- 4) Kendi başına bir işe girişmekte ya da bir iş yapmakta güçlük çeker (isteğinin ya da yapacak gücünün olmadığından çok kendi yargılarına güvenmediğinden ya da yapabileceğine inanmadığından).
- 5) Başkalarından bakım ve destek sağlayabilmek için hoş olmayan işleri yapmaya gönüllü olmaya dek giden ölçüde aşırı uçlara gider.
- 6) Kendisine bakamayacağına ilişkin aşırı korkuları yüzünden, tek başına kaldığında kendisini rahatsız ya da çaresiz hisseder.
- 7) Yakın bir ilişkisi sonlandığında, bir bakım ve destek kaynağı olarak, ivedilikle başka bir ilişki arayışı içine girer.
- 8) Kendi kendine bakmak durumunda bırakılacağı korkularıyla, gerçekçi olmayan bir biçimde uğraşır durur.

Kaygılı/korkulu kişilik kümelenmesi altında değerlendirilen ve en yaygın kişilik bozukluklarından biri olan BKB'nin genel örneklemedeki görülme sıklığı %2,5 olup (Sperry, 2003), kadınların erkeklere göre %40 daha fazla olasılıkla BKB tanısı aldığı bildirilmektedir (Bornstein, 2005a).

DSM, 1950'lerden bu yana ruhsal bozuklukların sınıflandırılması ve tanımlanmasında en güvenilir ve en yaygın olarak kullanılan kaynaklardan biri olmasına karşın, BKB için belirlediği tanısal ölçütler büyük ölçüde eleştirilmektedir. İlk olarak, 1980'lerden sonra bağımlılığın pasif ve boyun eğici davranışlar ile tanımlandığı anlayışın değişmeye başlamasına karşın, DSM-V'de bağımlılık-pasiflik ilişkisi güçlü bir şekilde

vurgulanmaya devam etmektedir (Bornstein, 1997). İkinci olarak, DSM-V tanı ölçütlerinde duygusal bağımlılığı yansıtan maddeler (6., 7. ve 8. maddeler) yer almasına karşın, daha çok araçsal bağımlılık üzerinde durulmakta ve araçsal bağımlılık ve duygusal bağımlılığın iki ayrı boyut olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu halen tartışılmaktadır (Livesley ve ark., 1990; Arntz, 2005). Son olarak, BKB' ye sahip kişilerin işlevselliklerinde bozulma nispeten daha az olduğundan, sayıları normal örnekleme oldukça fazladır (Faith, 2009; Sperry, 2003). Dolayısıyla, BKB' nin gelecek basımlarda tanısıl bir sınıf olmaktan çıkarılması ve kaygı, boyun eğicilik ve ayrılma kaygısı ekseninde yeniden tanımlanması önerilmektedir (Skodol ve ark., 2011).

1.1.2. Kişiler Arası Bağımlılığı Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Neredeyse tüm kişilik kuramlarının bağımlılık için öne sürdüğü kavramsal bir model olmasına karşın, bazı yaklaşımların bağımlılığa ilişkin varsayımları diğerlerine göre daha fazla öne çıkmıştır (Bornstein, 1992). Bu bölümde, alanyazında kişiler arası bağımlılık kavramını açıklayan en etkili ve yaygın olarak kabul gören kuramsal modeller incelenecektir.

1.1.2.1. Psikodinamik Yaklaşımlar

Kişiler arası bağımlılık ile ilgili en eski modellerden biri, Freud'un, bağımlılığı 'oral dönemde saplanma' ile açıkladığı klasik psikanalitik kuramıdır. Freud'a (1938/1953) göre, bağımlılığın kökenleri yaşamın ilk aylarını içeren beslenme ile ilişkili deneyimlere dayanır. Bu dönemdeki ihtiyaçların yeterince karşılanmaması veya aşırı doyurulması, oral dönemde saplanma ve bu döneme özgü çatışmanın (bağımlılık-özerklik) çözümlenememesi ile sonuçlanır. Buna göre, oral dönemde saplanıp kalan kişi, (a) bakım, yönlendirilme, korunma ve destek alma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli olarak başkalarına bağımlı kalır; (b) yetişkinlikte de oral dönem özelliklerini yansıtan çocukluk davranışları (ağız ve yeme ile ilgili aktivitelerle meşgul olma ve kaygıyla başa çıkmada yemek yemeği bir taktik olarak kullanma) sergiler (akt., Bornstein, 1992, 1996b).

Freud'un, bağımlılığın kökenini bebeklik dönemindeki beslenme ve emme deneyimlerine dayandırdığı modelin test edildiği çalışmalar tutarsız sonuçlar vermektedir (Bornstein, 2005a). Yapılan araştırmalar, erken dönemde ebeveynlerle ve diğer bakım verenlerle olan ilişkilerin bağımlı kişilik özelliklerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermesine karşın (Fisher ve Greenberg, 1996), kuramın öne sürdüğü üzere, bağımlı kişilerin ağız ile ilgili aktivitelerle daha fazla meşgul olduğuna dair bir kanıt bulunamamıştır (Bornstein, 1992, 1996b). Öte yandan, psikanalitik model, bağımlı davranışın gelişiminde erken dönem ilişkilerin önemine dikkat çekmesinin yanı sıra bağımlılığın bilinçdışı unsurlarını da vurgulayan tek yaklaşım olma özelliğine sahiptir (Bornstein, 2005a).

1920'li yılların başında psikodinamik yaklaşımın odağı, Freud'un dürtü temelli bakış açısından, nesne ilişkileri kuramı olarak adlandırılan insan odaklı (ilişkisel) bir bakış açısına doğru kaymıştır. Bu bağlamda, kişilik gelişimi ve dinamiklerinin, kişinin kendi ve diğeriyle olan etkileşimleri (hem gerçek hem hayali) ve benliğinin ve önemli diğerlerinin içselleştirilmiş zihinsel temsilleri ile ilişkili olduğu öne sürülmüştür (Greenberg ve Mitchell, 1983). Nesne ilişkileri kuramı, bağımlı davranışın ortaya çıkmasına neden olan ve bağımlı davranışı sürdüren faktörlerin, kişiler arası dinamikler ve ilişki örüntüleri ile ilgili olduğuna dikkat çekmiştir (Fairbairn, 1994). 1960'li yıllardan itibaren öne çıkan kendilik psikolojisi kuramına göre ise bağımlılığın kökenleri, bağımlı kişinin kendilik kavramı ve içselleştirilmiş kendilik temsilleri ile ilişkilidir (Kohut, 1977). Blatt ve Schichman (1983), bağımlı kişilik özelliklerinin kaynağının zayıf ve başarısız kendilik temsilleri olduğunu belirtmiştir. Buna göre, çocuğun kendisini güçsüz ve kırılgan olarak algılamasına yol açan ebeveynlik biçimleri, çocukta zayıflık ve yetersizliğe dair kendilik temsillerinin gelişimi ile ilişkilidir. Yetişkinlik dönemi boyunca da süren bu temsillerle bağlantılı olarak kişi, devamlı olarak başkalarının kendisine bakım ve destek vermesini beklemekte, terk edileceğine dair inançları nedeniyle yoğun bir korku ve kaygı yaşamakta ve bunun sonucunda da depresyon gibi psikopatolojilere daha yatkın hale gelmektedir (Blatt ve Homann, 1992).

Yine klasik psikanalitik kuramdan doğan etolojik (bağlanma) kuram da, bağımlı kişilik gelişimini esas olarak belirleyen faktörün, bebek ile bakım veren arasındaki ilişkinin

niteliği olduğunu öne sürmektedir (Ainsworth, 1969). Buna göre, birincil bakım verenle kurulan bağlanma, benlik ve diğerlerine ilişkin zihinsel temsilleri etkilemektedir. Dolayısıyla kayıp ya da istismar gibi olumsuz erken dönem yaşantılar, kendilikle ilgili olumsuz temsillerin oluşmasına yol açarak, kişiyi psikopatolojiye yatkınlaştıran düşünce ve davranış örüntülerinin gelişimine neden olabilmektedir. Etolojik yaklaşım, bebek ile bakım veren arasındaki ilişkinin niteliğinde ortaya çıkan bireysel farklılıkları ve bu farklılıkların kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini açıklamada, nesne ilişkileri kuramından farklı olarak, doğuştan gelen/biyolojik faktörlere de vurgu yapmaktadır (Bowlby, 1969, 1980).

Özetle, çağdaş psikodinamik yaklaşımlar, yaşamın ilk aylarındaki beslenme ve emme deneyimlerinin kişilik gelişiminin en önemli belirleyicisi olmadığını; bunun yalnızca bebek ile bakım veren arasındaki ilişkinin bir parçası olarak değerlendirilebileceğini öne sürmüşlerdir (Bornstein, 1992). Böylelikle, dürtü temelli klasik psikanalitik görüşün ilişkisel terimlerle yeniden kavramsallaştırılması ve kişilik gelişiminin nesne ilişkileri ve içselleştirilmiş kendilik temsilleri açısından değerlendirilmesi, kişilik değişiminin de daha mümkün olduğu bir anlayışı beraberinde getirmiştir (Bornstein, 2005a).

1.1.2.2. Öğrenme Yaklaşımları

Kişiler arası bağımlılığın açıklanmasında psikodinamik yaklaşımın önemli bir yeri olmasına karşın, 1960'lı yıllardan itibaren davranışçı modeller ön plana çıkmış ve bağımlılığın gelişiminde öğrenme ve model almanın (diğer insanların davranışlarını taklit etme) rol oynayabileceği görüşü üzerinde durulmuştur (Bornstein, 2011).

Davranışçı öğrenme yaklaşımının bağımlılığa ilişkin temel önermesi oldukça açıktır: insanlar bağımlı davranışlar sergiler; çünkü bu davranışlar ödüllendirilir, önceden ödüllendirilmiştir veya en azından kişi bağımlı davranışların mükafatlandırılacağını düşünmektedir. Böylelikle ödüllendirme yoluyla pekiştirilen bağımlı davranışın tekrarlanma olasılığı artar ve zamanla devamlılık kazanır (Bornstein, 2005a).

Temel varsayımlarını davranışçı yaklaşımdan alan sosyal öğrenme kuramcıları ise başlangıçta, bağımlılığı birtakım deneyimler sonucu elde edilen ve zamanla kazanılan bir güdü olarak değerlendirmesine karşın (Dollard ve Miller, 1950), daha sonraları bağımlılığın gelişimini açıklarken erken dönemde temel bakım veren tarafından sağlanan sosyal pekiştireçlerin önemi üzerinde durmuştur (Ainsworth, 1969). Buna göre, temel bakım veren kişi; bebeği besleyerek, rahatlatarak ve sıcaklık göstererek bebeğe hem biyolojik hem psikolojik tatmin sağlar ve böylelikle bu davranışlar, hoşagiden yaşantılarla ilişkilendirilir. Bebeğin, temel bakım veren tarafından sağlanan haz verici davranışlara ilişkin inanç ve beklentilerinin, ileriki dönemlerde, potansiyel bakım verenlere (örn. öğretmenler, eşler) de genellenmesi, bağımlı davranışın bu ilişkilerde de ortaya çıkması ve sürdürülmesini beraberinde getirir. Başka bir deyişle; bağımlılık, bebeğin annesi ile olan bağımlılık ilişkisi neticesinde öğrenmiş olduğu davranışlar bütünüdür. Ancak erken dönemdeki bağımlılık ilişkisi, normal gelişimsel sürecin bir parçası olmakla birlikte, ileriki dönemlerde bu davranışlar kişiler arası ilişkilere genellediğinde, bağımlılık, bir sorun haline gelmektedir.

Bandura ve Walters (1963), bağımlılığın, bağımlı davranışın sonucunda elde edilen ödüller ile pekiştirildiği görüşünü kabul etmekle birlikte, bağımlı davranışın gelişiminde gözlemlene ve modelleme yolu ile öğrenmeye de dikkat çekmektedir. Sosyal öğrenme kuramının öncülerinden olan Bandura (1971), gözleme dayalı öğrenmenin, bağımlı davranışın gelişiminde dolaylı pekiştireç işlevi görebileceğini öne sürmektedir. Buna göre, diğer çocukların (örn. kardeşler, arkadaşlar) bağımlı davranışlar sergilediğinde ödüllendirildiğini fark eden çocuğun, bu davranışları sergileme ihtimali artacaktır. Eğer çocuk, diğer kişilerde bağımlı davranışın tutarlı bir şekilde ödüllendirildiğini gözlemlerse ve özellikle bu davranışları sergileyen kişilere hayranlık duyuyorsa veya bu kişilerle özdeşim kurmuşsa, dolaylı pekiştirecin etkisi çok daha güçlü olacaktır. Yanı sıra, Bandura (1971), bağımlılık eğiliminin ortaya çıkması ve sürdürülmesinde model almanın önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir. Özellikle simgesel model almanın (örn. film karakterlerini taklit etme), çocuk hikayelerindeki çoğu kurgusal karakterde- özellikle kadın karakterlerde- çaresiz ve bağımlı davranışların vurgulandığı göz önünde bulundurulduğunda, bağımlılığın erken dönemde gelişmesinde önemli bir rolü olabileceği bildirilmektedir.

Özetle, psikanalitik kuram, bağımlılığın gelişimini açıklamada intrapsişik mekanizmalara vurgu yaparken; sosyal öğrenme yaklaşımı, içsel olaylarla daha az ilgilenmiş ve sosyal pekiştireçlerin önemine vurgu yapmıştır. Sonuçta, öğrenme kuramcıları “insanların bağımlı olmayı öğrendiği” görüşünde birleşmiş ve bağımlılık düzeyindeki bireysel farklılıkların, pasif ve bağımlı davranışın ne derecede ödüllendirildiğine bağlı olarak ortaya çıktığı konusunda hemfikir olmuşlardır (Bornstein, 1992).

Bağımlı davranışların, sosyal ortamda şekillendiği görüşünün önem kazanması ile birlikte, bağımlılığın gelişiminde kültürel faktörlerin de göz önünde bulundurulmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bağımlı davranış, çocuğun erken dönemde ebeveynleri ve diğer bakım verenleri ile ilişkileri sonucunda ortaya çıkmasına karşın, bu tarz davranışlar ancak kişinin daha sonraki ilişkilerinde de ödüllendirildiği zaman bağımlı davranış pekiştirilmekte ve sürdürülmektedir (Bornstein, 2005a). Bu bakımdan, kişinin içinde bulunduğu kültür, hem çocuk yetiştirme tarzını hem de o kültürde yaşayan bireylerin kişiler arası ilişki kurma biçimlerini etkilemesi bakımından bağımlılığın gelişimini açıklamada büyük bir öneme sahiptir. Bireyci toplumlarda (başarı odaklı) tipik olarak bağımsız olmaya vurgu yapılır ve özellikle yetişkinlerde bağımlılığa karşı olan tolerans düşüktür. Öte yandan, toplulukçu kültürlerde (ilişki odaklı) bağımlı davranış daha rahat bir şekilde kabul edilir (Neki, 1976). Alanyazındaki araştırmalar, kişiler arası ilişkilerde bağlılık ve birlikteliği bireysel çıkarların üstünde tutan kültürlerde yetişmiş kişilerin (Japonya, Hindistan vb.), bireysel çıkarları grup bütünlüğünün üstünde tutan bireyci kültürlerde yetişmiş kişilere (Amerika, İngiltere vb.) kıyasla daha yüksek bağımlılık düzeylerine sahip olduğuna işaret etmektedir (Johnson, 1993; Gjerde, 2001). Yapılan araştırmalarda, toplulukçu kültürlerin zaman içerisinde bireyselliği ön planda tutan batı kültürüne benzemeye başlaması ile birlikte bağımlılık düzeylerinde gözlemlenen düşüş de bu bulguyu destekler niteliktedir (Bornstein, 2005a). Yanı sıra, bazı kültürlerde toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlar sergilenmesi konusundaki beklentiler oldukça katı iken, bazı kültürler bu konuda daha esnektir. Araştırmalar, cinsiyet rollerine ilişkin kültürel beklentilerin kadınlar ve erkeklerin bağımlılık ihtiyaçlarını kabul etme ve bildirme konusundaki istekliliğini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır (Bornstein, 1995b; Cadbury, 1991).

1.1.2.3. Bilişsel Yaklaşım

1980’li yılların sonlarından bu yana kişiler arası bağımlılığın etiyolojisinde bilişsel süreçlerin rolüne yapılan vurgu giderek artmaktadır. Bağımlılığa ilişkin bilişsel model, kişinin, bağımlı davranışın ortaya çıkmasına ve sürmesine neden olan düşünce biçimi ve bilgiyi işleme sürecine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Beck’in (1976) öne sürdüğü *bilişsel tarz* kavramı, bağımlılığın gelişiminde, erken dönem yaşantılara (hem ailesel hem kültür ile ilişkili olarak) bağlı olarak gelişen düşünce biçiminin önemine işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, kişi, erken dönem yaşantılarına bağlı olarak, kendisi, diğer insanlar ve kendisiyle diğerleri arasındaki ilişkilere dair kendine özgü bir düşünce sistemi geliştirir. Böylelikle kişinin kendisi ve diğerlerine yönelik algılarını, düşüncelerini, duygularını ve kişiler arası davranışlarını şekillendiren dayanıklı şemalar oluşur (Beck ve ark., 2004; Overholser, 1997). Gerek ebeveynleri gerekse yetişmiş olduğu kültürün ön planda tuttuğu değerler tarafından bağımsız hareket edebilme kabiliyetinin kısıtlanması ve özerk bir birey olmasının engellenmesine yönelik erken dönem yaşantılar sonucunda kişide kendisinin zayıf ve diğerlerinin güçlü olduğuna dair oluşan şemalar, zaman içerisinde bağımlılığı besleyen otomatik düşüncelere yol açar. Otomatik düşünceler, kişinin yetersizlik şemasını yansıtır ve genellikle “Kendi başıma bu durumun üstesinden gelemem.”, “Biri yardım etmezse tamamen başarısız olacağım.” gibi ifadeleri içerir (Bornstein, 1993a, 1996b). Yapılan araştırmalar, otomatik düşünceleri kontrol etmenin zor olduğunu ve genellikle kişinin bu düşüncelere dair farkındalığının düşük olduğunu; dolayısıyla da bu düşüncelerin değişime dirençli olduğunu göstermektedir (Freeman ve Leaf, 1989; Bargh ve Chartrand, 1999).

Bilişsel yaklaşıma göre bağımlılık, iki aşamalı bir süreç halinde devam eder. İlk olarak, kişi, zorlu olarak algıladığı bir iş veya görevle karşılaştığı anda bağımlılıkla ilgili otomatik düşünceleri tetiklenir. Bağımlı kişi, bu işten veya görevden kaçtığında, başarısızlık hisleri artar ve kendisinin yetersiz olduğuna dair inancı güçlenir. Bunun sonucunda, kişinin performansı gerçekte de düşer ve böylelikle kendi yetersizliğine ve başarısızlığına dair olan ‘yanlış’ inancı doğrulanmış olur. Özetle, karşılaşılan her yeni zorluk, bağımlı kişinin yetersizlik ve çaresizlik hislerini arttıran bilişsel şemalarını harekete geçirir ve otomatik düşünceler, kişi farkına varmaksızın, aniden ortaya çıkar.

Sonuçta bu döngü sürekli olarak tekrar ettikçe, bağımlı kişinin yetersizlik ve çaresizlik hisleri giderek artar ve her yeni zorluk kişiye daha da aşılmaz görünür (Bornstein, 1993a, 2005a).

Bunlara ek olarak bilişsel yaklaşım, bağımlı kişilerin karşılaştığı olumsuz sonuçları içsel faktörlere yükleme, olumlu sonuçları ise kendi kontrolü dışında olan dışsal faktörlere yükleme eğiliminde olmasının; bunun sonucunda da karşılaşılan her başarısızlıkta suçluluk veya utanç hissetmesinin ve elde ettiği başarıların sonucunda kendini takdir edememesinin, bu kişilerde bağımlı davranışın sürmesine yol açtığını öne sürmektedir (Bornstein, 2005a).

1.1.3. Kişiler Arası Bağımlılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında kişiler arası bağımlılık kavramı ile ilgili çalışmalar ancak 1950’li yıllardan itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de ise bu konuda yapılmış çalışmaların sayısı oldukça kısıtlıdır (Ulusoy ve Durmuş, 2011). Bornstein (2005a), bağımlılığı farklı açılardan inceleyen altı yüzden fazla araştırma olduğunu belirtmektedir. Bu bölümde, kişiler arası bağımlılığın çeşitli değişkenlerle ilişkisini inceleyen araştırma bulguları aktarılacaktır.

İlk olarak, kişiler arası bağımlılığın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörlerin incelendiği araştırma bulgularına bakıldığında, ebeveyn-çocuk ilişkisinin bağımlılığın gelişimindeki en önemli belirleyici olduğu görülmektedir (Bornstein, 1993a, 1996a, 2005a). 1940’lı yıllarda birçok araştırmacı, psikanalitik yaklaşım çerçevesinde, bebeğin beslenme ve memeden kesilme deneyimleri (emme süresi, emme sıklığı, memeden mi yoksa biberondan mı emdiği, memeden kesilme şekli vb.) ile yetişkinlik dönemindeki bağımlılığın ilişkisini geriye dönük belleğe dayanan ölçekler aracılığıyla araştırmıştır. Ancak bu alandaki araştırma bulguları çelişkilidir: bazı araştırmalar bebeğin beslenme ve memeden kesilme deneyimleri ile kişiler arası bağımlılık arasında anlamlı bir ilişki bulurken (Heinstein, 1963); bazıları bu tarz bir ilişkinin varlığına dair bir kanıt bulamamışlardır (Sears, Rau ve Alpert, 1965). Öte yandan, yapılan araştırmalar, aşırı koruyucu ve yetkeci ebeveynlik biçimlerinin, kişiler arası bağımlılığın gelişimi ile

ilişkili olduğunu koymaktadır. Bu iki ebeveynlik biçimi farklı kişiler arası dinamikleri içermesine karşın her ikisi de çocuğa benzer bir mesaj iletmekte ve aynı sonuca varmaktadır: çocuk kendisini güçsüz ve yetersiz, diğer insanları ise güçlü ve yetkin olarak algılamaktadır. Kendini yetersiz olarak algılayan çocuk, yetişkinlik döneminde de gündelik işler, karar verme gibi pek çok alanda sürekli olarak diğer insanların yardım ve onayına ihtiyaç duymaktadır (Bornstein, 1993a, 2005a).

Yetkeci ve/veya aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının, bağımlılığın gelişimi ile ilişkili olduğu araştırmalar tarafından tutarlı bir şekilde ortaya konmuş iken, aynı ailede yetişen bireylerin bile çoğunlukla birbirinden farklılık göstermesi, akla “hangi çocuklar yetkeci veya aşırı koruyucu ebeveynliğin ve buna bağlı olarak bağımlılığın ortaya çıkmasını kolaylaştırır?” sorusunu getirmektedir. Adler (1927), yaptığı gözlemler neticesinde, çocuğun doğum sırasının aynı ailede yetişmiş bireyler arasındaki farklılıkları açıklamada önemli bir etken olduğunu öne sürmektedir. Adler’in kuramına göre (1927) en büyük çocuk, ilk ve rakipsiz olması bakımından, aile içerisinde gösterilen ilgiden en büyük payı alır ve genellikle şımartılır. En büyük çocuklar, ebeveynlerine bağımlı olmaya ve hep birinci kalabilmek için çok fazla çalışmaya ve çabalamaya eğilimlidir. Yanı sıra, otorite ve güce saygısı ve bağlılığı fazladır. Benzer şekilde, tek çocuklar da genellikle ebeveynleri tarafından çok fazla ilgi görür ve şımartılır ve tıpkı en büyük çocuk gibi özerk davranmalarına müsaade edilmez. Buna göre, ailenin en büyük çocuğu ve tek çocuk olanlar, anne veya babadan birine ya da her ikisine de bağımlı olmaya daha eğilimlidir. Steward’ın (1967) doğum sırası ve kişiler arası bağımlılık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, en büyük çocuğun, ailenin en küçük çocuğuna göre daha bağımlı olduğu yönündeki bulgusu da Adler’ in görüşlerini destekler niteliktedir. Doğum sırasının yanı sıra, çocuğun mizaç özellikleri de yetkeci ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının ortaya çıkmasını kolaylaştırarak, kişiler arası bağımlılığın gelişiminde rol oynayabilmektedir. Cloninger’in biyososyal modelinde (1987), doğuştan gelen ve kalıtsal olan üç temel kişilik özelliği tanımlanmıştır. Bunlar; Yenilik Arayışı, Zarardan Kaçınma ve Ödül Bağımlılığı’dır. Bağımlı kişilerde, Zarardan Kaçınma ve Ödül Bağımlılığı yüksek iken; Yenilik Arayışı düşüktür. Dolayısıyla, bu mizaç özelliklerine sahip çocuklar, ebeveynlerinin yetkeci ve/veya aşırı korumacı tutumuna boyun eğerek bağımlı davranışların pekiştirilmesine izin vermektedir. Diğer

bir deyişle, çocuğun mizacı, ebeveyninin tutumunu şekillendirerek, bağımlılığın gelişimine zemin hazırlamaktadır (Ampollini ve ark., 1999). Son olarak, çocukluk döneminde ciddi bir fiziksel veya ruhsal rahatsızlığa sahip olan kişilerin ebeveynlerinin aşırı koruyucu olma eğiliminde olabileceği ve bundan ötürü de bu çocukların, yetişkinlik döneminde bağımlı kişilik geliştirmeye daha yatkın olabileceği bildirilmektedir (Parker ve Lipscombe, 1980). Hoare' nin (1984) çocukluk döneminde epilepsi tanısı almış kişilerin, çocuklukta herhangi bir fiziksel veya ruhsal bozukluk tanısı almamış kişilere göre bağımlı kişilik geliştirmeye daha yatkın olduklarını ortaya koyduğu çalışması da bu görüşü destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ebeveynlerin yetkeci ve/veya aşırı koruyucu bir tutuma sahip olması, kişiler arası bağımlılık eğiliminin ortaya çıkması ile doğrudan ilişkili iken; çocuğun doğum sırası, mizaç özellikleri ve sağlık sorunları gibi faktörler de ebeveyn tutumlarını şekillendirerek kişiler arası bağımlılığın gelişiminde rol oynayabilmektedir.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemek suretiyle, kişiler arası bağımlılığın gelişiminde rol oynayan faktörlerden biri de kültürdür. Öyle ki, bir toplumun yaşam biçimi, o toplumdaki çocuk yetiştirme anlayışını ve yöntemlerini belirler. Dolayısıyla farklı kültürlerde yetişen bireylerin yetiştirilme tarzları da farklılaşmaktadır. Örneğin, Amerikan kültüründe yetişmiş bir çocuk, okul çağına geldiğinde üstündeki baskı azalır ve daha bağımsız olmaya yöneltilir; araştırmacılığı kısıtlanmaz ve deneme yanılma yöntemiyle öğrenmesi desteklenir. Japon ve Türk kültürü gibi toplulukçu kültürlerde ise çocuklara konulan kurallar gevşek olmakla birlikte koruyuculuk fazladır; girişken olma, merak etme ve sorgulama desteklenmez. Bağımsız hareket edebilme yerine uslu olma ve büyüklere itaat etme pekiştirilir (Yörükoğlu, 2002). Ülkemizde yapılan araştırmalar da bu görüşleri destekler niteliktedir. Kağıtçıbaşı'nın (1973) lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada, Türk öğrencilerinin Amerikalı öğrencilere göre otoriteye daha saygılı oldukları ve ailelerini daha otoriter olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Öztürk (1961) de, geleneksel Türk aile yapısında anne babaların, çocuğun bağımlı olma ve boyun eğme eğilimlerini ödüllendirerek güçlendirdiğini; bu tarz ebeveyn tutumlarının da bağımlı davranışın yetişkinlikte de sürmesinde önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir (akt.; Kağıtçıbaşı, 1973). Yine Kağıtçıbaşı'nın (1982), dokuz ülkeyi kapsayan Çocuğun Değeri araştırmasının sonucuna göre, Türk ailelerinin,

çocuklarında olmasını en çok istedikleri özellik %60 oranında “anne babalarının sözünü dinlemeleri” iken; çocuğun “bağımsız, kendine güvenli olması” yalnızca %18 oranında tercih edilmiştir. Buradan hareketle, Türk ebeveynlerin, çocuklarından toplulukçu ve ilişkisel düzlemde beklentileri olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, kişinin yetiştiği kültürün ön planda tuttuğu değerler (birliktelik mi yoksa bağımsızlık ve bireysel çıkarlar mı) bireylerin yetiştirilme tarzını etkilemekte ve bu durum, o kültür içerisinde yetişen bireyler arasında kuşaklar boyunca aktarılmaktadır.

Öte yandan, Türkiye’de hızla artan kentleşme ve bununla birlikte yaşam tarzlarında ortaya çıkan değişimler, aile yapısını da önemli oranda etkilemektedir. Özellikle düşük sosyoekonomik düzeyin hakim olduğu kırsal/geleneksel yaşam tarzından, artan eğitim ve ekonomik düzeyi içeren kentsel yaşama geçiş oldukça belirgindir. Bu değişikliklerin çocuk yetiştirme tutumlarına da yansması çok olağandır. Kırsal/geleneksel ortamda çocuğun ekonomik değeri ve yaşlılık güvencesi olarak görülmesi nedeniyle nesiller arası maddi bağımlılıklar ön plandadır. Kentleşme, eğitim ve gelirdeki artış, nesiller arası maddi bağımlılıkların önemsizleştiği, ancak duygusal bağımlılıkların önemini koruduğu farklı bir aile yapısını oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, kırsal/geleneksel yaşam tarzında itaate yönelik çocuk yetiştirme işlevsel iken, kentsel yaşam tarzında özerklik işlevsel olmaya başlar (Kağıtçıbaşı, 1991, 2002). Sonuç olarak, Türkiye’de artan kentleşme ve sosyoekonomik düzeyin yükselmesi ile birlikte, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, boyun eğmeyi pekiştiren bir anlayıştan özerkliği desteleyen bir anlayışa doğru evrilmektedir. Öte yandan, aile içerisindeki karşılıklı duygusal bağımlılığın ekonomik ve teknolojik gelişmelere dirençli olacağı; dolayısıyla Türk aile yapısı içerisindeki varlığını gelecekte de sürdüreceği düşünülmektedir (Sunar, 2002).

Kişiler arası bağımlılığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen araştırmalara bakıldığında, yetişkinler üzerinde kendini bildirim ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaların çoğunda, bağımlılığın, tutarlı bir şekilde kadınlarda daha yaygın olduğu (Birtchnell ve Kennard, 1983; Bornstein ve ark., 1993b; Singh ve Ojha, 1987), ancak projektif ölçek araştırmalarında bu biçimde bir cinsiyet farklılığının bulunmadığı; aksine kadınlar ve erkeklerin benzer bağımlılık düzeylerine sahip olduğu görülmektedir (Bornstein, Leone ve Galley, 1988; Bornstein ve ark., 1993b; O’Neill ve Bornstein,

1990). Kendini bildirim dayalı ölçümler ile projektif ölçümler arasındaki bu farklılığın, erkeklerin, bağımlılıkla ilişkili duygu, düşünce ve davranışların doğrudan ve açık bir şekilde sorulduğu kendini bildirim ölçekleri üzerinde, bağımlılık ihtiyaçlarını kabul etme ve ifade etme konusunda kadınlara göre daha az istekli olabileceklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, mürekkep lekesi gibi belirsiz uyaranların tanımlanmasının beklendiği yansıtımlı ölçümlerde, cinsiyetin kişiler arası bağımlılık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması, erkeklerle kadınların benzer bağımlılık düzeylerine sahip olduğuna işaret etmektedir (Bornstein, 1992; Bornstein, 1995b). Yanı sıra, kişiler arası bağımlılığı inceleyen boylamsal çalışmalar, erken çocukluk döneminde kızlar ve erkeklerin bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulmazken (Maccoby ve Jacklin, 1974); okul çağına geldiklerinde –kendini bildirim ölçeği kullanılan çalışmalarda- kızların, erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip olduklarını göstermektedir (Chadha, 1983). Özetle, kendini bildirim dayanan araştırmalarda kadınlar ve erkeklerin kişiler arası bağımlılık düzeylerindeki farkın, yaşla birlikte arttığı görülmektedir (Kagan ve Moss, 1960).

Buradan hareketle, kendini bildirim ölçeği araştırmalarında, ilerleyen yaş ile birlikte bağımlılık düzeyinde gözlenen cinsiyet farkının, toplumsal cinsiyet rollerine uygun sosyalleşme yaşantıları ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bornstein (1992), çocukluk döneminden itibaren erkeklerin, bağımlılıkla ilişkili duygu ve ihtiyaçlarını açıkça ifade etmeleri konusunda caydırıldığını; kızların ise bu duyguları ifade etmelerinin desteklendiğini çünkü pasif ve bağımlı davranışın tarih boyunca kadın cinsiyet rolü ile bağdaştırıldığını ifade etmektedir. Ebeveynler, öğretmenler, büyük kardeşler ve diğer rol modeller (örneğin hayali kahramanlar), çocukları geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlar sergilemesi konusunda teşvik etmekte; böylelikle bireyler kendi cinsiyetlerine atfedilen toplumsal rollerle uyumlu davranışlar sergileme yönünde güçlü bir baskı hissetmektedir (Spence ve Helmreich, 1978). Birtchnell ve Kennard (1983), kendileri ve eşlerinin geleneksel cinsiyet rollerine (örneğin evlilikte baskın olan partnerin erkek olması) uyum sağladığını söyleyen 130 ve evliliklerinde geleneksel cinsiyet rollerinin aksinin yaşandığını belirten (örneğin baskın olan partnerin kadın olması) 46 evli kadının bağımlılık düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasında, beklendiği üzere, geleneksel cinsiyet rollerini benimsediğini ifade eden kadınların bağımlılık

puanlarının, evliliklerinde geleneksel cinsiyet rollerinin aksinin yaşandığını ifade eden kadınların bağımlılık puanlarından daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeyen bir kadının, bağımlılık ihtiyaçlarını ifade etmede daha az istekli olması beklenirken, bu rolleri içselleştirmeyen bir erkeğin bağımlılık ihtiyaçlarını ifade etmede daha istekli olması beklenir. Sonuç olarak, bağımlılıkla ilişkili ihtiyaçların açık bir şekilde ifade edilmesi, kadın ve erkeklerin kendi cinsiyetlerine atfedilen toplumsal rolleri ne ölçüde benimsediğine bağlı olarak değişmektedir (Alonso-Arbiol, Shaver ve Yarnoz, 2002; Bornstein, 1992).

Alanyazındaki araştırmalar, bağımlı kişilik eğiliminin, bireyin yaşamının pek çok alanında çeşitli etkilere sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, kişiler arası bağımlılığın, bireyin karar verme, seçim yapma gibi yaşamsal faaliyetlerini etkilemesinin yanı sıra, bazı fiziksel ve ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasına da zemin hazırladığı bildirilmektedir (Bornstein, 2005a). Alanyazında, bağımlılığın çeşitli psikolojik bozukluklarla ilişkisini inceleyen çok sayıda araştırma mevcuttur. Bunların içerisinde, bağımlılık ile depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu, bağımlılık düzeyi ile depresyonun varlığı (ya da düzeyi) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Brown ve Silberschatz, 1989; Gardner ve Helmes, 2006; Hirschfeld ve ark., 1977; Klein ve ark., 1988; O'Neill ve Bornstein, 1991; Overholser, 1996; Robins, 1990; Robins ve Block, 1988; Rossmann, 1988). Nietzel ve Harris (1990), bağımlılık ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı meta-analiz çalışmasında, bağımlılık düzeyi ile depresyon arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ve çeşitli gruplarla yapılan çalışmalarda, bağımlılık ve depresyon arasındaki korelasyon katsayısının .19 ila .33 arasında değiştiğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar, bağımlılık ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu konusunda hemfikir olmasına karşın bu ilişkinin doğası hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı araştırmacılar, bağımlılığın, kişileri depresyona yatkınlaştırdığını öne sürmekte (O'Neill ve Bornstein, 1991); bazıları, bağımlılığı, depresyonun bir sonucu olarak görmekte (Akiskal, Hirschfeld ve Yerevanian, 1983); bazı araştırmacılar ise her ikisinin de, altta yatan başka bir faktörün sonucunda (örn. işlevsel olmayan yükleme tarzı) ortaya çıktığını iddia etmektedir (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978). Bunun dışında, alanyazındaki çalışmalar,

kişiler arası bağımlılık ile kaygı bozuklukları (McLaughlin ve Mennin, 2005; Ng ve Bornstein, 2005; Stewart, Knize ve Pihl, 1992), madde kullanım bozuklukları (Calsyn ve ark., 1996; Echeburúa, De Medina ve Aizpiri, 2009; Loas ve ark., 2005) ve yeme bozuklukları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğuna işaret etmektedir (Bornstein ve Greenberg, 1991; Pritchard ve Yalch, 2009; Tisdale, Pendelton ve Marler, 1990). Bornstein'e göre (2005a), onaylanma ihtiyacı duyan bağımlı bir kişinin, etrafındakiler tarafından onaylanmadığında depresyona girme olasılığı; çekingen davranan bir bağımlının, kalabalık bir ortama girdiğinde aşırı kaygı duyma olasılığı artmaktadır. Yanı sıra, Bornstein (1998), kişiler arası bağımlılık ile fiziksel hastalıklara yakalanma arasındaki ilişkiyi incelediği meta analiz çalışmasında, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek olan kişilerin -soğuk algınlığından, kalp krizi ve kansere kadar- pek çok fiziksel rahatsızlığa yakalanma riskinin normal kişilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (etki büyüklüğü, $r = .27-.31$). Benzer şekilde, Porcerelli ve arkadaşları (2009) da yüksek düzeydeki bağımlılığın, kronik biçimde ayrılma korkusuna, strese ve bağışıklık sisteminde düşüşe neden olduğunu; bunun da kişinin hastalıklara yakalanma riskini arttığını belirtmektedir. Kişiler arası bağımlılığın sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığı ile ilişkini inceleyen araştırmalar ise –sağlık durumları istatistiksel olarak kontrol altına alındığında- bağımlı kişilerin, bağımlı olmayan kişilere göre sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlandıklarını göstermektedir (Bornstein ve ark., 1993a; O'Neill ve Bornstein, 2001). Yanı sıra, bağımlı kişilerin sağlık hizmetlerine yaptığı harcamaların, bağımlı olmayan kişilere göre anlamlı düzeyde daha fazla olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları, bağımlılık ile sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığı arasındaki ilişkiyi desteklemektedir (Porcerelli ve ark., 2009).

Kişiler arası bağımlılığın ilişkili olduğu olumsuz durumları inceleyen çalışmalar içerisinde dikkati çeken bir diğer araştırma konusu da, bağımlılık ile istismar etme/istismara uğrama arasındaki ilişkidir. Yapılan araştırmalarda, hem istismara uğrama hem de istismar etmenin, kişiler arası bağımlılık düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Bornstein, 2012a). Bornstein ve arkadaşları (2009), kentlerde yaşayan düşük gelirli 110 kadınla yaptığı çalışmada, kadınların bağımlılık düzeyleri ile fiziksel, cinsel veya duygusal istismara uğrama sıklığı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermişlerdir. Loas, Cormier ve Perez-Diaz (2011) da, bağımlı kişilik

bozukluğuna sahip bireylerin, eşleri tarafından fiziksel istismara uğrama sıklığını incelediği çalışmasında benzer bir sonuca varmıştır: bağımlı kişilik bozukluğu olan kişilerin %45'i eşleri tarafından fiziksel şiddete uğrarken, diğer kişilik bozukluklarına sahip kişilerin %20'si; herhangi bir kişilik bozukluğu tanısı almayan kişilerin ise yalnızca %11'i fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Buna göre, bağımlı kişilik bozukluğu tanısı alan kişiler –diğer kişilik bozukluklarına sahip kişilere veya herhangi bir kişilik bozukluğu tanısı almamış kişilere göre- eşleri tarafından fiziksel şiddete daha fazla maruz kalmaktadır. Öte yandan, yapılan araştırmalarda, bağımlılık düzeyi yüksek olan erkeklerin -terk edilme korkularından ötürü- partnerlerine, bağımlı olmayan erkeklere göre daha sık şiddet uyguladığı gösterilmiştir (Bornstein, 2006; Kane ve Bornstein, 2015). Kişiler arası bağımlılığın, özellikle romantik ilişkilerde, aşırı kıskançlık, sahiplenme ve güvensizlik ile ilişkili olduğu yönündeki araştırma bulguları (Sperling ve Berman, 1991; Zuroff ve Fitzpatrick, 1995), bağımlı erkeklerin, ilişkilerinin bitme ihtimaliyle karşılaştıklarında partnerlerine –hem fiziksel hem duygusal- şiddet uygulama olasılığının neden arttığını açıklamaya yardımcı olmaktadır (Bornstein, 2006). Sonuçta, kişiler arası bağımlılık ile istismar etme/edilme arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulgularına genel olarak bakıldığında, bağımlılık ile istismara uğrama arasındaki ilişkide mağdur olan tarafın genellikle kadınlar olduğu görülürken; bağımlılık ile istismar etme arasındaki ilişkide istismarı uygulayan tarafın genellikle erkekler olduğu anlaşılmaktadır.

Kişiler arası bağımlılığın istismar ile ilişkisinde göze çarpan önemli bir diğer konu da, bağımlılığın çocuk istismarı ile ilişkisidir. Bornstein (2005b), kişiler arası bağımlılık ile çocuğa yönelik istismar arasındaki ilişkiyi inceleyen yedi tane araştırmayı bir araya getirdiği meta-analiz çalışmasında, bağımlı ebeveynlerin (hem anne hem baba), çocuklarını, bağımlı olmayan ebeveynlere göre istismar etmeye daha yatkın olduklarını göstermiştir (etki büyüklüğu, $d = 0,43$). Bu ilişkinin açıklanmasında kesin bir yargıya ulaşılamamakla birlikte, yetişkinlerde bağımlılık ile ilişkili olan olgunlaşmamışlık, güvensizlik, duygusal yoksunluk ve düşük engellenme eşiğinin, bu kişilerde istismar uygulama riskini arttırabileceği düşünölmektedir (Huprich ve ark., 2004). Sonuç olarak, bağımlı kişilerin daha fazla istismara uğraması, bağımlılığın pasiflik ve boyun eğicilik boyutuyla ilişkili iken; bağımlılık ile istismar uygulama arasındaki pozitif ilişkinin,

bağımlı kişilerde terk edilme veya reddedilme ile karşı karşıya kaldıklarında ortaya çıkabilen saldırgan davranışlar ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Son olarak, kişiler arası bağımlılığın, kendine zarar verme davranışları ile ilişkisini inceleyen araştırmalar –depresyon düzeyleri kontrol altına alındığında bile- bağımlılığın hem intihar düşüncelerine sahip olmayı hem de intihar girişiminde bulunmayı güçlü bir şekilde yordadığını göstermektedir (Bornstein ve O’Neill, 2000; Loas ve ark., 2005; Nuns ve Loas; 2005; Perry ve Körner, 2011). Sonuç olarak, bağımlı kişilerin, bağımlı olmayan kişilere kıyasla, kendine zarar verici ya da kendini yaralayıcı davranışları daha fazla sergilediği söylenebilir (Cawood ve Huprich, 2011). Kişiler arası bağımlılığın, kendine zarar verme davranışları için bir risk faktörü olması iki şekilde açıklanmaktadır. Birtchnell’e (1981) göre, bağımlı kişinin, kendine zarar verici davranışlarda bulunması, kendisinin ne kadar hassas veya dayanıksız biri olduğunu göstererek diğer insanlardan bakım ve yardım alma ve bu ilgiyi sürdürme çabasıyla ilgilidir. Öte yandan, bazı araştırmacılar, bağımlı kişinin kendine zarar verici davranışlarının, bağımlılık ile ilişkili olan olgunlaşmamışlık, dürtüsellik ve düşük engellenme eşiğinin bir sonucu olabileceğini öne sürmektedir (Bornstein, 2011; Bornstein ve O’Neill, 2000).

Kişiler arası bağımlılığın ilişkili olduğu durumları inceleyen araştırmalar, genellikle yukarıda da bahsedilen olumsuz yanlara odaklanırken; bazı araştırmalar, bağımlılığın kimi durumlarda da olumlu özelliklerle ilişkili olabileceğini göstermektedir (Bornstein, 1992). Bağımlılığın ilişkili olduğu olumlu durumlardan ilki, kişiler arası ilişkilerdeki ipuçlarına karşı olan hassasiyettir. Bağımlı kişinin şefkatli ve destekleyici ilişkiler kurma ve sürdürme arzusu, zamanla kişiler arası ipuçlarına karşı duyarlılığının artmasına yol açar. Böylelikle kişi, diğer insanların duygu, düşünce ve isteklerini doğru bir şekilde çıkarsadıkça sosyal bağları geliştirme, yardım ve destek elde etme ve yakın ilişkileri sürdürme konusunda daha iyi olmaktadır (Bornstein, 2005a). Masling, Johnson ve Saturansky’nin (1974) bağımlılık ile kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiyi incelendiği araştırmasında, bağımlı erkeklerin, eşlerinin tutum ve davranışlarını doğru bir şekilde tahmin etmede, bağımlı olmayan erkeklere göre daha iyi olduğunu gösterirken; bağımlı olan ve olmayan kadınların arasında bu bağlamda bir fark bulamamıştır. Sonuç olarak bu alanda yapılan çalışmalar, yetişkinlerde bağımlılık ile

kişiler arası duyarlılık arasında bir ilişki olduğunu göstermekle birlikte, bu bağın erkeklerde kadınlara göre daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır (Bornstein, 1992).

Bağımlılık ile ilişkili olumlu durumlardan bir diğeri, bağımlı kişilerin herhangi bir sağlık sorunu ortaya çıktığı anda, yardım arayışını bağımlı olmayan kişilere göre daha az ertelemeleri –başka bir deyişle daha erken yardım çağrısında bulunmaları- ve böylelikle müdahalenin daha erken yapılabilmesidir (Bornstein, 1993b; O’Neill ve Bornstein, 2001). Bağımlı hastaların yardım talep etme konusunda rahat olmaları ve doktorlara veya terapistlere (otorite figürleri) karşı olumlu tutumlara sahip olmaları, tedavinin gerekliliklerine ve devamlılığına uyum sağlamalarını kolaylaştırdığından, bu kişilerin, aldıkları tedaviden bağımlı olmayan kişilere kıyasla daha olumlu sonuçlar elde etme olasılıkları da yüksektir (Porcerelli ve ark., 2009). Son olarak, bağımlı hastaların psikoterapi sürecini değerlendiren çalışmalar, bu hastaların benzer demografik ve tanısal profilden gelen bağımlı olmayan hastalara göre, terapi seanslarını daha az kaçırdıklarını, terapide daha işbirlikçi ve uyumlu olduklarını ve seans dışı ödevleri tamamlama konusunda daha sorumlu davrandıklarını göstermektedir. Yanı sıra, bu çalışmalar, bağımlı hastaların terapiden uzun vadede daha olumlu sonuçlar elde ettiklerini ortaya koymaktadır (Simon, 2009).

Sonuç olarak, kişiler arası bağımlılığın, bireyin yaşamının pek çok alanında olumsuz etkiye sahip olduğunu göstermekle birlikte, bazı durumlarda da olumlu sonuçlara yol açabileceğini ortaya koyan araştırma bulguları; günümüzde, bağımlılığın pasiflik ve güçsüzlükle ilişkilendirildiği bakış açısından, bağımlı özelliklerin işlevsel yanlarının da olabileceğini kabul eden bir anlayışa doğru geçildiğini desteklemektedir. Bu nedenle, kişiler arası bağımlılığı patolojik bir durum olarak değerlendirmekten ziyade, olumlu ve olumsuz yanlarıyla bir bütün olarak görmenin daha doğru bir bakış açısı olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde kişiler arası bağımlılık eğilimini çeşitli değişkenler açısından inceleyen araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Gürsoy ve arkadaşları (2004), ilköğretim çağındaki çocukların bağımlılık eğilimlerini belirlemek ve bu eğiliminin çeşitli sosyodemografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla

yaptığı araştırmada, annesi çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimi puanlarının, annesi çalışan çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Çalışmayan ancak eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının bağımlılık eğilimi puanları ise, eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Ayrıca babanın eğitim düzeyi arttıkça, çocuklardaki bağımlılık eğiliminin azaldığı saptanmıştır. Aynı araştırmada, kız çocuklarının bağımlılık eğilimi puanları, erkek çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Albayrak'ın (1997), annelerin kaygı düzeyleri ile ilköğretim 4. sınıfa devam eden öğrencilerin bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiyi incelediği tez araştırmasında ise, bağımlılık eğilimi puanları ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuç, bağımlılık eğilimi yüksek olan öğrencilerin, ebeveynlerini ve öğretmenlerini (otorite figürleri) memnun etme yönündeki güdüsünün yüksek olması nedeniyle başarılı olmak için daha fazla çaba harcaması ile ilişkili olabilir.

Açıkça görüldüğü üzere, farklı kuramlara dayalı olarak yapılan çok sayıda araştırmanın kişiler arası bağımlılığın gelişimsel sürecine dair vardığı ortak nokta, erken dönem yaşantılar olmuştur. Buradan hareketle, mevcut araştırma kapsamında, kişiler arası bağımlılık eğilimini yordadığı düşünülen faktörler, erken dönem yaşantıları temel alan Şema Terapi Modeli çerçevesinde ele alınacaktır. Bu nedenle, izleyen bölümde öncelikle bu model tanıtılmış; ardından kişiler arası bağımlılık kavramını Şema Terapi Modeli çerçevesinde ele alan araştırmalara değinilmiştir.

1.2. ŞEMA TERAPİ MODELİ

Young ve arkadaşları (1990) tarafından geliştirilen Şema Terapi Modeli, çocukluk ve ergenlik döneminde belirgin kökenleri bulunan kronik ve kişilikle ilgili bozuklukların açıklanması ve tedavisine ilişkin kuramsal ve uygulamaya yönelik bir modeldir. Temelini bilişsel-davranışçı terapi yaklaşımından alan Şema Terapi Modeli, psikolojik sorunların çocukluk ve ergenlik dönemindeki kökenlerine, duygusal ve yaşantısal tekniklere, terapötik ilişkiye, uyumsuz başa çıkma biçimlerine ve psikolojik belirtilerden ziyade, psikolojik bozuklukların altında yatan süregiden kişilik

özelliklerine odaklanması bakımından bilişsel davranışçı yaklaşımdan ayrılmaktadır. Bütünleştirici bir model olan Şema Terapi Modeli, bilişsel davranışçı terapinin yanı sıra, nesne ilişkileri, gestalt terapisi, bağlanma kuramı, yapısal ve psikodinamik kuram gibi farklı yaklaşımlardan öğeleri de bünyesinde barındırmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Şema terapide; erken dönemde karşılanmayan temel duygusal ihtiyaçlara bağlı olarak gelişen ve çeşitli psikopatolojilerin temelinde yattığı düşünülen erken dönem uyumsuz şemalara odaklanılarak, bilişsel, duygusal ve kişiler arası teknikler aracılığıyla, kişilerin temel duygusal ihtiyaçlarını giderebilmeleri için uyumlu yollar keşfetmeleri hedeflenmektedir (Young ve ark, 2003).

Bornstein (2012a), kişiler arası bağımlılığın, sanılandan daha karmaşık bir kavram olduğunu ve bu yapıyı anlamak ve danışanlarla daha etkili çalışabilmek için terapistlerin, bağımlılığı tüm yönleriyle bir bütün olarak ele alması gerektiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla bütüncül yaklaşımların, kişiler arası bağımlılığın kuramsal olarak açıklanmasında ve klinik uygulamada daha etkili olacağı belirtilmektedir. Buradan hareketle, Şema Terapi yaklaşımı, bütünleştirici ve kapsamlı bir model olması ve kişilik ile ilgili sorunların anlaşılması ve tedavisinde oldukça etkili olması bakımından bu araştırmanın dayanağını oluşturmaktadır.

1.2.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri

Young (1990, 1999), kuramın temelini oluşturan erken dönem uyumsuz şemaları, kişinin kendi ve diğerleri ile ilişkilerine yönelik anılar, hisler, bilişler ve bedensel duyularından oluşan ve kişinin kendilik ve dünya hakkındaki düşünce ve duygularını etkileyen, süreğen ve dayanıklı örüntüler olarak tanımlamıştır. Şemalar, genellikle çocukluk ya da ergenlik dönemleri boyunca gelişmektedir ve çocuğun içinde yaşadığı aile ortamına/yakın çevresine uyum sağlamaları açısından işlevseldir. Öte yandan, şemalar, katı ve değişime dirençli olmaları nedeniyle yaşamın ilerleyen dönemlerinde uyum bozucu hale gelebilmekte ve çeşitli psikopatolojilerin temelinde yatabilmektedir (Young ve ark., 2003).

Erken dönem uyumsuz şemaların genel özelliklerine bakıldığında, kökenini genellikle çocuklukta ve ergenlikte yaşanan çeşitli örseleyici yaşantılardan aldığı anlaşılmaktadır. Bu şemalar yetişkinlik döneminde çeşitli yaşam olayları tarafından tetiklendiğinde, kişiler olayları ya da durumları -bilinçdışı bir şekilde- çocukluklarındaki travmatik yaşantılarına benzer olarak algırlar; bunun sonucunda da yoğun olumsuz duygular yaşarlar. Şemaların bir diğer özelliği, köklü ve değişime dirençli olmalarıdır. Şemalar, temelde hayatta kalmaya yöneliktir ve her canlı tutarlılığa ve dengeye güdülenmiş olduğundan, kişi, “alışageldiği” tutum ve davranışları -sıkıntıya sebep olsalar da, kişi için tanıdık olmaları ve kişinin kendisini rahat hissetmesini sağlaması açısından- devam ettirerek şemalarını sürdürürler. Kişi, şemalarıyla ters düşen durum ya da olaylarla karşılaştığında ise, çeşitli baş etme taktiklerini kullanarak bilgiyi çarpıtmakta ve şemalarıyla uyumlu hale getirmektedirler. Böylelikle şemalar giderek kökleşmekte ve değişime dirençli bir hale gelmektedir. Şemaların bir özelliği de boyutsal olmaları; yani kişiden kişiye değişen düzeyde yaygınlık ve şiddet göstermesidir. Şemanın şiddeti arttıkça, şemayı tetikleyen durumların sayısı ve bunun sonucunda da ortaya çıkan olumsuz duyguların yoğunluğu ve süresi artmaktadır (Young ve Klosko, 1994; Young ve ark., 2003).

1.2.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri

Young ve arkadaşları (2003) erken dönem uyumsuz şemaların kökeninde aşağıda belirtilen süreçlerin yattığını öne sürmektedir.

- a) **Temel Duygusal İhtiyaçların Karşılanmaması:** Erken dönemde çocuğun temel ihtiyaçlarının engellenmesi, şemaların oluşmasına ve bu gereksinimlerin uyumsuz yollarla karşılanmaya çalışılmasına yol açmaktadır. Şema Terapi Modeline göre, erken dönemde karşılanması gereken temel duygusal ihtiyaçlar, diğerlerine güvenli bağlanma (güvende olduğunu hissetme, bakım, istikrar ve kabul görme); otonomi, yeterlilik ve kimlik algısı; duyguların ve ihtiyaçların ifade edilmesi; kendiliğindenlik ve oyundur.

- b) Erken Dönem Yaşantılar:** Erken dönem uyumsuz şemaların kökeninde çoğunlukla örseleyici çocukluk yaşantıları yatmaktadır. Çocuğun ebeveynlerine ilişkin temsilleri tüm dünyaya ilişkin temsillerinin temelini oluşturduğundan, yaşamın erken dönemlerinde ebeveynlerle yaşanan etkileşimler büyük önem taşımaktadır. Şema Terapi Modeli çerçevesinde, şemaların kökeninde yatan 4 temel erken dönem yaşantıdan söz edilmektedir. İlki, gereksinimlerin engellenmesidir. Bu yaşantı; anlayış, istikrar ya da sevgi gibi en temel gereksinimlerin karşılanmaması anlamına gelmektedir. İkincisi travmatize edilme ya da kurbanlaştırılmadır. Bu yaşantılar çocuğun fiziksel ya da duygusal olarak zarar gördüğü örseleyici yaşantılara karşılık gelmektedir. Üçüncüsü, çocuğun özerklik ve otonomi kazanması ve çocuğa gerçekçi sınırlar konması gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı ‘aşırı korunma’ yaşantılarıdır. Ebeveynler çocuğa karşı aşırı korumacı olabileceği gibi aksine hiçbir sınır koymayıp aşırı tolerans da gösterebilirler. Sonuncusu, önemli diğer kişilerin seçici olarak içselleştirilmesi ya da seçici özdeşim kurmadır. Çocuklar ebeveynlerinin düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini ve davranışlarını seçici olarak içselleştirmekte ve onlarla seçici olarak özdeşim kurmaktadır.
- c) Duygusal mizaç:** Kuram, erken dönem uyumsuz şemaların gelişiminde mizaç özelliklerinin erken dönem yaşantılarla etkileşim halinde olduğunu öne sürmektedir.

1.2.3. Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Şema Terapi Modeli, erken dönemde karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçları temsil eden beş “şema alanı” içerisinde toplanmış 18 erken dönem uyumsuz şema önermektedir (Young ve ark., 2003). Bu şema alanları ve ilişkili şemalar aşağıda açıklanmıştır (Şema alanları ve erken dönem uyumsuz şemalar Tablo 1.1.’de özetlenmiştir).

Tablo 1.1.

Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

<p>Kopukluk ve Reddedilmişlik (Diğerlerine güvenli bağlanma gereksinim alanı)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Terk Edilme/İstikrarsızlık - Güvensizlik/Suistimal Edilme - Duygusal Yoksunluk - Kusurluluk/Utanç - Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma
<p>Zedelenmiş Otonomi (Kendini ortaya koyma gereksinim alanı)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bağımlılık/Yetersizlik - Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık - İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik - Başarısızlık
<p>Zedelenmiş Sınırlar (Gerçekçi limitler ve özdenetim gereksinim alanı)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hak Görme/Büyüklik - Yetersiz Özdenetim
<p>Diğeri Yönelimlilik (Gereksinim ve duygularını ifade özgürlüğü gereksinim alanı)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Boyun Eğicilik - Onay Arayıcılık - Kendini Fedâ
<p>Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık (Kendiliğindenlik ve oyun gereksinim alanı)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Karamsarlık - Duyguları Bastırma - Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik - Cezalandırılma

1) Kopukluk ve Reddedilmişlik Alanı: Bu alandaki şemalara sahip kişiler istikrar, güvenlik, bakım, sevgi, ait olma, empati, kabul edilme, duyguların aktarılması gibi temel ihtiyaçlarının diğer insanlar tarafından karşılanamayacağına inanırlar. Bu nedenle diğerleri ile güvenli ve tatmin edici ilişkiler kuramazlar. Bu kişilerin genel olarak tutarsız, kötüye kullanan, soğuk, reddedici, ilgisiz ya da dış dünyadan izole ailelerden geldikleri görülmektedir. Diğer şema alanlarına kıyasla bu alana ilişkin erken dönem uyumsuz şemaları olan kişiler, daha fazla örselenmiş ve genellikle travmatik bir çocukluk geçirmiş olan kişilerdir. Bu kişiler yetişkinlik döneminde kendilerine zarar veren ilişkileri sürdürmeye devam edebilirler ya da aksine ilişkilerden kaçınırlar.

Bu alanda yer alan şemalar aşağıda sıralanmıştır:

- a. **Terk edilme/İstikrarsızlık:** Bu şemaya sahip kişiler, diğerlerinin güvenilir, tutarsız, istikrarsız ve öngörülemez olduklarına inandıkları için duygusal destek ve bağ kurma gibi ihtiyaçlarının karşılanamayacağına inanırlar. Genellikle tutarsız ailelerden gelmektedirler.
- b. **Güvensizlik/Suistimal Edilme:** Bu şemaya sahip kişiler, diğerlerinin kendilerini kötüye kullanacağına, küçük düşüreceğine, aldatacağına, kendilerine zarar vereceğine ve fırsatını bulduklarında kendilerinden yararlanacağına inanmaktadırlar. Genellikle kötüye kullanan ailelerden gelmektedirler.
- c. **Duygusal Yoksunluk:** Bu şemaya sahip kişiler, arzuladıkları duygusal desteğin diğerleri tarafından yeterince karşılanmayacağına inanırlar. Kendilerini gerçekten dinleyen, düşüncelerini ve hislerini anlayan, kendilerine yeterli ilgiyi ve şefkati gösteren kimseleri olmadığını hissettikleri için derin bir yalnızlık ve boşluk hissi taşırlar. Genellikle soğuk ailelerden gelmektedirler.
- d. **Kusurluluk/ Utanç:** Bu şemaya sahip kişiler, kusurlu, kötü , aşağılık, değersiz, eksik, yetersiz ve sevilemez olduklarına inanırlar. Genellikle reddedici ailelerden gelmektedirler.
- e. **Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma:** Bu şemaya sahip kişiler, sosyal dünyaya uymadığı ya da bu dünyadan farklı olduğu duygusu içerisinde; kendini herhangi bir gruba ya da topluluğa ait hissedememektedir. Bu kişilerin aileleri de dış dünyadan izoledir.

2) Zedelenmiş Otonomi Alanı: Bu alandaki şemalara sahip kişilerin kendileri ve dünya hakkındaki beklentileri, ebeveyn figürlerinden farklılaşmak ve onlardan bağımsız hareket edebilmek ile ilgili becerileriyle çatışmaktadır. İlgili şemaları olan kişiler, kendilerini aşırı koruyan ve her şeyi onlar adına yapan ailelerden gelebildikleri gibi, tam tersine, bakım verme ve çocuğu yönlendirmekte yetersiz kalan ailelerden de gelebilmektedirler. Bu tarz ebeveynler, çocuğun yetkin davranışlarının pekişmesini engellemekte ve çocuğun kendine güven duygusunu azaltmaktadır. Bu kişiler yetişkin yaşamlarında da kendi kimliklerini ortaya koyamamakta; kendi ilişkilerini kurabilme, kişisel hedefler belirleme ve bunlara ulaşmak için gerekli becerileri edinme konusunda zorluk yaşamaktadırlar.

Bu alanda yer alan şemalar aşağıda sıralanmıştır:

- a. **Bağımlılık/Yetersizlik:** Bu şemaya sahip kişiler, başkalarının yardımı olmadan günlük sorumlulukları yerine getirme becerilerine karşı güvensizdirler. Bu nedenle de genellikle pasiftirler ve kendilerini çaresiz hissederler. Bu kişiler, yakın ilişkilerinde genellikle kendilerini kollayabilecek, güçlü, koruyucu ve baskın özellikteki kişileri eş veya arkadaş olarak seçerler. Bu şemanın kökeninde genellikle aşırı evhamlı ve kollayıcı ve çocuğun kendi kararlarını almasını önleyen ebeveyn tutumları yatmaktadır.
- b. **Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık:** Bu şemaya sahip olan kişiler, her an önleyemeyecekleri bir felakete karşı karşıya kalacaklarına inanırlar. Bu kişiler, genellikle kaygılı olurlar ve endişelerini gidermek adına abartılı önlemler alırlar. Bu şemanın kökeninde de genellikle aşırı koruyucu ve evhamlı ebeveyn tutumları yatmaktadır.
- c. **İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik:** Bu şemaya sahip kişiler, normal sosyal gelişimlerini ve bireyleşmelerini engelleyecek düzeyde önemli diğerleri (genellikle ebeveynler) ile aşırı yakınlık ve iç içe geçme halindedirler ve bu kişi olmadan yaşamlarını sürdüremeyeceklerine inanırlar. Bu şemanın kökeninde aşırı koruyucu ve evhamlı ebeveyn tutumları yatmaktadır.
- d. **Başarısızlık:** Bu şemaya sahip kişiler, okul, iş yaşamı, vb. alanlarda diğerlerinden daha yetersiz olduklarına ve başarısız olacaklarına inanırlar. Genellikle başarıyı aşırı önemseyen ve başarısızlıkları acımasızca eleştiren veya cezalandıran ailelerden gelmektedirler.

3) Zedelenmiş Sınırlar Alanı: Bu alandaki şemalara sahip kişiler, içsel sınırlar koymakta ya da kendini disipline etmekte, diğerleriyle işbirliği yapmakta ve başkalarının haklarına saygı göstermekte güçlük yaşamaktadır. Bencil, sorumsuz ve narsistik bir görünüm sergileyen bu kişiler, genellikle aşırı izin verici ve hoşgörülü; aynı zamanda çok az yönlendiren ailelerden gelmektedir.

Bu alanda yer alan şemalar aşağıda sıralanmıştır.

- a. Hak Görme/Büyüklik: Bu şemaya sahip kişiler, diğer insanlardan daha üstün olduklarına, bu yüzden özel hak ve ayrıcalıklara sahip olduklarına inanırlar. Bu şemanın kökeninde iki tür ebeveyn tutumu vardır. İlki, çocuğun aşırı şımartıldığı ve sınırlarının öğretilmediği yetiştirme biçimidir. İkincisi ise, bir ebeveynin (genellikle de babanın) uzak, soğuk, şiddet uygulayabilen tutumuna karşılık; diğer ebeveynin (genellikle annenin) şımartıcı tutumunun görüldüğü aile ortamıdır.
- b. Yetersiz Özdenetim: Bu şemaya sahip kişiler, dürtülerini denetlemekte ve engellenmeye karşı tolerans göstermekte zorluk yaşamaktadır. Genellikle sınır koyma ve özdenetimi öğretmekte yetersiz kalan ailelerden gelmektedirler.

4) Diğer Yönelimlilik Alanı: Bu alandaki şemalara sahip kişiler, diğer insanların sevgisini ve kabulünü kazanmak, onay almak, duygusal teması sürdürmek ya da olumsuz tepkilerden kaçınmak için diğerlerinin duygularına, ihtiyaçlarına ve isteklerine aşırı odaklanıp kendi ihtiyaçlarını geri planda tutarlar; bu sebeple de kendi öfke ya da tercihlerine ilişkin farkındalıkları düşüktür. Bu kişiler, genellikle koşullu kabulün olduğu ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarından ziyade kendi ihtiyaçları ve sosyal görünümelerini önemseyen ailelerden gelmektedirler.

Bu alanda yer alan şemalar aşağıda sıralanmıştır:

- a. Boyun Eğicilik: Bu şemaya sahip kişiler, terk edilmekten, diğerlerinin öfkesinden ya da zarar görmekten kaçınabilmek için kontrolü başkasının eline bırakırlar. Bu sebeplerden ötürü kendi duygu, düşünce ve isteklerinin önemsiz olduğunu düşünüp bunları bastırırlar. Bu şemanın kökeninde, kişinin çocukluk döneminde ebeveynlerinden kendi ihtiyaçlarının önemsiz olduğu mesajını aldığı ve bu ihtiyaçlarını veya duygularını ifade ettiğinde cezalandırıldığı veya önemsenmediği aile ortamları olabilir.
- b. Onay Arayıcılık: Bu şemaya sahip kişilerin benlik algısı diğer insanların tepkisine, onayına ve kabulüne bağlı olarak şekillenir. Bu nedenle statü, dış görünüm, zenginlik ya da başarıya yönelik yoğun uğraşları vardır. Bu şemanın gelişiminde çocuğun ancak başarılı olduğunda ebeveynlerinin takdir ve sevgisini kazanabildiği; yani “koşullu sevgi” gördüğü aile ortamı belirleyicidir.

- c. Kendini Fedâ: Bu şemaya sahip kişiler, kendi isteklerini göz ardı etmek pahasına diğerlerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde benlik saygılarını ya da ihtiyaç duydukları kişiyle ilişkiyi sürdürmeyi amaçlarlar. Bu kişiler genellikle aşırı verici; diğer insanlar için kendi isteklerinden vazgeçmiş ebeveynlerin olduğu ailelerden gelirler.

5) Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık Alanı: Bu alandaki şemalara sahip kişiler, içselleştirilmiş katı kurallara uymak adına, rahatlama, kendini ifade etme, sağlıklı olma ve yakın ilişkiler kurma gibi ihtiyaçlarından ödün vermekte ve kendiliğinden duygu ve dürtüleri bastırmaktadırlar. Aile kökenleri genellikle katı, talepkâr, baskılayıcı, mükemmeliyetçi ve cezalandırıcıdır.

Bu alanda yer alan şemalar aşağıda sıralanmıştır:

- d. Karamsarlık: Bu şemaya sahip kişiler, sürekli olarak yaşamın olumsuz yönlerine (haksızlıklar, kayıplar vb.) odaklanmaktadırlar. Herhangi bir hatanın ciddi olumsuz sonuçlara yol açacağına dair abartılı beklentileri olan bu kişiler, sürekli olarak endişeli, tedirgin, aşırı uyarılmış durumdadırlar. Bu şemanın gelişiminde olayların olumsuz yönlerine aşırı odaklanan ebeveyn tutumu belirleyicidir.
- e. Duyguları Bastırma: Bu şemaya sahip kişiler, kendiliğinden davranış, duygu ve iletişimi bastırarak eleştirilmekten veya kontrolü kaybetmekten kaçınırlar. Mantığa aşırı önem verirken, duyguları göz ardı ederler. Ailelerinde kurallara uyma ve yanlıştan kaçınma ile haz ve eğlenceye hâkim olma temaları yaygındır.
- f. Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik: Bu şemaya sahip kişiler, içselleştirdikleri yüksek standartları karşılayabilmek adına kendilerine ve çevrelerine karşı aşırı eleştirel davranırlar. Bu şemanın gelişiminde başarı ve yükselmenin abartılı bir şekilde vurgulandığı aile ortamı belirleyici rol oynamaktadır.
- g. Cezalandırılma: Bu şemaya sahip kişiler, -kendileri de dahil- hata yapan herkesin sert bir biçimde cezalandırılması gerektiğine inanırlar. Dolayısıyla hata yapılmasına karşı öfkeli, hoşgörüsüz ve tahammülsüzdürler. Bu kişiler genellikle cezalandırıcı ebeveynler tarafından yetiştirilmiştir.

1.2.4. Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar

Şema Terapi, kişilik ile ilişkili sorunların araştırılmasında sıklıkla temel alınan bir kavramsal model olmasına karşın, bağımlı kişilik özelliklerinin Şema Terapi Modeli çerçevesinde incelendiği araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu bölümde, kişiler arası bağımlılık kavramını erken dönem yaşantılar ve bu yaşantılara olarak gelişen erken dönem uyumsuz şemalar açısından ele alan araştırma bulguları aktarılacaktır.

1.2.4.1. Erken Dönem Yaşantılar ve Kişiler Arası Bağımlılık

Daha önce de belirtildiği üzere, bağımlı kişilerin erken dönem yaşantılarını inceleyen araştırmalar, yetkeci ve aşırı koruyucu ebeveynliğin, bağımlılığın gelişimi ile ilişkili olduğu konusunda hemfikirdir (Bornstein, 2005a).

Yetkeci ebeveynlik biçiminde, koşulsuz kabul ve ilgi düşük iken, denetim ve kontrol oldukça fazladır. Yetkeci tutuma sahip ebeveynler, çocuklarının kendilerini ifade etmelerine izin vermemekle birlikte, çocuklarından kendilerine söylenenleri sorgulamadan kabul etmelerini beklemektedir. Bu tarz ailelerde, çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlı olunmadığı; onun yerine, çocuğun her koşulda boyun eğmesi beklenen katı kuralların ön planda tutulduğu ve çocuklara kurallarla ilgili açıklama yapılmadığı ifade edilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Katı bir biçimde otoriter ebeveyn tutumları, çocuğa yaşamını devam ettirebilmenin yolunun diğer insanların istek ve beklentilerini karşılamak olduğu mesajını iletmektedir (Bornstein, 2005a). Bu tarz ebeveynler, çocuğun duygusal ihtiyaçlarından ziyade kendi ihtiyaçları ve sosyal görünümünü ön planda tutmaktadır. Yanı sıra, çocuk, kendi ihtiyaçlarını veya duygularını ifade ettiğinde ya cezalandırılmakta ya da görmezden gelinmektedir. Özetle, bu tarz ailelerde boyun eğme pekiştirilir; disiplin kurmada ceza ön plandadır; çocukla ilişki karşılıklı etkileşimden ziyade tek taraflı kurallar üzerinden kurulur; çocuğun özerkliği desteklenmez. Dolayısıyla bu tarz ailelerde yetişen kişiler, yetişkin yaşamlarında da, diğer insanların sevgisini kazanmak, kabul görmek, onaylanmak ya da terk edilmek veya olumsuz değerlendirilmekten kaçınmak adına, diğer insanların

ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamaya aşırı odaklanıp, kendi ihtiyaçlarını geri planda tutarlar (Young ve ark., 2003).

Aşırı koruyucu ebeveynlik biçimi ise, aşırı evhamlılık ve kollama ile her şeyi çocuğun adına yapan, sorumluluk vermeyen, aşırı öğüt veren, çocuğun kendi kararlarını almasına fırsat tanımayan, eleştiren, kusur bulan ve kıyaslayan ebeveyn tutumlarını içermektedir (Young ve ark., 2003). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumları, çocuğa dayanıksız ve zayıf olduğu ve diğer insanların yardım ve koruması olmadan yaşamını sürdüremeyeceği mesajını iletmektedir (Bornstein, 2005a). Bu tarz ebeveynler, çocuğun yetkin davranışlarının pekişmesine olanak tanımamakta ve çocuğun kendine güven duygusunun oluşmasını engellemektedir. Bu tarz ailelerde yetişen kişiler, tek başlarına hayatta kalamayacakları, bağımsız şekilde hareket edemeyecekleri, kendilerine ait bir kimlik oluşturamayacakları ve kendi yaşamlarını kuramayacakları inancına sahiptir. Sonuçta, bu kişiler, yetişkin yaşamlarında da karar alma, kişisel hedefler belirleme ve bunlara ulaşmak için gerekli becerileri edinme konusunda zorluk yaşamaktadır. Yanı sıra, bu kişiler günlük yaşamlarında sürekli olarak diğer insanlar tarafından korunma, yardım, yönlendirilme ve onaylanma ihtiyacı içerisinde (Young ve ark., 2003).

Bağımlılığın erken dönem yaşantılarla ilişkisini inceleyen araştırmalar, çocukluk dönemindeki örseleyici yaşantıların, yetişkinlikteki bağımlılıkla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bornstein (2005a), çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismarın kişide zayıflık veya güçsüzlük duygularına neden olduğunu; bunun da ileriki dönemlerde bağımlı davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırladığını belirtmiştir. Bornstein'e göre (2005a), bakım ve yönlendirilme konusunda ihmal edilmiş veya kötü muameleye maruz kalmış çocuklar, dünyayı, kontrol edemediği tehlikeli bir yer olarak görmekte ve bunun sonucunda da çaresizlik ve yetersizlik duygularına kapılmaktadır. Bornstein ve Languirand (2003) bu tarz ailelerde yetişen bireylerde oluşan düşük öz yeterlik algısı ve karamsarlığın, bağımlılığın öfke ve saldırganlık boyutuyla ilişkili olabileceğini öne sürmektedir. Head, Baker ve Williamson (1991), ailesel faktörlerin bağımlılığın gelişimindeki rolünü incelediği çalışmasında, duyguların açıkça ifade edilmesinin engellendiği, duygusal açıdan soğuk ve eleştirel aile ortamının bağımlılığın gelişimiyle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Paavilainen ve Tarkka (2003) da,

çocukluk döneminde duygusal istismara maruz kalmanın, bağımlı kişilik gelişimine zemin hazırladığını bildirmektedir. Son olarak, Bornstein (2005b), çocukluk dönemi istismar yaşantılarının kişiler arası bağımlılık ile ilişkisini inceleyen dokuz tane araştırmayı bir araya getirdiği meta analiz çalışmasında, çocuklukta istismara maruz kalan kişilerin, çocukluk döneminde istismara uğramamış kişilere göre yetişkinlik döneminde daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip olduğunu göstermiştir (etki büyüklüğü, $d = 0,47$).

Özetle, yetkeci ve aşırı koruyucu ebeveynlik biçimleri –tek başına veya birlikte- çocuğun öz yeterlik hissini olumsuz yönde etkilemekte ve bağımsız davranışın cezalandırılması ve bağımlılığın ödüllendirilmesi veya pekiştirilmesi sonucu çocuk, kendisini işe yaramaz ve yetersiz biri olarak değerlendirmektedir. Ebeveynlerin her şeyin en iyisini bildiği kendisine tekrar tekrar söylenen çocuk, yetişkin yaşamında da kendisine neyin doğru olduğunu, ne düşünmesi ve nasıl davranması gerektiğini söyleyecek güçlü birisine ihtiyaç duymaktadır. Sonuçta, baskı ve kontrolün fazla olduğu ve duyguları ifade etmenin kısıtlandığı aile ortamında yetişen çocuk, yeteri kadar özerklik kazanamamakta; bunun sonucunda da yetişkin yaşamında karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilme ve karar verme becerilerine güvenememektedir (Arntz, 2012; Bornstein, 2005a).

Türkiye’de kişiler arası bağımlılık kavramını erken dönem yaşantılar ekseninde inceleyen çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Sümer ve arkadaşları (2010), yetkeci tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının özsaygısının düşük ve kaygı düzeyinin yüksek olduğunu; bu çocukların, ilişkilerinde sürekli olarak onay aradıklarını ve genellikle psikolojik uyum sorunları yaşadıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Oğuz Çakmen (2004) de ilköğretim çağındaki çocukların bağımlılık eğilimi ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, anne babaların yetkeci bir tutuma sahip olmasının çocukların bağımlılık eğilimini yordadığını bulmuştur. Yanı sıra, bağımlı duygu ve davranışların ortaya çıkışı ile yakından ilişkili olduğu düşünülen ayrılma bireyleşme sürecinin de erken dönem yaşantılarla ilişkisini araştıran çalışma sonuçları incelenmiştir. Buna göre, Göral Alkan’ın (2010), eşler arasında yansıtımlı özdeşimin rolünü bireyin çocukluk dönemindeki ebeveynlik deneyimleri ve ayrılma bireyleşme

süreçleri bağlamında incelediği araştırmasında, anneye ilişkin izin verici, aşırı hoşgörülü ve koruyucu, duygusal açıdan bastıran, istismarcı ve cezalandırıcı ebeveynlik biçimlerinin ayrılma bireyleşme sorunlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada, babaya ilişkin izin verici, koruyucu, istismarcı, kötümser, duyguları bastıran ebeveynlik biçimleri arttıkça ayrılma bireyleşme sorunlarının da arttığı gözlenmiştir. Göral'ın (2002) Türk genç erişkinler üzerinde ayrılma bireyleşme sürecini incelediği başka bir araştırmasında da, anneye ilişkin aşırı koruyucu ve yüksek disiplinli ebeveyn tutumlarının ayrılma bireyleşme sorunlarıyla ilişki olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, erken dönemdeki işlevsel olmayan anne baba tutumları, ayrılma bireyleşme sürecinde sıkıntılara yol açmakta; nihayetinde bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatamayan bireylerde bağımlılıkla ilişkili duygu ve davranışlar ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, ülkemizde bağımlı tutum ve davranışlarla ilişkili erken dönem yaşantıları inceleyen çalışma sonuçları, yurtdışındaki alanyazınla tutarlı görünmektedir.

1.2.4.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağımlılık

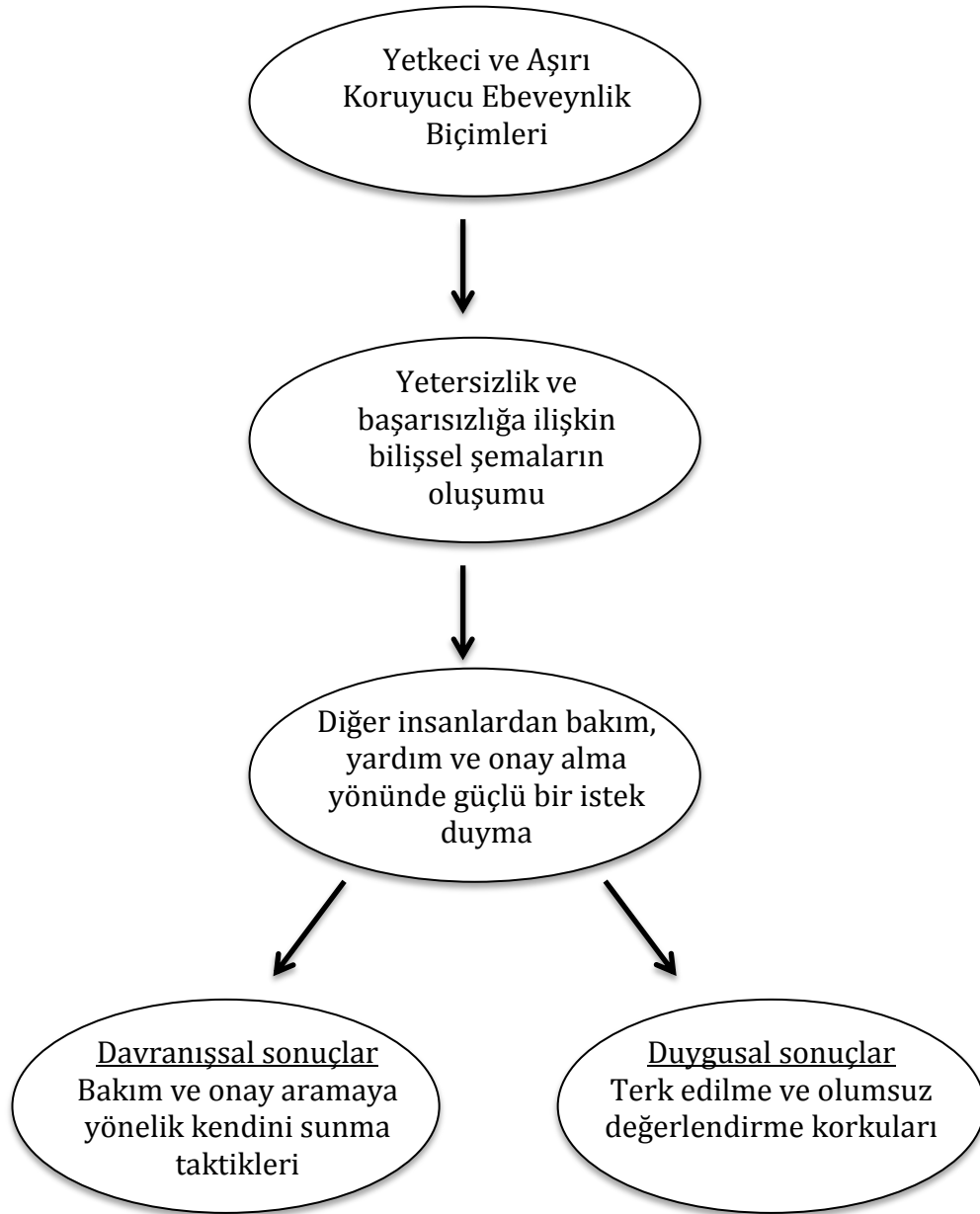
Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerde bulunan ve kökenlerini genellikle yukarıda söz edilen erken dönem yaşantılardan alan erken dönem uyumsuz şemaları inceleyen araştırmalar, bu kişilerde, terk edilme, güvensizlik, iç içe geçme, kusurluluk, bağımlılık, başarısızlık şemaları başta olmak üzere, pek çok şemanın varlığına işaret etmektedir (Gude ve ark., 2004). Buna göre, erken dönemdeki aşırı korumacı ebeveyn tutumunun, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek bireylerdeki bağımlılık/iç içe geçme ve başarısızlık şemaları ile ilişkili olduğu bildirilmektedir. Yine bu kişilerde katı, baskılanmış ve duyguları açık bir şekilde ifade etmenin engellendiği çocukluk yaşantılarının, duyguları bastırma ve cezalandırılma şemalarının gelişimi ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Young ve ark., 2003). Beck ve arkadaşları (1976), kişiler arası bağımlılığı, bağımlılık/yetersizlik şeması ile ilişkilendirmektedir. Benzer şekilde, Jacob, van Genderen ve Seebauer de (2015) çocuğun kendi seçimlerini yapması konusunda engelleyici olan ebeveynlerin, kişide bağımlılık/yetersizlik şemasının gelişimine neden olduğunu; bunun sonucunda da kişinin yetişkin yaşamında kendi isteklerinin farkına dahi varamayan ve kendi yaşamının sorumluluklarını alamayan biri haline geldiğini ifade etmektedir.

Petrocelli ve arkadaşları (2001), hangi kişilik bozukluklarında hangi erken dönem uyumsuz şemaların daha yaygın olduğunu, bir üniversitenin kliniğinde psikoterapi tedavisi gören hastalar üzerinde ($N=129$), inceledikleri bir araştırmada, bağımlı kişilerin terk edilme, duygusal yoksunluk, kendini feda ve yüksek standartlar şema boyutlarında yüksek puanlar aldığını bildirmiştir. Nordahl, Holthe ve Haugum'un (2005), bir psikiyatri kliniğinde ayaktan tedavi gören, eksen I ve eksen II tanısı almış hastalarda ($N=104$) hangi erken dönem uyumsuz şemaların yaygın olduğunu inceledikleri bir araştırmada da, bağımlı kişilerin terk edilme, güvensizlik/suistimal edilme, sosyal izolasyon, kusurluluk, başarısızlık, bağımlılık/yetersizlik, iç içe geçme, boyun eğcilik ve kendini feda şema boyutlarında yüksek puanlar aldığı bulunmuştur. Yanı sıra, kişiler arası bağımlılığı Şema Terapi Modeli çerçevesinde ele alan bir vaka analizinde, bağımlı kişilerde, terk edilme, onay arayıcılık, duyguları bastırma, bağımlılık, cezalandırılma ve iç içe geçme şema boyutlarının varlığı gözlenmiştir (Yakın, 2014). Öte yandan, Gude ve arkadaşlarının (2004), bir psikiyatri kliniğinde tedavi gören hastalar üzerinde ($N=182$) bağımlı kişilik bozukluğu ölçütlerinin araçsal bağımlılık ve duygusal bağımlılık olmak üzere iki ayrı yapı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini araştırmak amacıyla yaptığı bir çalışmada, araçsal bağımlılığın başarısızlık şeması ile ilişkili olduğu gösterilirken; duygusal bağımlılığın terk edilme şeması ile ilişki olduğu ortaya konmuştur. Araştırmacılar bu bulguyu, araçsal bağımlılık ve duygusal bağımlılığın, iki ayrı yapı olarak değerlendirilebileceği şeklinde yorumlamışlardır.

Alanyazında bağımlılık ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, genellikle klinik örneklem üzerinde yapılmıştır. Buna karşın, normal örnekleme yapılan araştırmalar da –az sayıda da olsa- mevcuttur. Schmidt (1994) üniversite örnekleminde ($N=1100$) kişilik bozuklukları ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, bağımlı kişilik özelliklerinin bağımlılık/yetersizlik şeması ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Yine Schmidt ve arkadaşlarının (1995) üniversite örnekleminde ($N=181$) Young Şema Ölçeğinin - farklı değişkenlerle ilişkisini inceleyerek- geçerliliğini test ettiği bir çalışmada, bağımlı kişilik özelliklerinin zedelenmiş otonomi alanındaki şemalarla (özellikle iç içe geçme ve bağımlılık şemaları) ilişkili olduğu bulunmuştur. Revees ve Taylor'ın (2007) normal örnekleme ($N=804$) kişilik bozukluğu belirtileri ile erken dönem uyumsuz şemalar

arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında ise, bağımlı kişilik bozukluğu belirtilerinin yalnızca terk edilme şeması ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Klinik olmayan bir örnekleme ($N=178$) kişilik bozukluğu belirtileri ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkilerin incelendiği bir diğer çalışmada da, bağımlılık ile terk edilme şeması arasında bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Carr ve Francis, 2010). Yazarlar, hem kendilerinin hem de Revees ve Taylor'ın (2007) çalışmasında ortaya çıkan bu bulguyu ilginç bulmakla birlikte, şu şekilde yorumlamışlardır: bağımlı kişilerin diğer insanlardan sürekli olarak yardım ve destek aramasının sebebi, yaşamlarını tek başına idame ettiremeyeceklerini düşünmeleri değil, diğerlerinin onları bırakıp gitmesinden korkmalarıdır; bu yüzden de bu kişilerde bağımlılık şemasından ziyade terk edilme şeması ağır basıyor olabilir. Yanı sıra, terk edilme şemasıyla ilişkili olan duygusal bağımlılık belirtilerinin (Gude ve ark., 2004), normal örnekleme, araçsal bağımlılık belirtilerinden daha yaygın olarak görülmesi, bu iki çalışmada da bağımlılığın neden yalnızca terk edilme şeması ile ilişkili bulunduğunu açıklar niteliktedir (Carr ve Francis, 2010). Son olarak, Corral ve Calvete'nin (2014), partnerine şiddet uygulayan bireylerde yaygın olan kişilik eğilimlerini ve bu eğilimlerin erken dönem uyumsuz şemalar ile ilişkisini, partnerine şiddet uygulamaktan dolayı hüküm giymiş 119 erkek katılımcı üzerinde incelediği bir araştırmada, bu kişilerde görülen bağımlı kişilik eğiliminin diğeri yönelimlilik şema alanı ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Yukarıda aktarılan araştırma bulguları doğrultusunda, kişiler arası bağımlılığın gelişimsel sürecine ilişkin kavramsal model aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Şekil 1.1. Kişiler arası bağımlılığın gelişimine yönelik oluşturulan kavramsal model (Bornstein, 2011)

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI

Bağımlı davranış, tüm bağımlılık çeşitlerinde ortak bir özellik olmakla birlikte, bağımlılığın farklı türlere ayrılmasında, bağımlı olunan nesnenin farklı olması rol oynamaktadır. Alanyazında alkol, uyuşturucu veya internet bağımlılığına ilişkin çok sayıda araştırma yer almakla birlikte, yurt dışında kişiler arası bağımlılık kavramı ile ilgili araştırmalar ancak 1950’li yıllardan itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de bu konuda yapılmış çalışmaların sayısı ise oldukça kısıtlıdır.

Kişiler arası bağımlılık, yukarıda söz edildiği üzere, bazı durumlarda işlevsel olabilmesine karşın, özellikle aşırı boyutlara ulaştığında, hem kişinin var olan potansiyellerini ortaya çıkarmasına engel olması hem de kişide çeşitli ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasına zemin hazırlaması bakımından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu açıdan, mevcut araştırmanın, Türk kültüründe yaygın olarak görülen kişiler arası bağımlılık eğiliminin gelişimsel süreçlerinin anlaşılması bakımından önemli doğurguları olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bireyin en temel sosyal gereksinimlerinden biri, diğerleri ile ilişki kurmaktır. Kişilik ise bu gereksinimi en çok etkileyen unsurdur. Kişilik; bireyi diğerlerinden ayıran, fiziksel, davranışsal, duyusal ve bilişsel özelliklerinin bütünü olan oldukça karmaşık bir yapıdır. Bu karmaşık yapı hem kişinin çevresinden etkilenmekte hem de kişinin çevresini etkilemektedir. Kişiliğin oluşumunu en çok etkileyen faktör ise bireyin erken dönem aile yaşantılarıdır. Diğer bir deyişle kişilik, aile yaşantılarından etkilenerek gelişmekte ve bireyin kişiler arası ilişkilerini etkilemektedir (Ulusoy, 2010). Bu araştırmada, bağımlı davranışların kökenine ilişkin olduğu düşünülen faktörler, erken dönem yaşantılara odaklanan şema terapi kuramı temelinde, klinik olmayan (normal) bir örnekleme incelenecektir. Araştırmada erken dönem yaşantılar; algılanan ebeveynlik biçimleri çerçevesinde; kişilik yapıları ise erken dönem uyumsuz şemalar çerçevesinde ele alınacaktır. Araştırmanın örneklemini, kişilik oluşumunun büyük

ölçüde tamamlandığı genç yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda yanıt aranan araştırma soruları aşağıda sıralanmıştır.

1. Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi ile bazı sosyodemografik değişkenler (yaş, çocukluğun geçtiği yer, yetişilen aile türü, yaşanılan yer, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne babanın medeni durumu, ailenin gelir durumu, kardeş sayısı, doğum sırası, kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı, çocuklukta kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı, sağlık merkezine başvurma sıklığı) arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
2. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
3. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?
4. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri ile Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi arasındaki ilişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların aracı rolü bulunmakta mıdır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini, İstanbul Medipol Üniversitesi ağırlıkta olmak üzere, İstanbul'da yer alan 22 farklı üniversitenin çeşitli fakültelerine bağlı bölümlerinde öğrenimine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır.

Katılımcının psikiyatrik bir tanısının bulunması, hali hazırda psikolojik bir tedavi görüyor olması veya psikiyatrik bir ilaç kullanıyor olması, araştırmanın dışlama ölçütleri olarak kabul edilmiş ve bu ölçütleri karşıladığı tespit edilen 41 kişi araştırma örnekleminde çıkarılmıştır. Yanı sıra, 16 katılımcı çalışmayı yarıda bırakması veya anket sorularını desenleyerek doldurması nedeniyle örneklemin dışında tutulmuştur. Sonuçta, yaklaşık 1000 anket katılımcılara kağıt kalem formatında ulaştırılmış; 836 dönüş sağlanmış ve toplamda 779 veri girişi yapılmıştır. Kayıp değer ve uç değer analizlerinin yapılmasının ardından katılımcı sayısı 386'sı kadın (%62.5) 232'si erkek (%37.5) olmak üzere toplam 618 genç yetişkin olarak belirlenmiştir. Katılımcıların yaşları 18-28 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 19.67'dir. ($SS = 1.49$). Katılımcıların 11'i hazırlık sınıfında (%1.8), 417'si birinci sınıfta (%67.5), 145'i ikinci sınıfta (%23.5), 25'i üçüncü sınıfta (%4) ve 20'si dördüncü sınıfta (%3.2) öğrenim görmektedir.

Araştırma örnekleminin sosyodemografik özelliklerine ilişkin elde edilen bilgiler sıklık (n) ve yüzdelik (%) değerleri olarak Tablo 2.1., Tablo 2.2., Tablo 2.3 ve Tablo 2.4'te sunulmuştur.

Tablo 2.1.

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdeler

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	386	62.5
Erkek	232	37.5
Üniversite		
İstanbul Medipol Üniversitesi	472	76.4
İstanbul Aydın Üniversitesi	32	5.2
İstanbul Üniversitesi	30	4.9
Marmara Üniversitesi	29	4.7
Diğer	55	8.9
Sınıf		
Hazırlık	11	1.8
Birinci sınıf	417	67.5
İkinci sınıf	145	23.5
Üçüncü sınıf	25	4.0
Dördüncü sınıf	20	3.2
Fakülte		
İnsan ve Toplum Bilimleri	93	15.0
Sağlık Bilimleri	274	44.3
Eğitim	73	11.8
İktisadi ve İdari Bilimler	47	7.6
Mühendislik	29	4.7
Hukuk	12	1.9
Fen Edebiyat	18	2.9
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	55	8.9
Diğer	17	2.8
Toplam	618	%100

Tablo 2.2.

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdeler Değerleri

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Medeni Durum		
Evli	3	0.5
Bekar	614	99.4
Boşanmış	1	0.2
Yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yer		
Köy	15	2.4
Kasaba	5	0.8
Büyükşehir	344	55.7
İlçe	105	17.0
İl	144	23.3
Yurtdışı	5	0.8
Yetiştirdiği aile türü		
Çekirdek aile	563	91.1
Geniş aile	51	8.3
Diğer	4	0.6
Anne hayatta mı?		
Evet	617	99.8
Hayır	1	0.2
Baba hayatta mı?		
Evet	611	98.9
Hayır	7	1.1
Toplam	618	%100

Tablo 2.3.

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdeler

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Annenin eğitim düzeyi		
Okuryazar değil	20	3.2
İlkokul	210	34.0
Ortaokul	122	19.7
Lise	171	27.7
Önlisans	16	2.6
Lisans	71	11.5
Yüksek lisans/doktora	8	1.3
Babanın eğitim düzeyi		
Okuryazar değil	1	0.2
İlkokul	133	21.5
Ortaokul	128	20.7
Lise	192	31.1
Önlisans	26	4.2
Lisans	120	19.4
Yüksek lisans/doktora	18	2.9
Ailenin gelir durumu		
500 ve altı	1	0.2
501-1000	10	1.6
1001-1500	67	10.8
1501-3000	219	35.4
3001-5000	203	32.8
5000 ve üzeri	118	19.1
Anne babanın medeni durumu		
Birlikte	598	96.8
Boşanmış	11	1.8
Boşanmamış ama ayrı	1	0.2
Hayatta değil	8	1.3
Toplam	618	%100

Tablo 2.4.

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Sıklık ve Yüzdeler

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Kardeş Sayısı		
0	37	6.0
1	280	45.3
2	191	30.9
3	67	10.8
4 ve üstü	43	7.0
Doğum sırası		
Tek çocuk	37	6.0
En büyük çocuk	246	39.8
Ortanca çocuk	134	21.7
En küçük çocuk	201	32.5
Şu anda kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı		
Evet	35	5.7
Hayır	583	94.3
Çocuklukta kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı		
Evet	43	7.0
Hayır	575	93.0
Yılda ortalama kaç kez sağlık merkezine başvurduğu		
0	5	0.8
1	41	6.6
2	152	24.6
3	121	19.6
4	100	16.2
5	87	14.1
6	31	5.0
7	10	1.6
8	11	1.8
9	3	0.5
10 ve üstü	57	9.2
Toplam	618	%100

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda aktarılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma için önemli olduğu düşünülen bazı sosyodemografik değişkenlere ilişkin bilgi toplamak amacıyla kullanılan Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan sorular, araştırmacı tarafından, ilgili alanyazın göz önünde bulundurularak, hazırlanmıştır (Ek 1).

2.2.2. Young Şema Ölçeği- Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3)

Çalışmada erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi amacıyla Young Şema Ölçeği'nin kısa formunun 3. versiyonu (YŞÖ-KF3) kullanılmıştır. Doksan maddeden oluşan ölçek, Kopukluk ve Reddedilmişlik, Zedelenmiş Otonomi, Zedelenmiş Sınırlar, Diğeri Yönelimlilik ve Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanlarının altında toplanan 18 şema boyutunu kapsamaktadır. Ölçekte her alt boyut 5 maddeden oluşmakta; buna göre alt boyutlardan alınan puanlar 5 ile 30 arasında değişebilmektedir. Kendini bildirimine dayalı olan ölçekte katılımcıdan her bir maddeyi kendini tanımlama gücüne göre 1 (benim için tamamıyla yanlış) ile 6 (beni mükemmel şekilde tanımlıyor) arasında derecelendirmesi istenmektedir. Ölçek için kesme puanı belirlenmemiş olmakla birlikte ölçekten alınan yüksek puanlar daha çok sayıda ve daha şiddetli erken dönem uyumsuz şemanın varlığına işaret etmektedir.

Ölçeğin 90 maddeden oluşan kısa formunun ülkemizdeki psikometrik incelemesi Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından üniversite örneklemini üzerinde gerçekleştirilmiştir (Ek 2). Temel bileşenler analizi sonucunda ölçeğin Türkçe formunda toplam madde sayısı aynı kalmakla birlikte, madde dağılımı özgün forma göre farklılık göstermiş ve 5 şema alanı altında yer alan 14 şema boyutuna ulaşılmıştır. Bu boyutlar duygusal yoksunluk, başarısızlık, karamsarlık, sosyal izolasyon/güvensizlik, duyguları bastırma, onay arayıcılık, iç içe geçme/bağımlılık, ayrıcalıklılık/yetersiz özdenetim, kendini feda, terk edilme, cezalandırılma, kusurluluk, tehditler karşısında dayanıksızlık ve yüksek standartlardır. Üst sıra faktör analizi sonucunda ise zedelenmiş otonomi,

kopukluk, yüksek standartlar, diğeri yönelimlilik ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarına ulaşılmıştır.

Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülen geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayılarının şema boyutları için $\alpha = .63-.80$; şema alanları için $\alpha = .53-.81$ arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin değerlendirilmesinde ise, şema boyutları için Pearson korelasyon katsayılarının $r = .66-.82$ ($p < .01$), şema alanları için Pearson korelasyon katsayılarının $r = .66-.83$ ($p < .01$) arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin birleşen geçerliğinin test edilmesi sonucunda YŞÖ-KF3 şema alanları ve şema boyutları ile Belirti Tarama Listesi'nin (SCL-90-R) Genel Belirti Düzeyi İndeksi (GSI) ve kaygı, depresyon ve kişilerarası duyarlık alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Ölçeğin ayırt edici geçerliğinin değerlendirilmesinde ise çoğu şema boyutu ve şema alanı bakımından klinik ve normal gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmüştür ($t = 2.27- 16.64$, $p < .05-.01$ aralığında). Bu bulgular doğrultusunda, YŞÖ-KF3'ün Türkçe formunun özgün forma benzer bir faktör yapısı sergilediği ve kabul edilebilir düzeylerde güvenilirliğe, birleşen geçerliğine ve ayırt edici geçerliğe sahip olduğu söylenebilir. Mevcut çalışmada ise, şema alanlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları kopukluk için .88, zedelenmiş otonomi için .85, zedelenmiş sınırlar için .70, diğeri yönelimlilik için .74 ve yüksek standartlar için .82 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)

Çalışmada algılanan ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi amacıyla Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ) kullanılmıştır. Young (1994) tarafından geliştirilen ölçek, 72 maddeden oluşmakta ve anne babanın erken dönem uyumsuz şemaların kökenini oluşturduğu düşünülen çeşitli davranışlarını değerlendirmektedir. Ölçekte yer alan maddeler erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkilidir ve özgün formda yer alan şemalara karşılık gelen 17 alt boyut önerilmektedir. Kendini bildirim dayalı olan ölçekte katılımcıdan anne babasını tarif eden davranışları içeren her bir maddeyi, anne ve babasını ayrı ayrı olarak, çocukluğu sırasında en iyi tanımlayacak biçimde 1 (tamamıyla yanlış) ile 6 (ona tamamıyla uyuyor) arasında derecelendirmesi istenmektedir. Yüksek

puan alınan maddeler erken dönem uyumsuz şemaların oluşumuna zemin hazırlayan olumsuz ebeveyn tutumlarının şiddeti hakkında bilgi vermektedir.

Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu (2008) tarafından üniversite örneklemini üzerinde yürütülmüştür (Ek 3). Temel bileşenler analizi sonucunda ölçeğin Türkçe Anne ve Baba formları için 10 alt boyuttan oluşan ortak bir yapıya ulaşılmıştır. Bu boyutlar; Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/İstismar Edici, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Koşullu/Başarı Odaklı, Aşırı İzin Verici/Sınırsız, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/ Duyguları Bastıran ebeveynlik olarak belirlenmiştir. YEBÖ'nün duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynlik boyutundaki tüm maddeler (1, 2, 3, 4, 5, 36, 45 ve 52) ters puanlanmaktadır.

Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülen geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının anne formunda $\alpha = .53-.86$; baba formunda $\alpha = .61-.88$ arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliliğinin değerlendirilmesinde ise, anne formu için Pearson korelasyon katsayılarının $r = .38-.83$ ($p < .01$), baba formu için Pearson korelasyon katsayılarının $r = .56-.85$ ($p < .01$) arasında değiştiği anlaşılmıştır. Ölçeğin birleşen geçerliğinin test edilmesi sonucunda anne ve baba formunun alt boyutları ile SCL-90-R'nin Genel Belirti Düzeyi İndeksi (GSI) ve kaygı, depresyon ve kişilerarası duyarlık alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Ölçeğin ayırt edici geçerliğe ilişkin incelemelerde ise anne ve baba formunda yer alan boyutların klinik ve normal gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ifade edilmektedir ($p < .05-.001$ aralığında). Bu bulgular doğrultusunda, YEBÖ'nün Türkçe formunun özgün forma benzer bir faktör yapısı sergilediği ve kabul edilebilir düzeylerde güvenirliliğe, birleşen geçerliğine ve ayırt edici geçerliğe sahip olduğu söylenebilir. Mevcut çalışmada ise, anne formunda yer alan alt boyutlar için iç tutarlılık katsayısının $.44-.83$ arasında; baba formunda yer alan alt boyutlar için ise $.46-.87$ arasında değiştiği görülmüştür.

2.2.4. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)

Çalışmada kişiler arası bağımlılık eğiliminin değerlendirilmesi amacıyla Hirschfeld ve arkadaşları (1977) tarafından geliştirilen Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Kendini bildirme dayalı olan ölçekte toplamda 48 madde yer almakta ve katılımcılardan her bir maddeyi kendi inanç ve davranışlarını en iyi tanımlayacak biçimde 1 (hiç uygun değil) ile 4 (tamamen uygun) arasında derecelendirmesi istenmektedir. Ölçek; Duygusal Güven, Sosyal Özgüven Eksikliği ve Otonomi olmak üzere üç alt boyutu içermektedir. Duygusal Güven alt ölçeği tek bir kişiyle olan ilişkinin yoğunluğunu ve düzeyini; Sosyal Özgüven Eksikliği alt ölçeği genel olarak insanlarla olan ilişkiyi ve Otonomi alt ölçeği bireyin diğerlerinin değerlendirmelerinden bağımsız hareket etmeyi veya diğerlerinin değerlendirmelerini dikkate almamayı ölçmektedir. Alt ölçeklerin yarım test katsayıları sırasıyla .87, .78, .72 olarak bulunmuştur (Hirschfeld ve ark., 1977).

Hirschfeld ve arkadaşları (1977) ölçek puanlarının hesaplanmasında alt ölçekleri ayrı ayrı puanlamakla birlikte toplam puandan da yararlanılması gerektiğini belirtmişler; ancak toplam puanın hesaplanması için kullanılacak bir formül önermemişlerdir. Bundan ötürü bazı araştırmacılar kendilerinin geliştirmiş oldukları formülleri kullanmışlardır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda bunların içerisinde en geçerli ve güvenilir sonuçları veren ve alanyazında en yaygın olarak kullanılan formül Bornstein ve arkadaşları (1993a) tarafından önerilen 1x Duygusal Güven alt ölçeği + 1x Sosyal Özgüven Eksikliği alt ölçeği -1x Otonomi alt ölçeği formülüdür (Ulusoy, 2010). Mevcut araştırmada da toplam puan bu formül esas alınarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması, Ulusoy (2010) tarafından, üniversite örneklemini üzerinde yapılmıştır (Ek 4). Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin analizler sonucunda, Türkçe formunda, dört madde dışında kalan 44 maddenin ölçeğin özgün formunda yer alan üç alt boyuta yerleştiği görülmüştür. Ölçekte yer alan 9., 24. ve 44. maddeler ise ters puanlanmaktadır. Yapılan çalışmada, ölçeğin alt boyutları için iç tutarlılık katsayılarının $\alpha = .72-.79$ arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin değerlendirilmesinde ise, toplam puan için Pearson korelasyon katsayısı $r = .82$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin, ölçüt bağımlı geçerliğine ilişkin analizler sonucunda, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği ile SCL-90-R'nin kaygı, depresyon ve

kişilerarası duyarlık alt ölçekleri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği'nin otonomi alt ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir ($p < .01$). Bu bulgular doğrultusunda, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin Türkçe formu geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak değerlendirilmiştir. Mevcut çalışmada ise, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin toplam puanına ilişkin iç tutarlık katsayısı .73 olarak bulunmuştur.

2.3. İŞLEM

Araştırmanın yürütülmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izinler alındıktan sonra veri toplama süreci Mart 2016 tarihinde başlatılmış; Aralık 2016 tarihinde sonlandırılmıştır. Uygulamanın başında tüm katılımcılara araştırmanın amacına, katılımcılardan neler beklendiğine ve yanıtların gizliliğine ilişkin bilgilerin sunulduğu Gönüllü Katılım Formu (Ek 5) verilmiş ve katılımcılardan bu formu araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair olarak, isimlerini belirtmeksizin, imzalamaları istenmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcıların yazılı onamları alındıktan sonra ölçekler, Kişisel Bilgi Formu en önde olmak koşuluyla, sırası dengelenecek şekilde dağıtılmıştır. İstanbul Medipol Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilere ölçekler, ilgili dersten ek puan almak üzere, sınıf ortamında gruplar halinde uygulanmıştır. Ölçeklerin tümünün yanıtlanması yaklaşık olarak 40 dakika sürmüştür.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında yanıt aranan sorulara cevap bulmak amacıyla öncelikle kişiler arası bağımlılık eğilimi ile bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiler, incelenen değişkenin türüne göre, Korelasyon Analizi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılarak incelenmiştir. Ardından algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğiliminin birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Sonrasında, katılımcıların algılanan ebeveynlik biçimleri ve erken dönem uyumsuz şema alanlarına ilişkin puanlarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediği Tek

Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) ile; kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının cinsiyet açısından farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Son olarak, algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünün belirlenmesi amacıyla Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi (PROCESS) yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan ölçüm araçlarından YŞÖ-KF3 için kopukluk ve reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar şema alanları olmak üzere toplam 5 puan türü elde edilmiştir. Korelasyon Analizi ve Varyans Analizleri sırasında, YEBÖ'nün kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/ duyguları bastıran ebeveynlik boyutlarından, anne ve baba formları için ayrı ayrı olmak üzere, toplam 20 puan türü elde edilmiştir. Aracı değişken analizlerinde ise her bir ebeveynlik biçimi için YEBÖ anne ve baba formlarından elde edilen puanlar birleştirilerek toplam 10 kompozit puan hesaplanmıştır. Kişiler arası bağımlılık eğilimi ölçümü için ise Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin toplam puanından elde edilen tek bir puan türü kullanılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sorularının incelenmesine yönelik olarak yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları sunulmaktadır. İlk aşamada, olası maddi hataların önüne geçebilmek için veri girişleri kontrol edilmiş, ardından verilerin istatistiksel yöntemlere uygunluğunu sağlamak amacıyla tüm değişkenlere ilişkin kayıp değer analizi ve uç değer analizi yapılmıştır. Kayıp değerler belirlenirken, her bir ölçek için toplam madde sayısının %10'undan fazlasını boş bırakan 22 katılımcıdan elde edilen veriler analiz dışında bırakılmıştır. Herhangi bir ölçek için %10'un altında kayıp değer bulunduğ durumlarda ise ilgili maddeler için belirlenen ortalama puan atanmıştır. Tek değişkenli uç değerlerin saptanmasında her bir sürekli değişken için z puanları hesaplanmış ve ± 3.29 'u aşan 112 katılımcıya dair veriler örneklemden çıkarılarak analiz dışında tutulmuştur. Çok değişkenli uç değerlerin belirlenmesinde ise araştırmanın temel değişkenleri dikkate alınarak regresyon analizi yapılmış ve Mahalonobis uzaklığı hesaplanarak 27 katılımcıya ait veriler analiz dışında bırakılmıştır. Tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerlerin örneklemden çıkarılmasının ardından tüm sürekli değişkenlerin örneklem grubu için normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Sonuçta, araştırmanın analizleri 618 kişi üzerinden yürütülmüştür.

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin sonuçlar dört ana başlık altında toplanmıştır. İlk bölümde, çeşitli sosyodemografik değişkenler ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik olarak yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson Korelasyon Analizi sonuçları aktarılmıştır. İkinci bölümde, araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Korelasyon Analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, algılanan ebeveynlik biçimleri ve erken dönem uyumsuz şema alanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla yapılan Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) ile kişiler arası bağımlılık eğiliminin cinsiyet açısından değerlendirilmesine yönelik yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları aktarılmıştır. Son bölümde ise, algılanan ebeveynlik

biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracılık etkisini incelemek amacıyla yapılan Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi (PROCESS) sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ İLE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR BULGULAR

Bu bölümde, kişiler arası bağımlılık eğilimi ile katılımcıların sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinden elde edilen toplam puan ile bazı sosyodemografik değişkenler kullanılarak yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (kategorik değişkenler için) ve Korelasyon Analizi (sürekli değişkenler için) sonuçlarına yer verilmiştir.

Yaş: Katılımcıların yaşı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.17, p < .01$). Buna göre, genç yetişkinlik dönemine ilerledikçe kişiler arası bağımlılık eğilimi azalmaktadır.

Çocukluğun Geçtiği Yer ve Yetiştirilen Aile Türü: Katılımcıların yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerin ve yetiştiği aile türünün kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yerin ($F(5, 612) = .15, p > .05$) ve yetişilen aile türünün ($F(2, 615) = .54, p > .05$) kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir.

Anne Babanın Eğitim Düzeyi ve Gelir Durumu: Katılımcıların anneleri ve babalarının eğitim düzeyinin kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, annenin eğitim düzeyi ($F(6, 611) = 1.09, p > .05$) ve babanın eğitim düzeyinin ($F(6, 611) = 1.49, p > .05$) kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir. Katılımcıların ailelerinin gelir durumunun kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, gelir durumunun kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir ($F(5, 612) = 1.39, p > .05$).

Anne Babanın Medeni Durumu: Katılımcıların anne babalarının medeni durumunun kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, anne babanın birlikte olup olmamasının kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir ($F(3, 614) = 1.55, p > .05$).

Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası: Katılımcıların kardeş sayısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = .07, p > .05$). Katılımcıların kaçınıcı kardeş olduğuna göre belirlenen doğum sırasının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi sonucunda kritik alfa değeri .01 olarak hesaplanmıştır. Buna göre analiz sonuçları, doğum sırasının kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir ($F(3, 614) = 3.44, p = .02$).

Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Varlığı: Katılımcıların halihazırda kronik bir fiziksel rahatsızlığının olup olmamasının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, kronik bir fiziksel bir rahatsızlığa sahip olmanın kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunduğu işaret etmektedir ($F(1, 616) = 10.93, p < .05$). Buna göre, halihazırda kronik bir fiziksel rahatsızlığa sahip olan kişilerin kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları ($X = 45.11, SS = 6.31$) herhangi bir fiziksel rahatsızlığı olmayan kişilere göre ($X = 39.75, SS = 9.46$) daha yüksektir.

Çocuklukta Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Varlığı: Katılımcıların çocukluk döneminde kronik bir fiziksel rahatsızlığının olup olmamasının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, çocuklukta kronik bir fiziksel bir rahatsızlığa sahip olmanın kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığını göstermektedir ($F(1, 616) = 2.34, p > .05$).

Sağlık Merkezine Başvurma Sıklığı: Katılımcıların bir yılda ortalama olarak kaç kez bir sağlık merkezine gittiği ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .13, p < .01$). Buna göre, kişiler arası bağımlılık eğilimi arttıkça kişilerin sağlık merkezine başvurma sıklığı artmaktadır.

3.2. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Katılımcıların anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri (kuralcı/kalıpçı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/ duyguları bastıran), erken dönem uyumsuz şema alanları (kopukluk ve reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar ve bastırılmışlık) ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir.

Yapılan analizler, anneye ilişkin algılanan kuralcı/kalıpçı ($r = .25, p < .01$), küçümseyici/kusur bulucu ($r = .14, p < .01$), aşırı koruyucu/evhamlı ($r = .25, p < .01$), koşullu/başarı odaklı ($r = .18, p < .01$), kötümser/endişeli ($r = .23, p < .01$), cezalandırıcı ($r = .13, p < .01$) ve değişime kapalı/duyguları bastıran ($r = .19, p < .01$) ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimi ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir. Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde ise, babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıpçı ($r = .17, p < .01$), küçümseyici/kusur bulucu ($r = .09, p < .05$), aşırı koruyucu/evhamlı ($r = .23, p < .01$), koşullu/başarı odaklı ($r = .18, p < .01$), kötümser/endişeli ($r = .17, p < .01$), cezalandırıcı ($r = .11, p < .01$) ve değişime kapalı/duyguları bastıran ($r = .16, p < .01$) ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimi ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir.

Erken dönem uyumsuz şemalar ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik olarak yapılan korelasyon analizleri, kopukluk ve reddedilmişlik ($r = .30, p < .01$), zedelenmiş otonomi ($r = .40, p < .01$), diğeri yönelimlilik ($r = .44, p < .01$) ve yüksek standartlar ve bastırılmışlık ($r = .28, p < .01$), şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiğine işaret etmektedir.

Anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile erken dönem uyumsuz şema alanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anneye ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynliğin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı (sırasıyla; $r = .24, .31, .21, .15, .23, .15, .23, .27, .22, .21, p < .01$) ve zedelenmiş otonomi şema alanı (sırasıyla; $r = .31, .27, .14, .12, .28, .19, .19, .28, .19, .28, p < .01$) ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Anneye ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, değişime kapalı/duyguları bastıran ve küçümseyici/kusur bulucu ebeveynliğin zedelenmiş sınırlar ile (sırasıyla; $r = .16, .20, .20, .15, p < .01$; $r = .08, p < .05$); anneye ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynliğin diğeri yönelimlilik şema alanı ile (sırasıyla; $r = .33, .17, .12, .19, .29, .12, .24, .16, .25, p < .01$) anlamlı düzeyde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Anneye ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duyguları bastıran ve sömürücü/istismar edici ebeveynliğin ise (sırasıyla; $r = .31, .18, .21, .28, .14, .24, .13, .25, p < .01$; $r = .09, p < .05$) yüksek standartlar ve bastırılmışlık şema alanı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile erken dönem uyumsuz şema alanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynliğin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı (sırasıyla; $r = .24, .27, .21, .14, .20, .14, .22, .22, .19, .24, p < .01$) ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duyguları bastıran ve sömürücü/istismar edici ebeveynliğin zedelenmiş otonomi ile (sırasıyla; $r = .27, .24,$

.15, .25, .19, .19, .29, .18, .27, $p < .01$; $r = .08$, $p < .05$); babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, değişime kapalı/duyguları bastıran ve sömürücü/istismar edici ebeveynliğin zedelenmiş sınırlar ile (sırasıyla; $r = .20$, .11, .21, .19, .17, $p < .01$; $r = .10$, $p < .05$) anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duyguları bastıran ve sömürücü/istismar edici ebeveynliğin diğeri yönelimlilik şema alanı ile (sırasıyla; $r = .29$, .16, .15, .27, .13, .21, .11, .25, $p < .01$; $r = .09$, $p < .05$); babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duyguları bastıran ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynliğin yüksek standartlar ve bastırılmışlık şema alanı ile (sırasıyla; $r = .33$, .17, .12, .28, .12, .24, .12, .29, $p < .01$; $r = .08$, $p < .05$) anlamlı düzeyde ilişkili olduğu gözlenmiştir.

Çalışmadan yer alan değişkenlerin birbiriyle olan ilişkilerinin belirlenmesine yönelik yapılan analiz sonuçları Tablo 3.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3.1.

Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
KBÖ													
1- KBÖ Toplam	1												
YŞÖ													
2- K/R	.30**	1											
3- Zo	.40**	.77**	1										
4- Zs	.04	.26**	.19**	1									
5- Dy	.44**	.44**	.48**	.44**	1								
6- Ys/B	.28**	.60**	.60**	.43**	.62**	1							
YEBÖ-A													
7- K/k	.25**	.24**	.31**	.16**	.33**	.31**	1						
8- K/Kb	.14**	.31**	.27**	.08*	.17**	.18**	.41**	1					
9- Dyb	-.02	.21**	.14**	-.02	-.03	.07	.11**	.45**	1				
10- S/İe	.04	.15**	.12**	.08	.12**	.09*	.09*	.26**	.16**	1			
11- Ak/E	.25**	.23**	.28**	.06	.19**	.21**	.36**	.18**	-.14**	.01	1		
12- K/Bo	.18**	.15**	.19**	.20**	.29**	.28**	.52**	.21**	-.05	.07	.24**	1	
13- Aiv/S	.05	.23**	.19**	.20**	.12**	.14**	.14**	.30**	.22**	.18**	.09*	.09*	1

Tablo 3.1. (devam)

Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
YEBÖ-A (devam)													
14- K/E	.23**	.27**	.28**	.05	.24**	.24**	.43**	.33**	.14**	.10**	.20**	.24**	.22**
15- C	.13**	.22**	.19**	.06	.16**	.13**	.33**	.37**	.22**	.19**	.19**	.28**	.24**
16- Dk/Db	.19**	.21**	.28**	.15**	.25**	.25**	.44**	.18**	.08*	-.01	.21**	.21**	.12**
YEBÖ-B													
17- K/k	.17**	.24**	.27**	.20**	.29**	.33**	.70**	.32**	.06	.08	.31**	.43**	.16**
18- K/Kb	.09*	.27**	.24**	.11**	.16**	.17**	.29**	.73**	.34**	.22**	.15**	.14**	.30**
19- Dyb	-.01	.21**	.15**	.00	-.01	.08*	.05	.32**	.69**	.15**	-.06	-.06	.22**
20- S/İe	.05	.14**	.08*	.10*	.09*	.03	.05	.20**	.09*	.43**	.01	.03	.19**
21- Ak/E	.23**	.20**	.25**	.04	.15**	.12**	.32**	.18**	-.09*	-.01	.81**	.23**	.10*
22- K/Bo	.18**	.14**	.19**	.21**	.27**	.28**	.44**	.20**	-.04	.09*	.21**	.86**	.10*
23- Aiv/S	.06	.22**	.19**	.19**	.13**	.12**	.16**	.29**	.22**	.18**	.11**	.10*	.90**
24- K/E	.17**	.22**	.29**	.08	.21**	.24**	.37**	.27**	.11**	.08*	.14**	.22**	.19**
25- C	.11**	.19**	.18**	.05	.11**	.12**	.32**	.30**	.22**	.16**	.15**	.21**	.23**
26- Dk/Db	.16**	.24**	.27**	.17**	.25**	.29**	.38**	.14**	.06	.04	.19**	.20**	.13**

Tablo 3.1. (devam)

Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
YEBÖ-A (devam)													
14- K/E	1												
15- C	.27**	1											
16- Dk/Db	.25**	.26**	1										
YEBÖ-B													
17- K/k	.25**	.29**	.39**	1									
18- K/Kb	.23**	.30**	.12**	.47**	1								
19- Dyb	.15**	.17**	.04	.14**	.48**	1							
20- S/İe	.13**	.15**	-.01	.14**	.30**	.24**	1						
21- Ak/E	.14**	.14**	.25**	.33**	.12**	-.15**	-.01	1					
22- K/Bo	.17**	.24**	.20**	.55**	.22**	-.04	.06	.25**	1				
23- Aiv/S	.25**	.26**	.13**	.12**	.30**	.26**	.20**	.12**	.08	1			
24- K/E	.69**	.22**	.26**	.40**	.29**	.18**	.13**	.14**	.25**	.18**	1		
25- C	.19**	.67**	.22**	.35**	.41**	.23**	.21**	.13**	.24**	.22**	.22**	1	
26- Dk/Db	.23**	.25**	.63**	.50**	.17**	.19**	.05	.17**	.25**	.11**	.29**	.27**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$

KBÖ=Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği; YŞÖ=Young Şema Ölçeği, K/R=Kopukluk/Reddedilmişlik, ZO=Zedelenmiş Otonomi, ZS=Zedelenmiş Sınırlar, DY=Diğeri Yönelimlilik, YS/B=Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık; YEBÖ-A=Young Ebeveynlik Ölçeği-Anne Formu, YEBÖ-B=Young Ebeveynlik Ölçeği-Baba Formu, K/k=Kuralcı/Kalıplayıcı, K/Kb=Küçümseyici/Kusur Bulucu, Dyb=Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, S/İe=Sömürücü/İstismar Edici, Ak/E=Aşırı Koruyucu/Evhamlı, K/Bo=Koşullu/Başarı Odaklı, Aiv/S=Aşırı İzin Verici/Sınırsız, K/E=Kötümser/Endişeli, C=Cezalandırıcı, Dk/Db=Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran

3.3. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİNİN CİNSİYET AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

3.3.1. Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların YEBÖ ile değerlendirilen algılanan ebeveynlik biçimlerinin (kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/ duyguları bastıran) cinsiyet değişkeni (kadın, erkek) açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü MANOVA yapılmıştır.

3.3.1.1. Anneye İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla yapılan analiz sonuçları cinsiyetin anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunduğu işaret etmektedir (Wilks' $\lambda = .93$, $F(10, 607) = 4.88$, $p < .01$). Buna göre, cinsiyetin erken dönem uyumsuz şema alanlarındaki toplam varyansın % 7'sini açıkladığı anlaşılmaktadır. Cinsiyetin anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin hangi boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılan analizler, erkeklerin ($X = 14.79$, $SS = 6.12$) anneye ilişkin algılanan duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynlik boyutundan aldığı puanların kadınlarla ($X = 13.11$, $SS = 5.31$) kıyaslandığında anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir ($F(1, 616) = 12.97$, $p < .01$).

Tablo 3.2.

YEBÖ-A Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

YEBÖ-A	Kadın (N = 386)		Erkek (N =232)		F
	Xort	SS	Xort	SS	
Kuralcı/Kalıplayıcı	30.19	11.01	28.77	9.25	2.70
Küçümseyici/Kusur Bulucu	11.35	3.39	11.68	3.67	1.33
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	13.11	5.31	14.79	6.12	12.97*
Sömürücü/İstismar Edici	7.09	.37	7.11	.39	.28
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	23.84	6.28	23.38	5.73	.85
Koşullu/Başarı Odaklı	16.54	6.16	17.86	5.98	6.74
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	8.59	3.10	9.08	3.12	3.59
Kötümser/Endişeli	6.24	3.11	5.89	2.75	1.97
Cezalandırıcı	7.84	2.66	8.16	2.52	2.16
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	8.07	3.09	7.47	2.86	5.79

* $p < .01$

3.3.1.2. Babaya İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla yapılan analiz sonuçları cinsiyetin babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunduğu işaret etmektedir (Wilks' $\lambda = .92$, $F(10, 607) = 5.47$, $p < .01$, $\eta^2 = .08$). Buna göre, cinsiyetin erken dönem uyumsuz şema alanlarındaki toplam varyansın % 8'ini açıkladığı anlaşılmaktadır. Cinsiyetin babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin hangi boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılan analizler, kadınların ($X = 22.17$, $SS = 5.93$) babaya ilişkin algılanan aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik boyutundan aldığı puanların erkeklere ($X =$

20.73, $SS = 5.47$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğuna işaret etmektedir ($F(1, 616) = 9.14, p < .01$). Öte yandan, erkeklerin ($X = 12.64, SS = 4.45$) babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik boyutundan aldığı puanların kadınlarla ($X = 11.33, SS = 3.47$) kıyaslandığında anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($F(1, 616) = 16.63, p < .01$). Benzer şekilde, erkeklerin ($X = 18.42, SS = 7.72$) anneye ilişkin algılanan duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynlik boyutundan aldığı puanların kadınlarla ($X = 15.76, SS = 6.60$) kıyaslandığında anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($F(1, 616) = 20.75, p < .01$). Son olarak, erkeklerin ($X = 18.13, SS = 6.14$) babaya ilişkin algılanan koşullu/başarı odaklı ebeveynlik boyutundan aldığı puanların kadınlara göre ($X = 16.61, SS = 6.17$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($F(1, 616) = 8.84, p < .01$).

Tablo 3.3.

YEBÖ-B Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

YEBÖ-B	Kadın (N = 386)		Erkek (N = 232)		F
	Xort	SS	Xort	SS	
Kuralcı/Kalıplayıcı	30.87	11.60	32.77	11.93	3.83
Küçümseyici/Kusur Bulucu	11.33	3.47	12.64	4.45	16.63*
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	15.76	6.60	18.42	7.72	20.75*
Sömürücü/İstismar Edici	7.20	.66	7.23	.68	.39
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	22.17	5.93	20.73	5.47	9.14*
Koşullu/Başarı Odaklı	16.61	6.17	18.13	6.14	8.84*
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	8.65	3.07	8.99	3.26	1.76
Kötümser/Endişeli	5.89	2.73	6.15	2.91	1.23
Cezalandırıcı	7.88	2.64	8.11	2.75	1.06
Değişime Kapalı/Duyguları Bastran	8.95	3.77	8.66	3.72	.84

* $p < .01$

3.3.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların erken dönem uyumsuz şema alanlarından aldıkları puanların cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla cinsiyet değişkeni (kadın, erkek) ile YŞÖ-KF3 ile değerlendirilen beş şema alanı (kopukluk, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar) arasında Tek Yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, erken dönem uyumsuz şema alanlarından elde edilen puanların cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığına işaret etmektedir (Wilks' $\lambda = .91$, $F(5, 612) = 12.28$, $p < .01$, $\eta^2 = .09$). Buna göre, cinsiyetin erken dönem uyumsuz şema alanlarındaki toplam varyansın % 9'unu açıkladığı anlaşılmaktadır. Cinsiyetin hangi şema alanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılan analizler, erkeklerin ($X = 25.66$, $SS = 6.94$) zedelenmiş sınırlar şema alanından kadınlara göre ($X = 23.01$, $SS = 5.85$) anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığını ortaya koymaktadır ($F(1, 616) = 25.80$, $p < .01$). Benzer şekilde, erkeklerin ($X = 54.26$, $SS = 13.03$) yüksek standartlar ve bastırılmışlık şema alanından aldığı puanların kadınların bu boyuttan aldığı puanlardan ($X = 50.73$, $SS = 12.85$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($F(1, 616) = 10.84$, $p < .01$).

Tablo 3.4.

Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

YŞÖ-KF3	Kadın (N = 386)		Erkek (N = 232)		F
	Xort	SS	Xort	SS	
Kopukluk/Reddedilmişlik	40.29	13.07	42.39	14.12	3.53
Zedelenmiş Otonomi	37.71	11.81	36.94	11.51	.63
Zedelenmiş Sınırlar	23.01	5.85	25.66	6.94	25.80*
Diğeri Yönelimlilik	35.41	8.10	35.01	8.42	.35
Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	50.73	12.85	54.26	13.03	10.84*

* $p < .01$

3.3.3. Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, cinsiyetin kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunduğunu göstermektedir ($F(1, 616) = 17.22, p < .05$). Buna göre, kadınların ($X = 41.26, SS = 8.81$) kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları erkeklerden ($X = 38.06, SS = 9.98$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 3.5.

Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Değişken	Kadın (N = 386)		Erkek (N =232)		F
	Xort	SS	Xort	SS	
Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi	41.26	8.81	38.06	9.98	17.22*

* $p < .05$

3.4. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ İLE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ: PARALEL ÇOKLU ARACI DEĞİŞKEN ANALİZİ

Bu bölümde, anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünü değerlendirmek amacıyla Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi yapılmıştır. Bir önceki bölümde, çalışmada yer alan değişkenlerin cinsiyet açısından karşılaştırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen varyans analizleri sonucunda ortaya çıkan anlamlı farklılıklardan ötürü aracılık analizleri kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yürütülmüştür.

Algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin anne ve baba için ayrı ayrı değerlendirilmesine yönelik yapılan ön analizler, anne ve babaya ilişkin ebeveynlik boyutları arasında kişiler arası bağımlılık eğilimini

yordaması açısından herhangi bir farklılaşma olmadığına işaret ettiğinden, aracı değişken analizleri her bir ebeveynlik biçimi için anne baba ayrımı yapılmayan 10 kompozit puan üzerinden yürütülmüştür. Buna göre, YEBÖ'nün alt boyutlarından (kuralcı/kalıplı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı) elde edilen puanlar yordayıcı değişken; Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinden elde edilen toplam puan yordanan değişken olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların YŞÖ-KF3'ün 14 şema boyutunu içeren beş şema alanından (kopukluk ve reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğeri yönelimlilik, yüksek standartlar ve bastırılmışlık) aldıkları puanlar ise aracı değişkenler olarak ele alınmıştır.

Hayes (2013) tarafından önerilen Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi, birden fazla aracı değişkenin varlığı durumunda bu değişkenleri teker teker değerlendirmek yerine regresyon denkleminde tek seferde çoklu olarak eklemeye olanak vermektedir. Birden çok şema alanının aracı değişken olarak yer aldığı bu çalışmada, yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiyi etkileyen aracı faktörlerin birbiriyle paralel bir şekilde etki göstermesine olanak sağlaması ve değişkenlerin aynı anda analize katılmasına izin vermesi sebebiyle bu analiz tercih edilmiştir.

Çalışmada aracı değişkenlerin rolü incelenirken, Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri göz önüne alınmıştır. Buna göre bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için aşağıda belirtilen ölçütleri karşılaması gerekmektedir:

1. Yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişkenler ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
4. Aracı değişken(ler) ile yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğine daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır.

Buna göre, öncelikle değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış; ardından, yukarıda söz edilen ölçütleri karşılayan değişkenler Paralel Çoklu Aracı Değişken analizine dahil edilmiş ve elde edilen sonuçlar takip eden bölümde aktarılmıştır.

3.4.1. Kadın Katılımcılarda Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

Kadınlarda algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünü incelemek amacıyla Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler % 95 güven aralığında hesaplanmıştır (Hayes, 2013). Yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçlar değerlendirilmiştir. Kadın katılımcılarda kişiler arası bağımlılık eğilimi ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunan yaş ($r = -.18, p < .01$) ve kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı etkisi bulunan kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı ($F(1, 384) = 5.20, p < .05$) değişkenleri eşdeğişken olarak kontrol amacıyla analizlere eklenmiştir.

Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri dikkate alınarak öncelikle değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Kadın katılımcılarda YEBÖ, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular Tablo 3.6., Tablo 3.7. ve Tablo 3.8.'de sunulmuştur.

Tablo 3.6.

Kadınlarda YEBÖ ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

YEBÖ Alt Boyutları	KBÖ
Kuralcı/Kalıplayıcı	.25**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.18**
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.06
Sömürücü/İstismar Edici	.08
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.25**
Koşullu/Başarı Odaklı	.23**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.04
Kötümser/Endişeli	.17**
Cezalandırıcı	.15**
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	.17**

** $p < .01$

Tablo 3.7.

Kadınlarda Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Şema Alanları	KBÖ
Kopukluk/Reddedilmişlik	.32**
Zedelenmiş Otonomi	.41**
Zedelenmiş Sınırlar	.08
Diğeri Yönelimlilik	.41**
Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	.30**

** $p < .01$

Tablo 3.8.

Kadınlarda YEBÖ ve Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

YEBÖ Alt Boyutları	Şema Alanları				
	Kopukluk/Reddedilmişlik	Zedelenmiş Otonomi	Zedelenmiş Sınırlar	Diğeri Yönelimlilik	Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık
Kuralcı/Kalıplıyıcı	.27**	.31**	.17**	.31**	.31**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.23**	.23**	.06	.20**	.17**
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.17**	.14**	.05	.06	.11*
Sömürücü/İstismar Edici	.10*	.07	.03	.08	.02
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.26**	.31**	.03	.17**	.18**
Koşullu/Başarı Odaklı	.17**	.21**	.14**	.27**	.27**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.19**	.15**	.17**	.11*	.11*
Kötümser/Endişeli	.27**	.32**	.11*	.24**	.26**
Cezalandırıcı	.19**	.16**	.07	.15**	.10*
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	.29**	.32**	.24**	.27**	.30**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının belirlenmesinin ardından, kadın katılımcılarda algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide şema alanlarının aracı rolünün değerlendirilmesine yönelik yapılan aracılık analizlerine dahil edilen değişkenler Tablo 3.9.'da sunulmuştur.

Tablo 3.9.

Kadınlarda YEBÖ, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi için Yürütülen Aracılık Analizleri

Yordayıcı Değişken (YEBÖ)	Aracı Değişkenler (Şema Alanları)	Yordanan Değişken (KBÖ)
Kuralcı/Kalıplayıcı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Küçümseyici/Kusur Bulucu	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Koşullu/Başarı Odaklı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Kötümser/Endişeli	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Cezalandırıcı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi

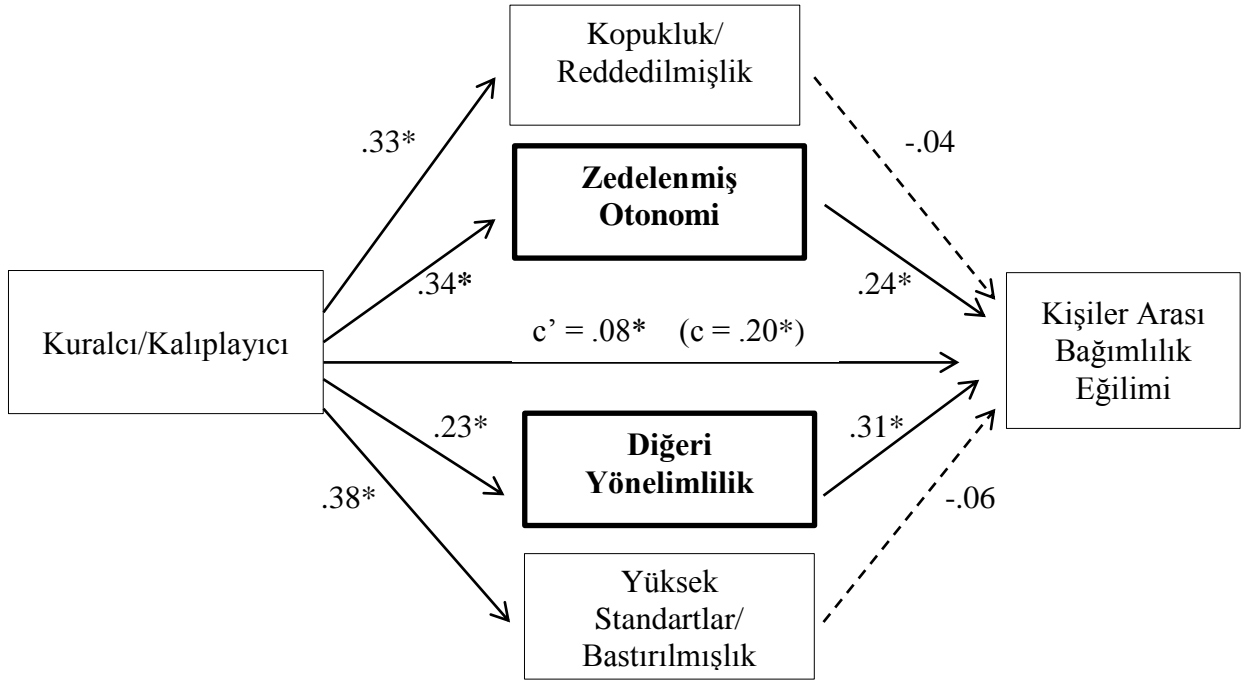
3.4.1.1. Kadın Katılımcılarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .33$, $SH = .06$, $t = 5.43$, $p < .001$, $CI [.21, .44]$; $\beta = .34$, $SH = .05$, $t = 6.34$, $p < .001$, $CI [.24, .45]$; $\beta = .23$, $SH = .04$, $t = 6.24$, $p < .001$, $CI [.16, .30]$; $\beta = .38$, $SH = .06$, $t = 6.37$, $p < .001$, $CI [.26, .49]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .24$, $SH = .06$, $t = 4.31$, $p < .001$, $CI [.13, .34]$; $\beta = .31$, $SH = .07$, $t = 4.72$, $p < .001$, $CI [.18, .44]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.04$, $SH = .05$, $t = -.85$, $p > .05$, $CI [-.14, .06]$; $\beta = -.06$, $SH = .05$, $t = -1.21$, $p > .05$, $CI [-.15, .04]$). Kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .20$, $SH = .04$, $t = 4.88$, $p < .001$, $CI [.12, .28]$). Diğer yandan, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki

doğrudan ilişki azalmış; ancak anlamlılık düzeyini kaybetmemiştir (c' yolu; $\beta = .08$, $SH = .04$, $t = 2.04$, $p < .05$, CI [.00, .16]). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Dolaylı etkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı değerlendirildiğinde, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam dolaylı etkisinin ($c - c'$) anlamlı olduğu görülmüştür (nokta tahmin = .12, $SH = .02$, BCa CI [.08, .17]). Kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde ise, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .08, $SH = .02$, BCa CI [.04, .14]; nokta tahmin = .07, $SH = .02$, BCa CI [.04, .11]). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 18.58$, $p < .001$, $R^2 = .26$) ve toplam varyansın %26'sını açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.1., Tablo 3.10.).

Şekil 2.1. Kadınlarda algılanan kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.10.

Kadınlarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
D	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.33	.06	.00	.34	.05	.00	.23	.04	.00	.38	.06	.00	.08	.04	.04
Yaş	-.73	.49	.13	-.79	.44	.07	-.68	.30	.02	-.32	.48	.50	-.72	.30	.02
FH	-8.51	2.62	.00	-4.24	2.35	.07	-2.64	1.61	.10	-5.36	2.57	.04	-3.13	1.64	.06
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.04	.05	.40
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.24	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.31	.07	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.06	.05	.23
S	61.05	11.08	.00	50.89	9.96	.00	46.76	6.83	.00	55.89	10.86	.00	43.74	7.32	.00
	$R^2 = .10$ $F(3, 382) = 14.55, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 382) = 16.26, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 382) = 16.41, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 382) = 15.44, p = .00$			$R^2 = .26$ $F(7, 378) = 18.58, p = .00$		

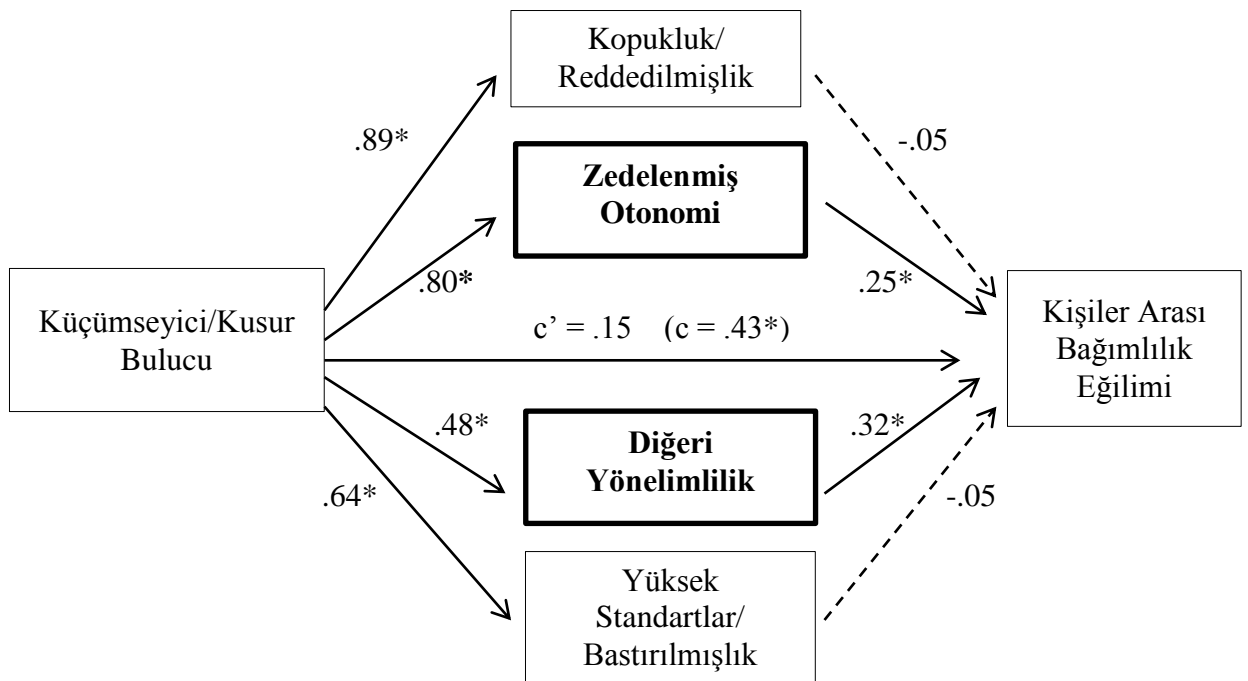
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Kuralcı/Kalıplayıcı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.1.2. Kadın Katılımcılarda Algılanan Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .89$, $SH = .20$, $t = 4.39$, $p < .001$, $CI [.49, 1.29]$; $\beta = .80$, $SH = .19$, $t = 4.32$, $p < .001$, $CI [.44, 1.16]$; $\beta = .48$, $SH = .13$, $t = 3.78$, $p < .001$, $CI [.23, .73]$; $\beta = .64$, $SH = .20$, $t = 3.12$, $p < .01$, $CI [.24, 1.04]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .25$, $SH = .06$, $t = 4.47$, $p < .001$, $CI [.14, .35]$; $\beta = .32$, $SH = .07$, $t = 4.86$, $p < .001$, $CI [.19, .44]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -.95$, $p > .05$, $CI [-.15, .05]$; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -.99$, $p > .05$, $CI [-.14, .05]$). Küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .43$, $SH = .14$, $t = 3.09$, $p < .01$, $CI [.16, .70]$). Diğer yandan, küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek

standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .15$, $SH = .13$, $t = 1.17$, $p > .05$, $CI [-.10, .40]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .20, $SH = .06$, $BCa CI [.09, .34]$; nokta tahmin = .15, $SH = .05$, $BCa CI [.06, .28]$). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 18.05$, $p < .001$, $R^2 = .25$) ve toplam varyansın %25'ini açıkladığı gözlenmiştir (Şekil 2.2., Tablo 3.11.).

Şekil 2.2. Kadınlarda algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.11.

Kadınlarda Algılanan Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.89	.20	.00	.80	.19	.00	.48	.13	.00	.64	.20	.00	.15	.13	.24
Yaş	-.73	.49	.14	-.82	.45	.07	-.72	.31	.02	-.41	.50	.41	-.72	.31	.02
FH	-7.92	2.66	.00	-3.71	2.42	.13	-2.31	1.67	.17	-4.93	2.67	.07	-2.96	1.65	.07
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.34
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.25	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.32	.07	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.32
S	59.66	11.46	.00	51.80	10.44	.00	48.39	7.19	.00	61.05	11.53	.00	43.25	7.47	.00
	$R^2 = .08$ $F(3, 382) = 11.05, p = .00$			$R^2 = .07$ $F(3, 382) = 8.94, p = .00$			$R^2 = .06$ $F(3, 382) = 8.00, p = .00$			$R^2 = .04$ $F(3, 382) = 5.00, p = .00$			$R^2 = .25$ $F(7, 378) = 18.05, p = .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Küçümseyici/Kusur Bulucu, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğer Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

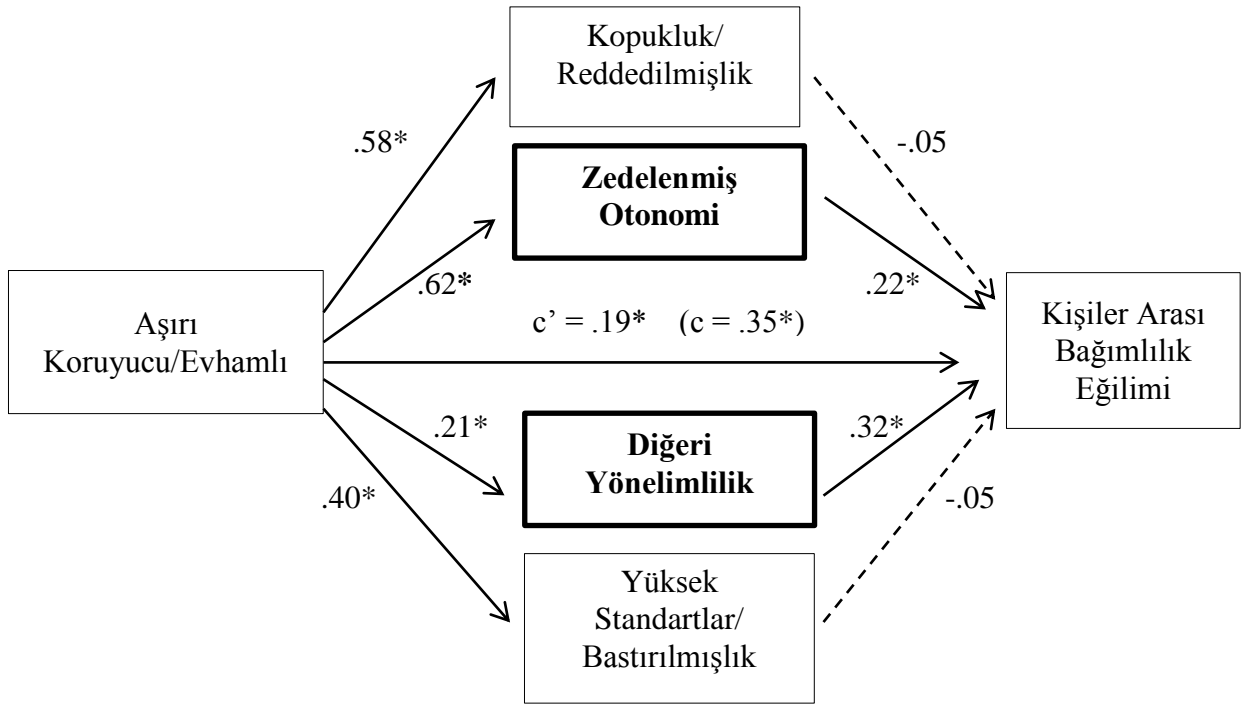
3.4.1.3. Kadın Katılımcılarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .58$, $SH = .11$, $t = 5.34$, $p < .001$, $CI [.37, .79]$; $\beta = .62$, $SH = .10$, $t = 6.31$, $p < .001$, $CI [.42, .81]$; $\beta = .21$, $SH = .07$, $t = 3.05$, $p < .01$, $CI [.08, .35]$; $\beta = .40$, $SH = .11$, $t = 3.61$, $p < .001$, $CI [.18, .61]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .22$, $SH = .06$, $t = 4.05$, $p < .001$, $CI [.12, .33]$; $\beta = .32$, $SH = .06$, $t = 5.01$, $p < .001$, $CI [.20, .45]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -1.00$, $p > .05$, $CI [-.15, .05]$; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -.98$, $p > .05$, $CI [-.14, .05]$). Aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .35$, $SH = .07$, $t = 4.77$, $p < .001$, $CI [.21, .49]$). Diğer yandan, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik

algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan ilişki azalmış; ancak anlamlılık düzeyini kaybetmemiştir (c' yolu; $\beta = .19$, $SH = .07$, $t = 2.73$, $p < .05$, CI [.05, .33]). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Dolaylı etkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı değerlendirildiğinde, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam dolaylı etkisinin ($c - c'$) anlamlı olduğu görülmüştür (nokta tahmin = .16, $SH = .04$, BCa CI [.09, .25]). Aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde ise, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .14, $SH = .04$, BCa CI [.07, .24]; nokta tahmin = .07, $SH = .03$, BCa CI [.03, .13]). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 19.20$, $p < .001$, $R^2 = .26$) ve toplam varyansın %26'sını açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.3., Tablo 3.12.).

Şekil 2.3. Kadınlarda algılanan aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.12.

Kadınlarda Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.58	.11	.00	.62	.10	.00	.21	.07	.00	.40	.11	.00	.19	.07	.01
Yaş	-.59	.49	.23	-.64	.44	.15	-.70	.31	.03	-.33	.50	.51	-.66	.30	.03
FH	-9.06	2.63	.00	-4.83	2.36	.04	-2.83	1.68	.09	-5.73	2.66	.03	-3.33	1.64	.04
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.32
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.22	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.32	.06	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.33
S	56.05	11.36	.00	45.41	10.20	.00	49.76	7.25	.00	59.05	11.51	.00	40.71	7.43	.00
	$R^2 = .10$ $F(3, 382) = 14.23, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 382) = 16.14, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 382) = 6.31, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 382) = 6.10, p = .00$			$R^2 = .26$ $F(7, 378) = 19.20, p = .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Aşırı Koruyucu/Evhamlı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

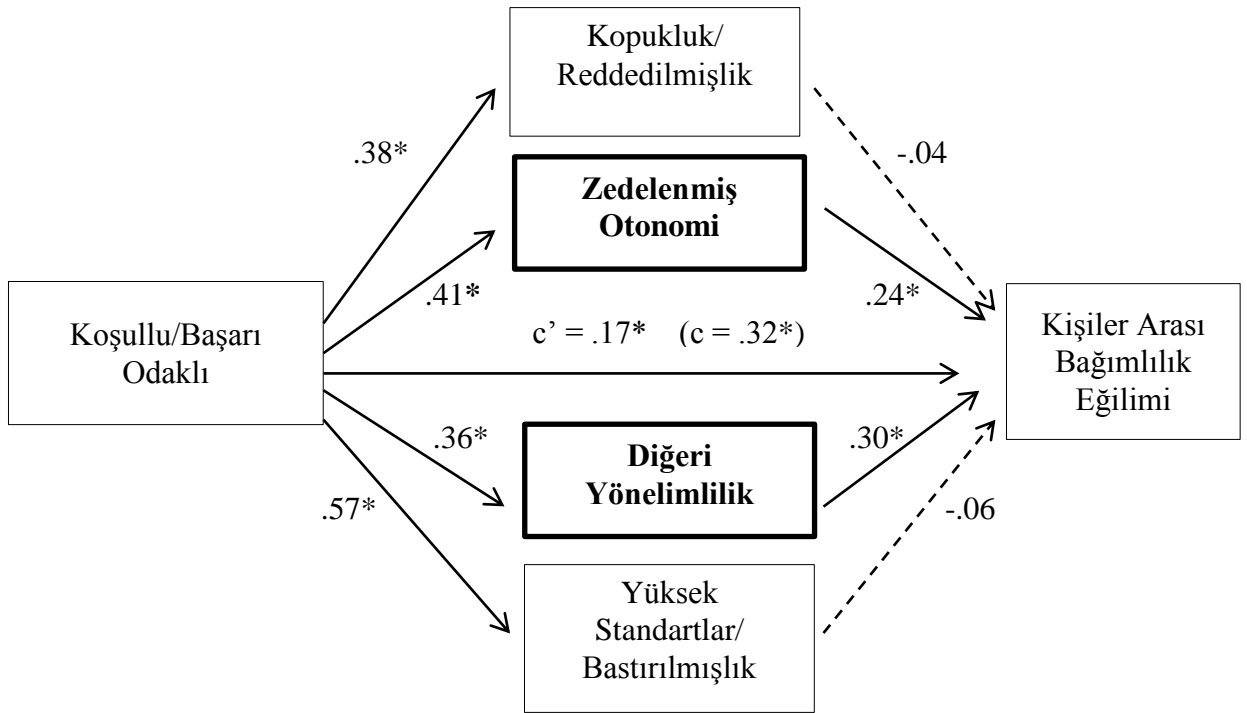
3.4.1.4. Kadın Katılımcılarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .38$, $SH = .11$, $t = 3.50$, $p < .01$, $CI [.17, .60]$; $\beta = .41$, $SH = .10$, $t = 4.12$, $p < .001$, $CI [.21, .60]$; $\beta = .36$, $SH = .07$, $t = 5.37$, $p < .001$, $CI [.23, .49]$; $\beta = .57$, $SH = .11$, $t = 5.41$, $p < .001$, $CI [.37, .78]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .24$, $SH = .06$, $t = 4.45$, $p < .001$, $CI [.14, .35]$; $\beta = .30$, $SH = .07$, $t = 4.68$, $p < .001$, $CI [.18, .43]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.04$, $SH = .05$, $t = -.78$, $p > .05$, $CI [-.14, .06]$; $\beta = -.06$, $SH = .05$, $t = -1.31$, $p > .05$, $CI [-.15, .03]$). Koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .32$, $SH = .07$, $t = 4.49$, $p < .001$, $CI [.18, .47]$). Diğer yandan, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile

kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan ilişki azalmış; ancak anlamlılık düzeyini kaybetmemiştir (c' yolu; $\beta = .17$, $SH = .07$, $t = 2.43$, $p < .05$, CI [.03, .30]). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Dolaylı etkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı değerlendirildiğinde, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam dolaylı etkisinin ($c - c'$) anlamlı olduğu görülmüştür (nokta tahmin = .16, $SH = .04$, BCa CI [.09, .24]). Koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .10, $SH = .04$, BCa CI [.04, .18]; nokta tahmin = .11, $SH = .03$, BCa CI [.06, .18]). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 18.91$, $p < .001$, $R^2 = .26$) ve toplam varyansın %26'sını açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.4., Tablo 3.13.).

Şekil 2.4. Kadınlarda algılanan koşullu/başarı odaklı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.13.

Kadınlarda Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.38	.11	.00	.41	.10	.00	.36	.07	.00	.57	.11	.00	.17	.07	.02
Yaş	-.81	.50	.10	-.88	.45	.05	-.71	.30	.02	-.37	.48	.45	-.72	.30	.02
FH	-8.81	2.68	.00	-4.56	2.42	.06	-2.92	1.64	.07	-5.83	2.61	.03	-3.24	1.64	.05
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.04	.05	.44
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.24	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.30	.07	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.06	.05	.19
S	66.89	11.25	.00	56.89	10.18	.00	49.01	6.87	.00	59.70	10.95	.00	43.46	7.30	.00
	$R^2 = .06$ $F(3, 382) = 8.61, p = .00$			$R^2 = .06$ $F(3, 382) = 8.36, p = .00$			$R^2 = .09$ $F(3, 382) = 12.98, p = .00$			$R^2 = .08$ $F(3, 382) = 11.62, p = .00$			$R^2 = .26$ $F(7, 378) = 18.91, p = .00$		

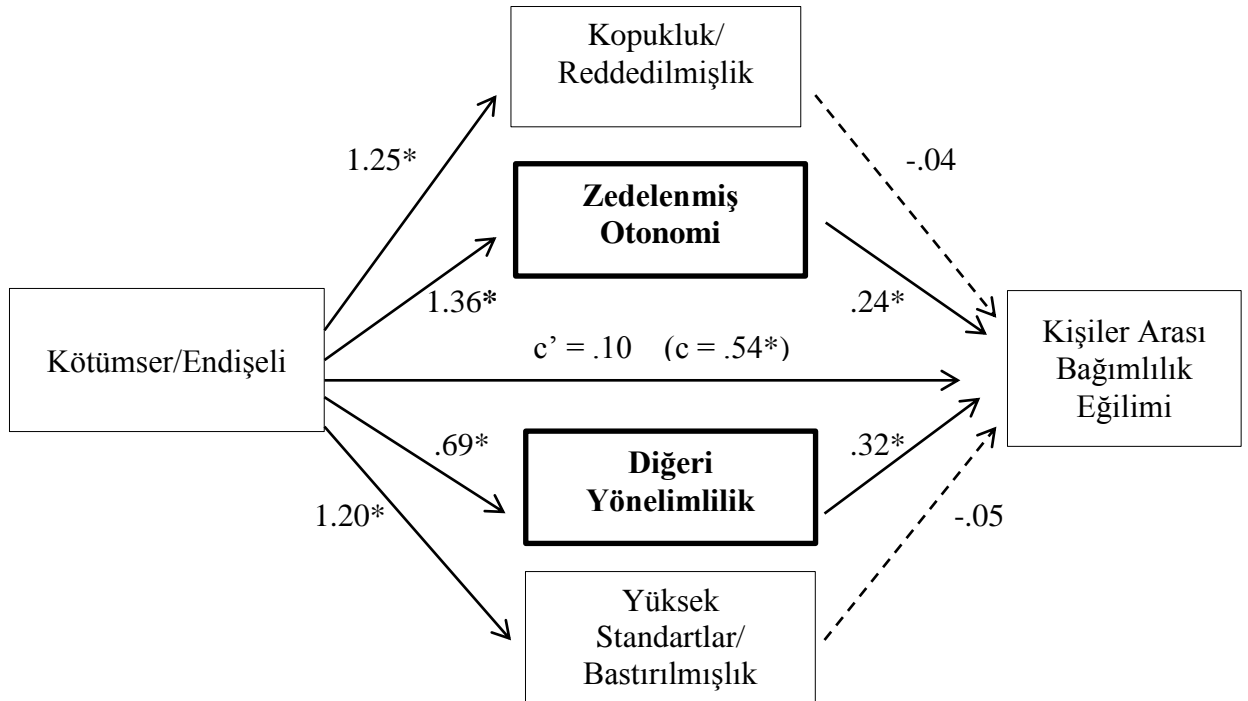
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Koşullu/Başarı Odaklı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.1.5. Kadın Katılımcılarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların kötümser/endişeli ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.25$, $SH = .24$, $t = 5.32$, $p < .001$, $CI [.79, 1.72]$; $\beta = 1.36$, $SH = .21$, $t = 6.44$, $p < .001$, $CI [.94, 1.77]$; $\beta = .69$, $SH = .15$, $t = 4.67$, $p < .001$, $CI [.40, .98]$; $\beta = 1.20$, $SH = .24$, $t = 5.10$, $p < .001$, $CI [.74, 1.66]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .24$, $SH = .06$, $t = 4.39$, $p < .001$, $CI [.14, .35]$; $\beta = .32$, $SH = .07$, $t = 4.93$, $p < .001$, $CI [.19, .45]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.04$, $SH = .05$, $t = -.87$, $p > .05$, $CI [-.14, .06]$; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -1.06$, $p > .05$, $CI [-.14, .04]$). Kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .54$, $SH = .16$, $t = 3.33$, $p < .01$, $CI [.22, .85]$). Diğer yandan, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki

doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .10$, $SH = .15$, $t = .64$, $p > .05$, $CI [-.21, .40]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .33, $SH = .10$, $BCa CI [.17, .56]$; nokta tahmin = .22, $SH = .06$, $BCa CI [.11, .37]$). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 17.87$, $p < .001$, $R^2 = .25$) ve toplam varyansın %25'ini açıkladığı gözlenmiştir (Şekil 2.5., Tablo 3.14.).

Şekil 2.5. Kadınlarda algılanan kötümser/endişeli ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.14.

Kadınlarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç																	
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y				
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p		
X	1.25	.24	.00	1.36	.21	.00	.69	.15	.00	1.20	.24	.00	.10	.15	.53		
Yaş	-.95	.49	.05	-1.02	.44	.02	-.84	.31	.01	-.57	.48	.24	-.76	.31	.01		
FH	-7.28	2.63	.01	-2.91	2.36	.22	-1.96	1.65	.24	-4.19	2.62	.11	-2.93	1.65	.08		
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.04	.05	.39		
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.24	.06	.00		
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.32	.07	.00		
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.53		
S	65.33	10.94	.00	55.04	9.81	.00	51.32	6.88	.00	62.74	10.90	.00	44.83	7.33	.00		
			$R^2 = .10$			$R^2 = .12$			$R^2 = .08$			$R^2 = .08$			$R^2 = .25$		
			$F(3, 382) = 14.16, p = .00$			$F(3, 382) = 16.69, p = .00$			$F(3, 382) = 10.58, p = .00$			$F(3, 382) = 10.50, p = .00$			$F(7, 378) = 17.87, p = .00$		

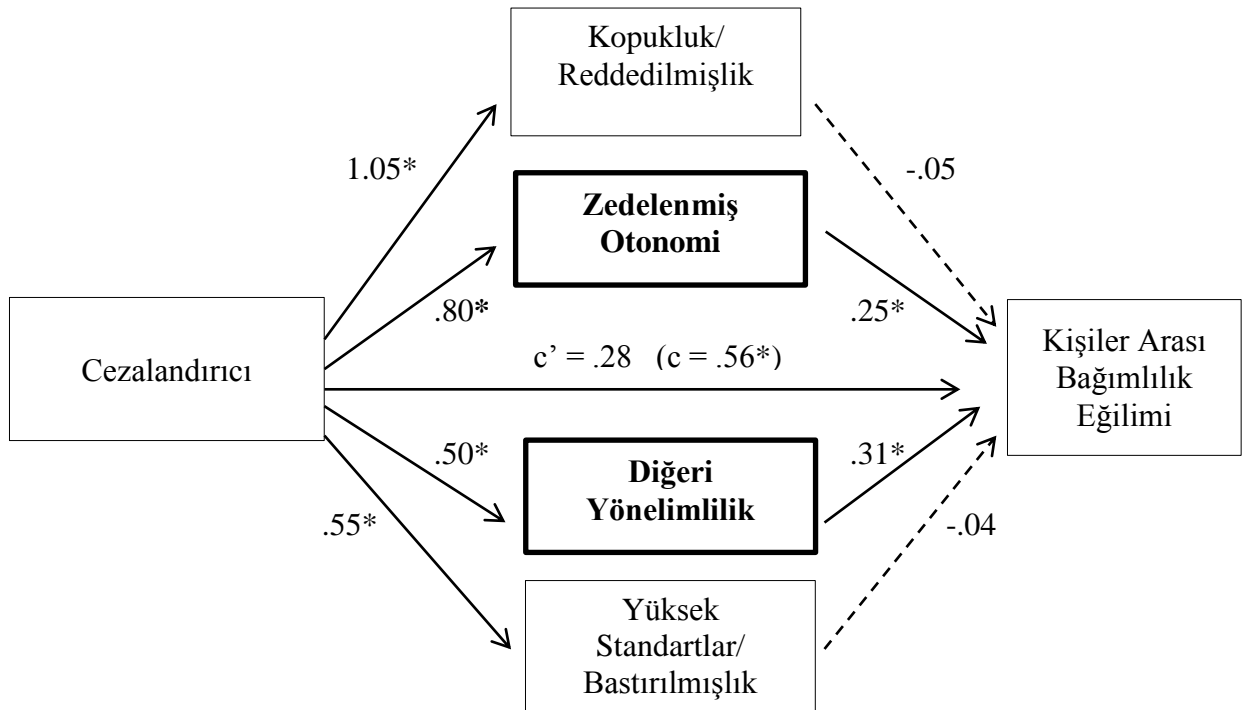
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Kötümser/Endişeli, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.1.6. Kadın Katılımcılarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların cezalandırıcı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, cezalandırıcı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.05$, $SH = .27$, $t = 3.93$, $p < .001$, $CI [.53, 1.58]$; $\beta = .80$, $SH = .25$, $t = 3.27$, $p < .01$, $CI [.32, 1.28]$; $\beta = .50$, $SH = .17$, $t = 2.95$, $p < .01$, $CI [.16, .83]$; $\beta = .55$, $SH = .27$, $t = 2.03$, $p < .05$, $CI [.02, 1.08]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .25$, $SH = .06$, $t = 4.52$, $p < .001$, $CI [.14, .36]$; $\beta = .31$, $SH = .07$, $t = 4.83$, $p < .001$, $CI [.19, .44]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -1.05$, $p > .05$, $CI [-.15, .05]$; $\beta = -.04$, $SH = .05$, $t = -.92$, $p > .05$, $CI [-.13, .05]$). Cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .56$, $SH = .18$, $t = 3.09$, $p < .01$, $CI [.20, .91]$). Diğer yandan, cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan

etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .28$, $SH = .17$, $t = 1.70$, $p > .05$, $CI [-.04, .61]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = $.20$, $SH = .08$, $BCa CI [.08, .39]$; nokta tahmin = $.16$, $SH = .07$, $BCa CI [.04, .31]$). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 18.34$, $p < .001$, $R^2 = .25$) ve toplam varyansın %25'ini açıkladığı gözlenmiştir (Şekil 2.6., Tablo 3.15.).

Şekil 2.6. Kadınlarda algılanan cezalandırıcı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.15.

Kadınlarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	1.05	.27	.00	.80	.25	.00	.50	.17	.00	.55	.27	.04	.28	.17	.09
Yaş	-.85	.49	.09	-.94	.45	.04	-.79	.31	.01	-.52	.50	.30	-.74	.30	.02
FH	-9.09	2.67	.00	-4.67	2.45	.06	-2.90	1.68	.09	-5.64	2.69	.04	-3.24	1.65	.05
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.29
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.25	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.31	.07	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.04	.05	.36
S	66.15	11.19	.00	58.82	10.25	.00	52.50	7.04	.00	67.41	11.28	.00	43.58	7.35	.00
	$R^2 = .07$ $F(3, 382) = 9.72, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 382) = 6.22, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 382) = 6.10, p = .00$			$R^2 = .02$ $F(3, 382) = 3.11, p = .03$			$R^2 = .25$ $F(7, 378) = 18.34, p = .00$		

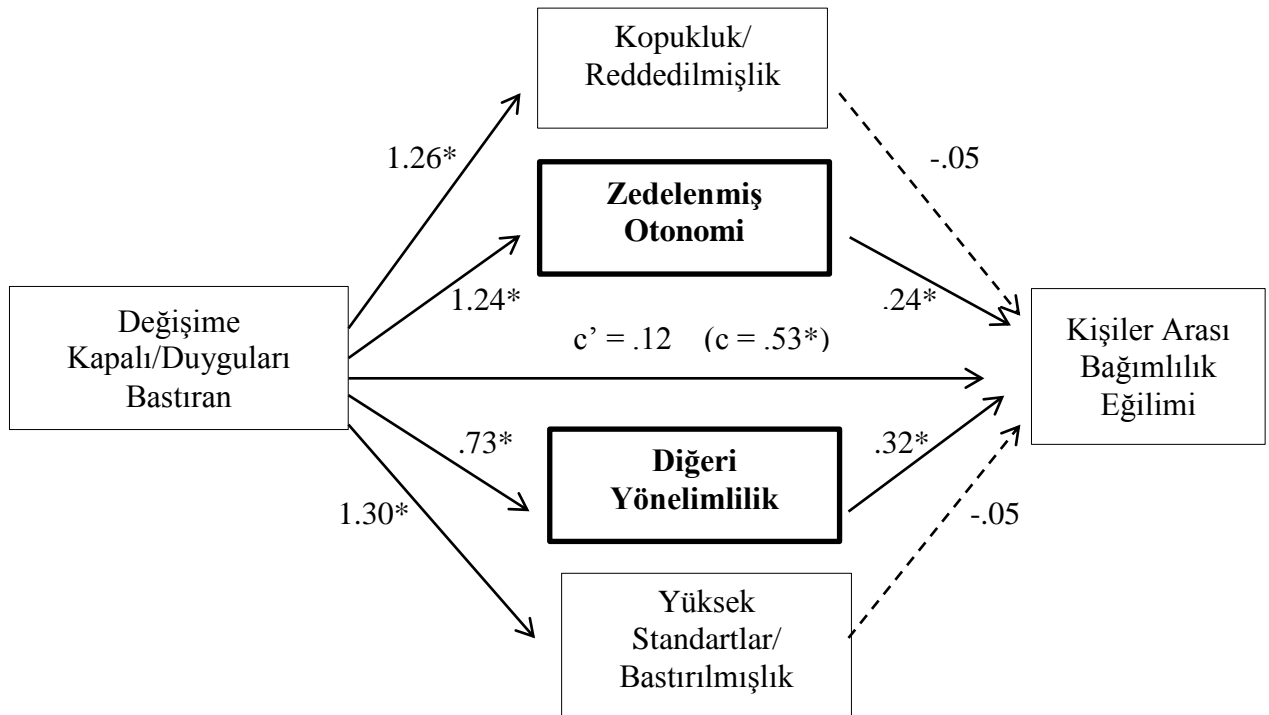
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Cezalandırıcı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğer Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.1.7. Kadın Katılımcılarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Kadınlarda değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Kadınların değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.26$, $SH = .20$, $t = 6.20$, $p < .001$, $CI [.86, 1.66]$; $\beta = 1.24$, $SH = .18$, $t = 6.78$, $p < .001$, $CI [.88, 1.60]$; $\beta = .73$, $SH = .13$, $t = 5.70$, $p < .001$, $CI [.48, .98]$; $\beta = 1.30$, $SH = .20$, $t = 6.44$, $p < .001$, $CI [.90, 1.69]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .24$, $SH = .06$, $t = 4.42$, $p < .001$, $CI [.14, .35]$; $\beta = .32$, $SH = .07$, $t = 4.90$, $p < .001$, $CI [.19, .45]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -.89$, $p > .05$, $CI [-.15, .06]$; $\beta = -.05$, $SH = .05$, $t = -1.10$, $p > .05$, $CI [-.14, .04]$). Değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .53$, $SH = .14$, $t = 3.75$, $p < .001$, $CI [.25, .80]$). Diğer yandan, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında

değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .12$, $SH = .14$, $t = .84$, $p > .05$, $CI [-.16, .38]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .30, $SH = .08$, $BCa CI [.16, .49]$; nokta tahmin = .23, $SH = .07$, $BCa CI [.12, .39]$). Buna göre, kadın katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 378) = 17.92$, $p < .001$, $R^2 = .25$) ve toplam varyansın %25'ini açıkladığı gözlenmiştir (Şekil 2.7., 3.16.).

Şekil 2.7. Kadınlarda algılanan değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.16.

Kadınlarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	1.26	.20	.00	1.24	.18	.00	.73	.13	.00	1.30	.20	.00	.12	.14	.40
Yaş	-1.04	.48	.03	-1.11	.43	.01	-.89	.30	.00	-.67	.48	.16	-.77	.31	.01
FH	-9.33	2.60	.00	-5.05	2.34	.03	-3.11	1.63	.06	-6.20	2.57	.02	-3.13	1.66	.06
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.38
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.24	.06	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.32	.07	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.05	.05	.27
S	67.94	10.72	.00	58.57	9.67	.00	52.57	6.73	.00	64.70	10.61	.00	45.27	7.33	.00
	$R^2 = .12$ $F(3, 382) = 17.64, p = .00$			$R^2 = .13$ $F(3, 382) = 18.21, p = .00$			$R^2 = .10$ $F(3, 382) = 14.23, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 382) = 15.71, p = .00$			$R^2 = .25$ $F(7, 378) = 17.92, p = .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2. Erkek Katılımcılarda Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

Erkeklerde algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünü incelemek amacıyla Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler % 95 güven aralığında hesaplanmıştır (Hayes, 2013). Yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçlar değerlendirilmiştir. Erkek katılımcılarda kişiler arası bağımlılık eğilimi ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunan yaş ($r = -.13, p < .05$) ve kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı etkisi bulunan kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı ($F(1, 230) = 5.53, p < .05$) değişkenleri eşdeğişken olarak kontrol amacıyla analizlere eklenmiştir.

Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri dikkate alınarak öncelikle değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Erkek katılımcılarda YEBÖ, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular Tablo 3.17., Tablo 3.18. ve Tablo 3.19.'da sunulmuştur.

Tablo 3.17.

Erkeklerde YEBÖ ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

YEBÖ Alt Boyutları	KBÖ
Kuralcı/Kalıplıyıcı	.20**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.11
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-.03
Sömürücü/İstismar Edici	.04
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.23**
Koşullu/Başarı Odaklı	.18**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.12*
Kötümser/Endişeli	.30**
Cezalandırıcı	.13*
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	.21**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 3.18.

Erkeklerde Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Şema Alanları	KBÖ
Kopukluk	.32**
Zedelenmiş Otonomi	.39**
Zedelenmiş Sınırlar	.08
Diğeri Yönelimlilik	.47**
Yüksek Standartlar	.31**

** $p < .01$

Tablo 3.19.

Erkeklerde YEBÖ ve Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

YEBÖ Alt Boyutları	Şema Alanları				
	Kopukluk/Reddedilmişlik	Zedelenmiş Otonomi	Zedelenmiş Sınırlar	Diğeri Yönelimlilik	Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık
Kuralcı/Kalıplıyıcı	.24**	.32**	.24**	.37**	.42**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.39**	.35**	.10	.15*	.20**
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.29**	.21**	-.16*	-.12	-.01
Sömürücü/İstismar Edici	.25**	.19**	.20**	.17**	.12
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.19**	.22**	.14*	.20**	.20**
Koşullu/Başarı Odaklı	.09	.19**	.27**	.34**	.30**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.28**	.29**	.22**	.16*	.15*
Kötümser/Endişeli	.27**	.30**	.02	.27**	.28**
Cezalandırıcı	.27**	.27**	.01	.14*	.18**
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	.22**	.27**	.15*	.29**	.33**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının belirlenmesinin ardından, erkek katılımcılarda algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide şema alanlarının aracı rolünün değerlendirilmesine yönelik yapılan aracılık analizlerine dahil edilen değişkenler Tablo 3.20.'de sunulmuştur.

Tablo 3.20.

Erkeklerde YEBÖ, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi için Yürütülen Aracılık Analizleri

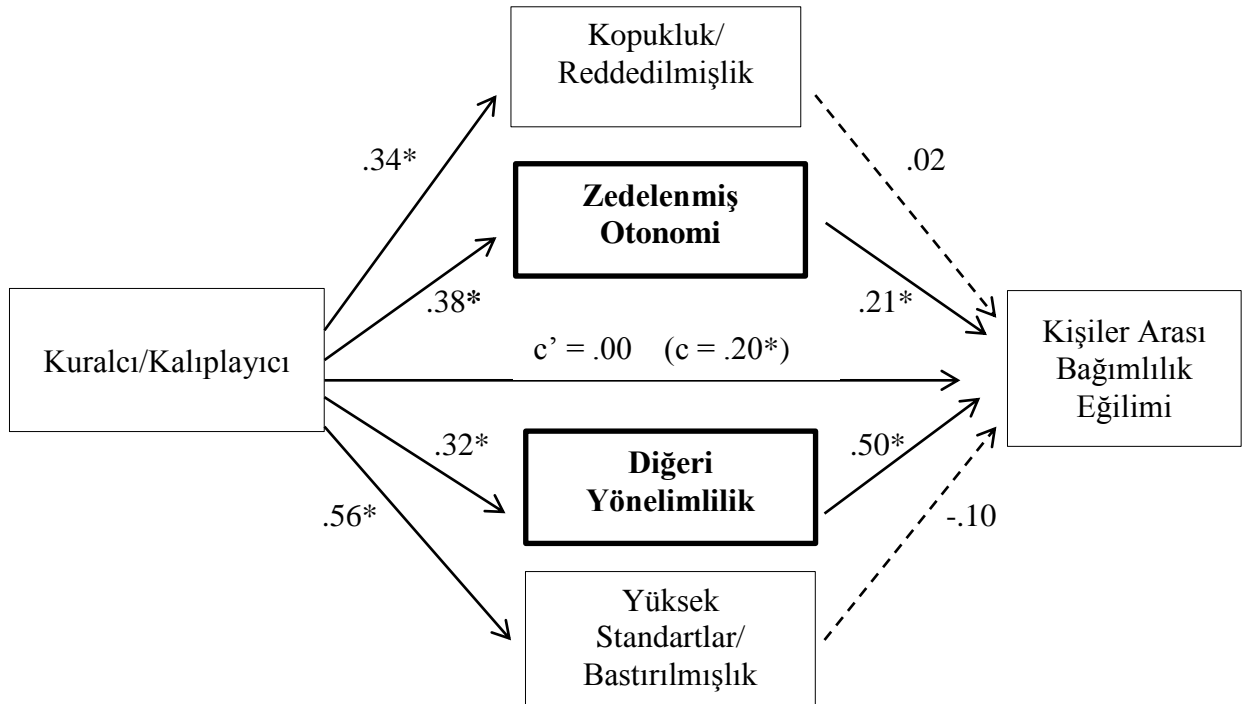
Yordayıcı Değişken (YEBÖ-A)	Aracı Değişkenler (Şema Alanları)	Yordanan Değişken (KBÖ)
Kuralcı/Kalıplayıcı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Koşullu/Başarı Odaklı	Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Kötümser/Endişeli	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Cezalandırıcı	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	Kopukluk/Reddedilmişlik Zedelenmiş Otonomi Diğeri Yönelimlilik Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık	Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi

3.4.2.1. Erkek Katılımcılarda Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .34$, $SH = .10$, $t = 3.61$, $p < .001$, $CI [.16, .53]$; $\beta = .38$, $SH = .08$, $t = 5.03$, $p < .001$, $CI [.23, .53]$; $\beta = .32$, $SH = .05$, $t = 5.98$, $p < .001$, $CI [.22, .43]$; $\beta = .56$, $SH = .08$, $t = 6.82$, $p < .001$, $CI [.40, .72]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .21$, $SH = .09$, $t = 2.51$, $p < .05$, $CI [.05, .38]$; $\beta = .50$, $SH = .09$, $t = 5.84$, $p < .001$, $CI [.33, .67]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .02$, $SH = .07$, $t = .28$, $p > .05$, $CI [-.11, .15]$; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.55$, $p > .05$, $CI [-.22, .03]$). Kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .20$, $SH = .07$, $t = 2.98$, $p < .01$, $CI [.07, .33]$). Diğer yandan, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki

doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .00$, $SH = .07$, $t = .05$, $p > .05$, $CI [-.13, .13]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .08, $SH = .04$, $BCa CI [.02, .17]$; nokta tahmin = .16, $SH = .05$, $BCa CI [.08, .26]$). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 13.73$, $p < .001$, $R^2 = .30$) ve toplam varyansın %30'unu açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.8., 3.21.).

Şekil 2.8. Erkeklerde algılanan kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.21.

Erkeklerde Algılanan Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç																
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y			
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	
X	.34	.10	.00	.38	.08	.00	.32	.05	.00	.56	.08	.00	.00	.07	.96	
Yaş	.03	.53	.95	-.13	.42	.76	-.43	.30	.15	-.39	.45	.39	-.61	.32	.06	
FH	-2.64	4.29	.54	-4.76	3.39	.16	-.67	2.44	.78	-5.17	3.69	.16	-6.34	2.66	.02	
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.02	.07	.78	
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.21	.09	.01	
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.50	.09	.00	
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.12	
S	36.39	14.47	.01	37.16	11.45	.00	35.02	8.21	.00	54.99	12.43	.00	41.50	9.37	.00	
	$R^2 = .06$ $F(3, 228) = 4.58, p = .00$			$R^2 = .11$ $F(3, 228) = 9.46, p = .00$			$R^2 = .15$ $F(3, 228) = 12.88, p = .00$			$R^2 = .18$ $F(3, 228) = 16.90, p = .00$			$R^2 = .30$ $F(7, 224) = 13.73, p = .00$			

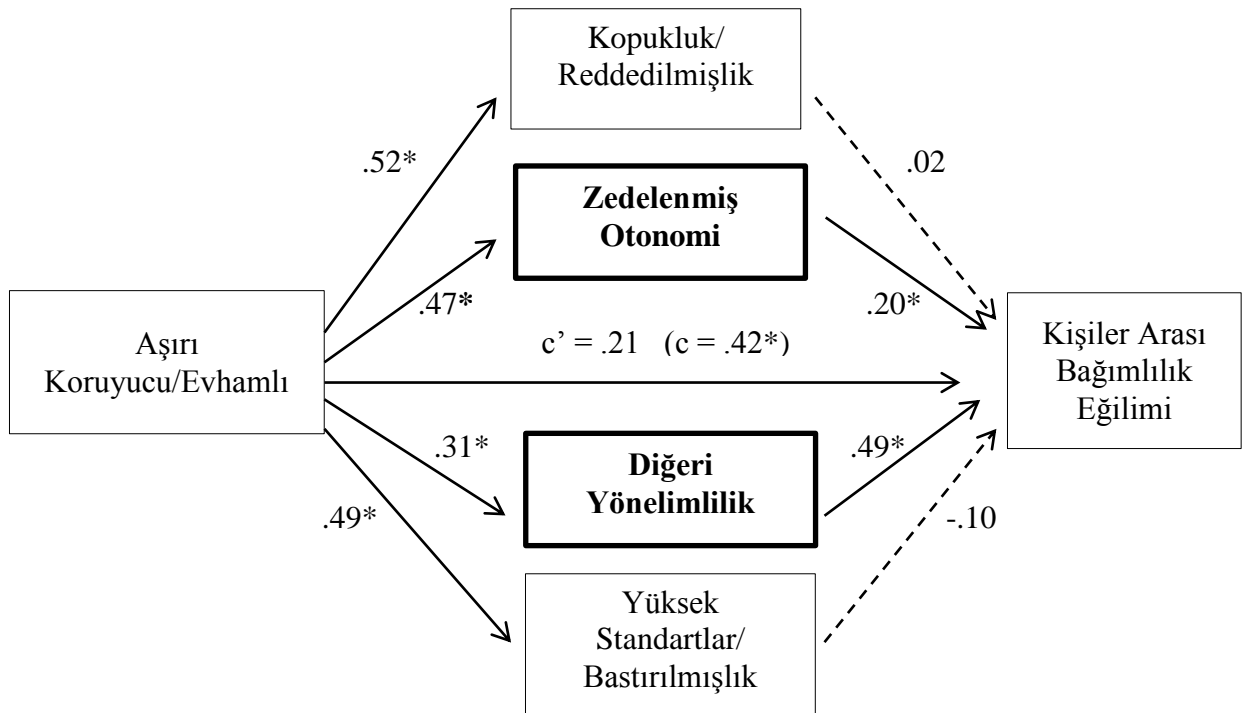
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Kuralcı/Kalıplayıcı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğerleri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2.2. Erkek Katılımcılarda Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .52$, $SH = .18$, $t = 2.92$, $p < .01$, $CI [.17, .87]$; $\beta = .47$, $SH = .14$, $t = 3.29$, $p < .01$, $CI [.19, .76]$; $\beta = .31$, $SH = .11$, $t = 2.96$, $p < .01$, $CI [.10, .52]$; $\beta = .49$, $SH = .16$, $t = 2.97$, $p < .01$, $CI [.16, .81]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .20$, $SH = .08$, $t = 2.42$, $p < .05$, $CI [.04, .37]$; $\beta = .49$, $SH = .08$, $t = 5.79$, $p < .001$, $CI [.32, .65]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .02$, $SH = .07$, $t = .23$, $p > .05$, $CI [-.11, .14]$; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.65$, $p > .05$, $CI [-.22, .02]$). Aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .42$, $SH = .12$, $t = 3.44$, $p < .01$, $CI [.18, .66]$). Diğer yandan, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik

algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .21$, $SH = .11$, $t = 1.93$, $p > .05$, $CI [-.01, .43]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .10, $SH = .05$, $BCa CI [.02, .23]$; nokta tahmin = .15, $SH = .06$, $BCa CI [.05, .29]$). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 14.49$, $p < .001$, $R^2 = .31$) ve toplam varyansın %31'ini açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.9., Tablo 3.22.).

Şekil 2.9. Erkeklerde aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.22.

Erkeklerde Algılanan Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.52	.18	.00	.47	.14	.00	.31	.11	.00	.49	.16	.00	.21	.11	.06
Yaş	.14	.53	.80	-.04	.43	.92	-.39	.32	.22	-.32	.49	.51	-.55	.32	.09
FH	-3.23	4.33	.46	-5.48	3.49	.12	-1.35	2.57	.60	-6.39	3.96	.11	-6.30	2.64	.02
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.02	.07	.82
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.20	.08	.02
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.49	.08	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.10
S	34.49	15.06	.02	38.05	12.16	.00	38.43	8.94	.00	62.48	13.80	.00	36.91	9.58	.00
	$R^2 = .04$ $F(3, 228) = 3.08, p = .03$			$R^2 = .06$ $F(3, 228) = 4.55, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 228) = 3.77, p = .01$			$R^2 = .05$ $F(3, 228) = 4.14, p = .01$			$R^2 = .31$ $F(7, 224) = 14.49, p = .00$		

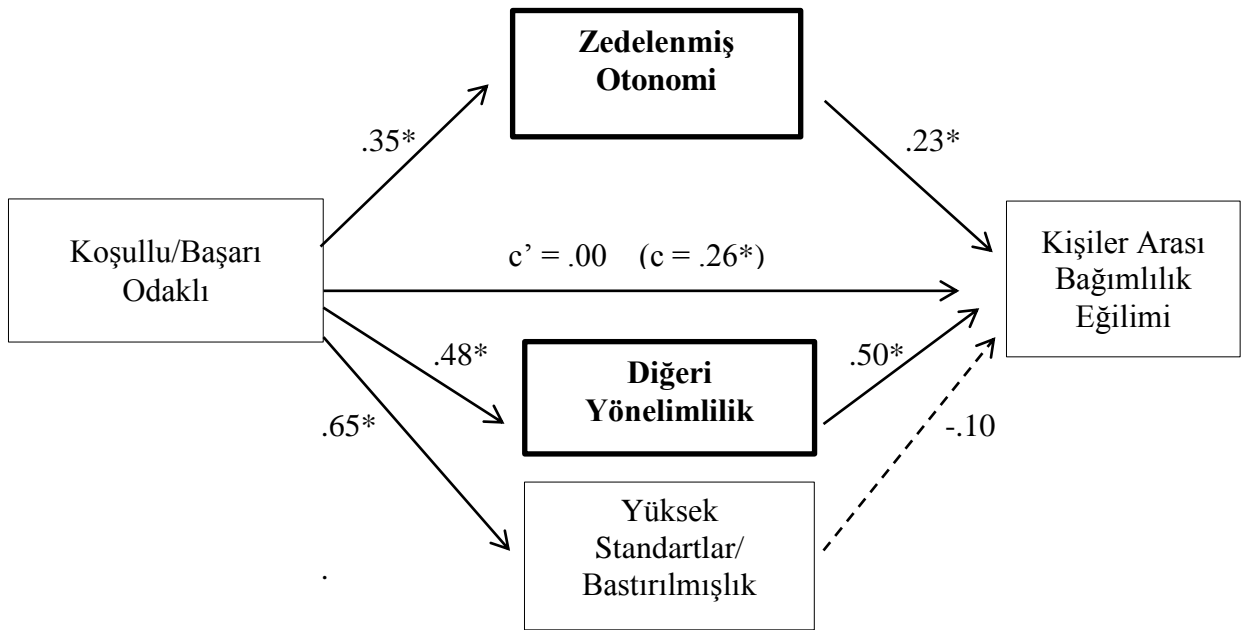
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Aşırı Koruyucu/Evhamlı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğerleri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2.3. Erkek Katılımcılarda Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı; zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = .35$, $SH = .13$, $t = 2.71$, $p < .05$, $CI [.10, .60]$; $\beta = .48$, $SH = .09$, $t = 5.23$, $p < .001$, $CI [.30, .65]$; $\beta = .65$, $SH = .14$, $t = 4.57$, $p < .001$, $CI [.37, .93]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .23$, $SH = .06$, $t = 3.84$, $p < .001$, $CI [.11, .35]$; $\beta = .50$, $SH = .09$, $t = 5.81$, $p < .001$, $CI [.33, .67]$). Öte yandan, yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.55$, $p > .05$, $CI [-.22, .03]$). Koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .26$, $SH = .11$, $t = 2.34$, $p < .05$, $CI [.04, .48]$). Diğer yandan, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (*c'* yolu; $\beta = .00$, $SH = .10$, $t = .02$, $p > .05$, $CI [-.20, .20]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki

ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .08, $SH = .04$, BCa CI [.02, .17]; nokta tahmin = .24, $SH = .07$, BCa CI [.13, .39]). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(6, 225) = 16.07, p < .001, R^2 = .30$) ve toplam varyansın %30'unu açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.10., Tablo 3.23.).

Şekil 2.10. Erkeklerde algılanan koşullu/başarı odaklı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.23.

Erkeklerde Algılanan Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç												
D	A ₁			A ₂			A ₃			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	.35	.13	.01	.48	.09	.00	.65	.14	.00	.00	.10	.99
Yaş	-.07	.43	.87	-.33	.30	.29	-.26	.48	.59	-.60	.32	.06
FH	-4.71	3.54	.19	-.07	2.49	.98	-4.67	3.89	.23	-6.29	2.66	.02
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.23	.06	.00
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.50	.09	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.12
S	41.21	12.14	.00	33.06	8.53	.00	56.85	13.35	.00	41.41	9.50	.00
	$R^2 = .04$ $F(3, 228) = 3.39, p = .02$			$R^2 = .12$ $F(3, 228) = 10.05, p = .00$			$R^2 = .10$ $F(3, 228) = 8.21, p = .00$			$R^2 = .30$ $F(6, 225) = 16.07, p = .00$		

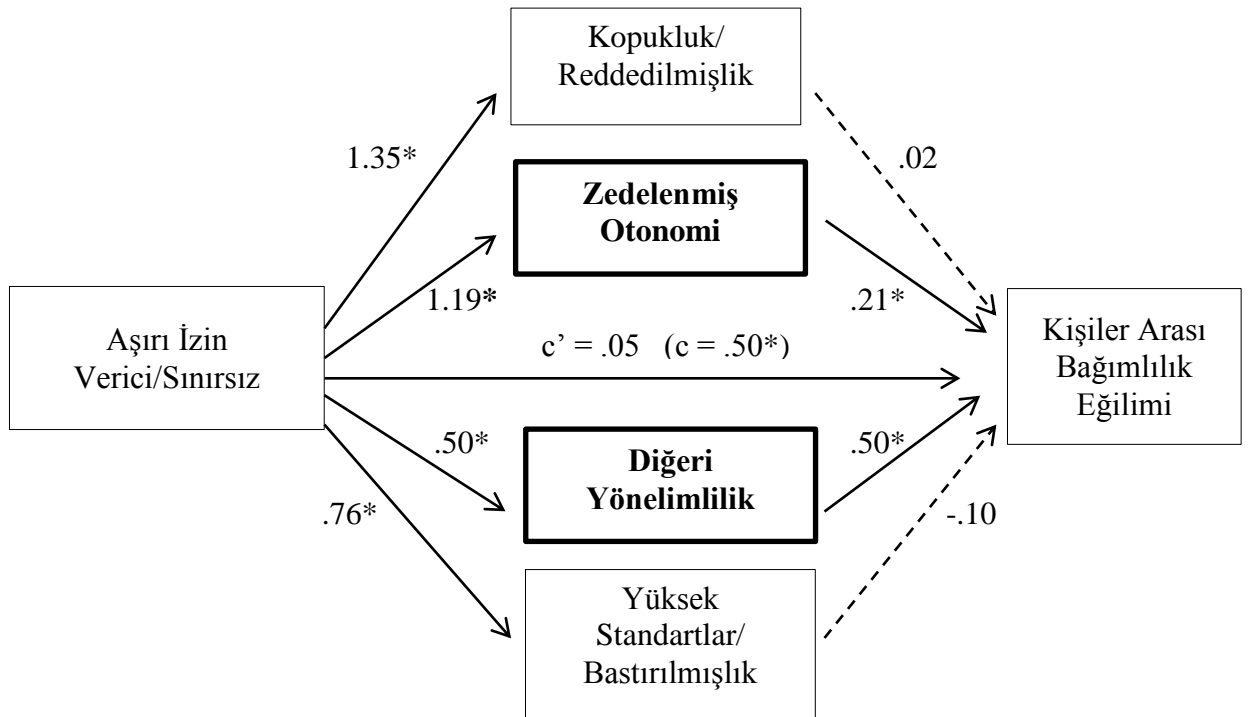
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Koşullu/Başarı Odaklı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2.4. Erkek Katılımcılarda Algılanan Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.35$, $SH = .29$, $t = 4.57$, $p < .001$, $CI [.77, 1.93]$; $\beta = 1.19$, $SH = .24$, $t = 5.03$, $p < .001$, $CI [.72, 1.66]$; $\beta = .50$, $SH = .18$, $t = 2.78$, $p < .05$, $CI [.14, .85]$; $\beta = .76$, $SH = .28$, $t = 2.75$, $p < .05$, $CI [.22, 1.31]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .21$, $SH = .09$, $t = 2.48$, $p < .05$, $CI [.04, .38]$; $\beta = .50$, $SH = .09$, $t = 5.89$, $p < .001$, $CI [.33, .67]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .02$, $SH = .07$, $t = .26$, $p > .05$, $CI [-.11, .15]$; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.56$, $p > .05$, $CI [-.22, .03]$). Aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .50$, $SH = .21$, $t = 2.36$, $p < .05$, $CI [.08, .91]$). Diğer yandan, aşırı izin verici ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında aşırı

izin verici/sınırsız ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .05$, $SH = .19$, $t = .23$, $p > .05$, $CI [-.34, .43]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .25, $SH = .13$, $BCa CI [.04, .53]$; nokta tahmin = .25, $SH = .10$, $BCa CI [.09, .49]$). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 13.74$, $p < .001$, $R^2 = .30$) ve toplam varyansın %30'unu açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.11., Tablo 3.24.).

Şekil 2.11. Erkeklerde algılanan aşırı izin verici/sınırsız ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.24.

Erkeklerde Algılanan Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç																	
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y				
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p		
X	1.35	.29	.00	1.19	.24	.00	.50	.18	.01	.76	.28	.01	.05	.19	.82		
Yaş	-.21	.52	.69	-.35	.42	.40	-.55	.32	.09	-.57	.49	.24	-.61	.33	.06		
FH	-6.82	4.27	.11	-8.67	3.44	.01	-2.77	2.61	.29	-8.57	4.03	.03	-6.46	2.71	.02		
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.02	.07	.79		
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.21	.09	.01		
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.50	.09	.00		
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.12		
S	47.64	13.77	.00	50.04	11.07	.00	46.83	8.40	.00	75.52	12.98	.00	41.67	9.36	.00		
			$R^2 = .09$			$R^2 = .11$			$R^2 = .04$			$R^2 = .05$			$R^2 = .30$		
			$F(3, 228) = 7.21, p = .00$			$F(3, 228) = 9.45, p = .00$			$F(3, 228) = 3.41, p = .02$			$F(3, 228) = 3.71, p = .01$			$F(7, 224) = 13.74, p = .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Aşırı İzin Verici/Sınırsız, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

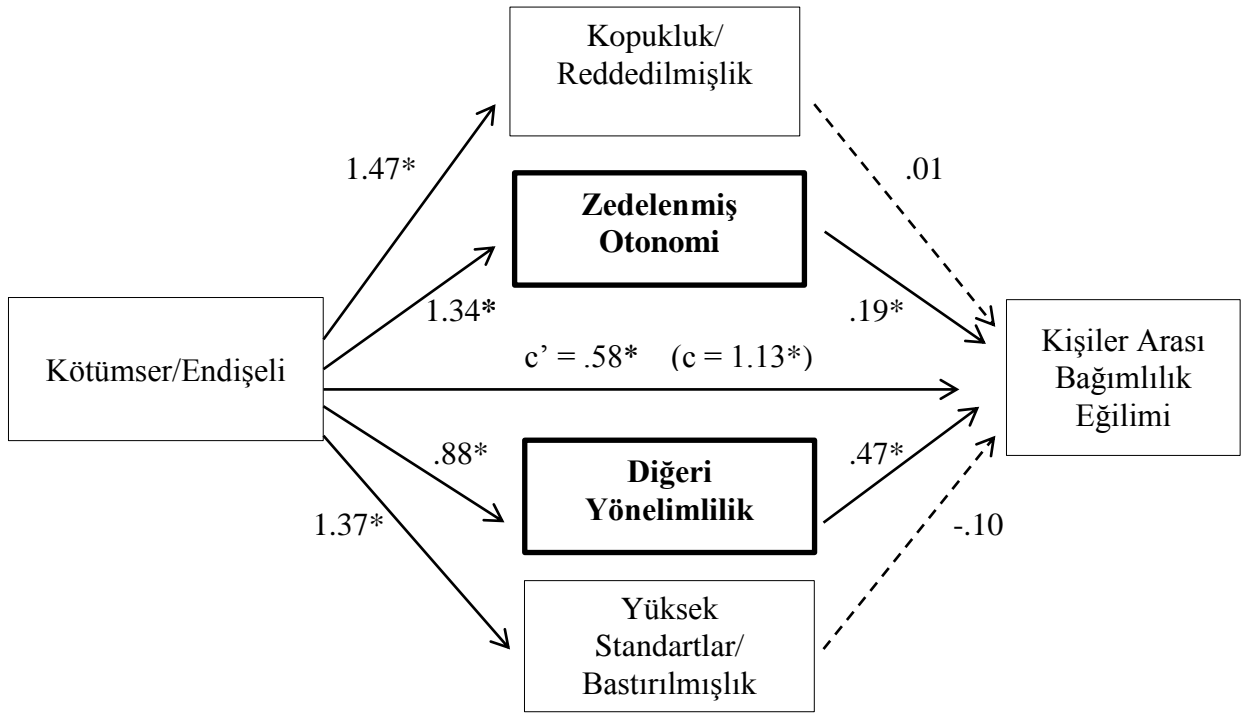
3.4.1.5. Erkek Katılımcılarda Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin kötümser/endişeli ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.47$, $SH = .35$, $t = 4.22$, $p < .001$, $CI [.78, 2.15]$; $\beta = 1.34$, $SH = .28$, $t = 4.79$, $p < .001$, $CI [.79, 1.88]$; $\beta = .88$, $SH = .21$, $t = 4.26$, $p < .001$, $CI [.47, 1.28]$; $\beta = 1.37$, $SH = .32$, $t = 4.32$, $p < .001$, $CI [.75, 2.00]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .19$, $SH = .08$, $t = 2.31$, $p < .05$, $CI [.03, .36]$; $\beta = .47$, $SH = .08$, $t = 5.66$, $p < .001$, $CI [.31, .64]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .01$, $SH = .07$, $t = .19$, $p > .05$, $CI [-.12, .14]$; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.72$, $p > .05$, $CI [-.22, .02]$). Kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = 1.13$, $SH = .24$, $t = 4.76$, $p < .001$, $CI [.66, 1.60]$). Diğer yandan, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi

arasındaki doğrudan ilişki azalmış; ancak anlamlılık düzeyini kaybetmemiştir (c' yolu; $\beta = .58$, $SH = .23$, $t = 2.57$, $p < .05$, $CI [.14, 1.03]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide kısmi aracılık etkisi gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Dolaylı etkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı değerlendirildiğinde, kötümser/endişeli ebeveynlik algısının şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam dolaylı etkisinin ($c - c'$) anlamlı olduğu görülmüştür (nokta tahmin = .55, $SH = .16$, $BCa CI [.26, .89]$). Kötümser/endişeli ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde ise, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .26, $SH = .13$, $BCa CI [.03, .56]$; nokta tahmin = .42, $SH = .15$, $BCa CI [.18, .76]$). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, kötümser/endişeli ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 15.08$, $p < .001$, $R^2 = .32$) ve toplam varyansın %32'sini açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.12., Tablo 3.25.).

Şekil 2.12. Erkeklerde algılanan kötümser/endişeli ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.25.

Erkeklerde Algılanan Kötümser/Endişeli Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç																
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y			
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	
X	1.47	.35	.00	1.34	.28	.00	.88	.21	.00	1.37	.32	.00	.58	.23	.01	
Yaş	-.01	.52	.99	-.17	.42	.68	-.47	.31	.13	-.46	.48	.34	-.62	.32	.05	
FH	-3.01	4.24	.48	-5.28	3.41	.12	-1.22	2.52	.63	-6.18	3.88	.11	-6.33	2.62	.02	
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.01	.07	.85	
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.19	.08	.02	
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.47	.08	.00	
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.09	
S	39.62	14.06	.01	42.67	11.29	.00	41.53	8.34	.00	67.22	12.87	.00	40.71	9.22	.00	
	$R^2 = .08$ $F(3, 228) = 6.18, p = .00$			$R^2 = .10$ $F(3, 228) = 8.65, p = .00$			$R^2 = .08$ $F(3, 228) = 6.93, p = .00$			$R^2 = .09$ $F(3, 228) = 7.44, p = .00$			$R^2 = .32$ $F(7, 224) = 15.08, p = .00$			

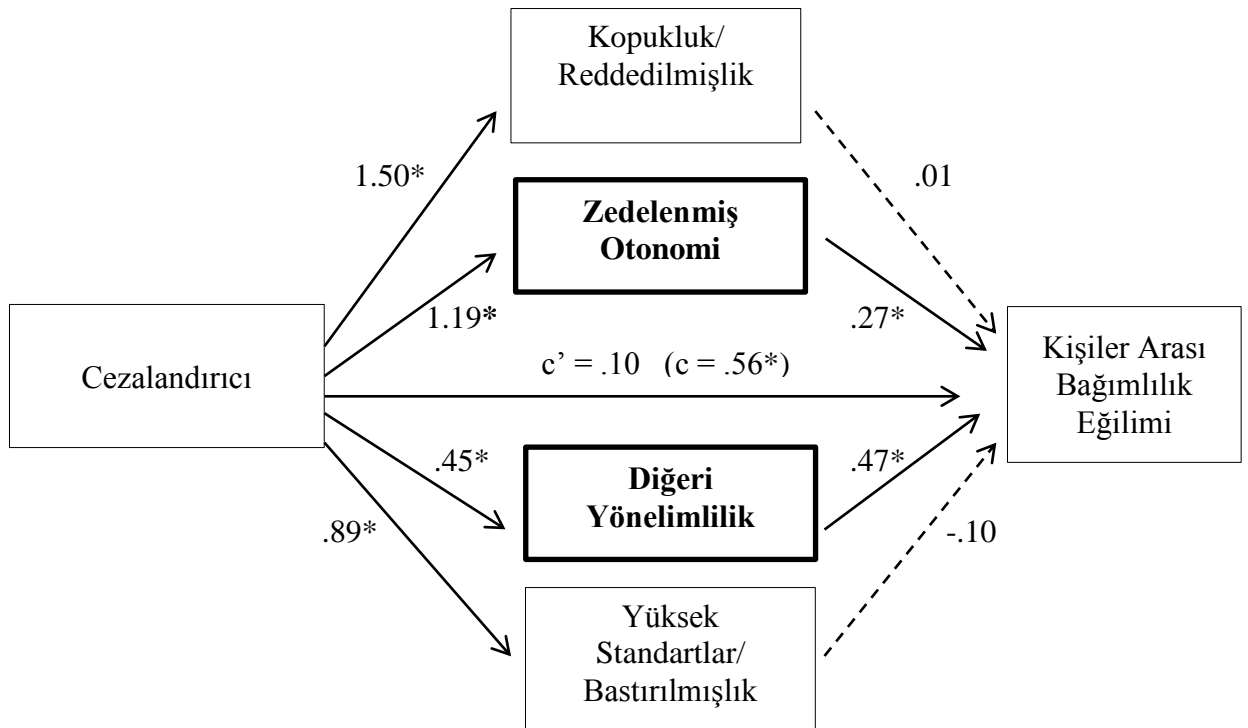
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Kötümser/Endişeli, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2.6. Erkek Katılımcılarda Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin cezalandırıcı ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, cezalandırıcı ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.50$, $SH = .38$, $t = 3.97$, $p < .001$, $CI [.75, 2.24]$; $\beta = 1.19$, $SH = .31$, $t = 3.87$, $p < .001$, $CI [.58, 1.80]$; $\beta = .45$, $SH = .24$, $t = 1.90$, $p < .05$, $CI [.02, .92]$; $\beta = .89$, $SH = .36$, $t = 2.46$, $p < .05$, $CI [.18, 1.60]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .27$, $SH = .09$, $t = 3.12$, $p < .01$, $CI [.10, .44]$; $\beta = .47$, $SH = .09$, $t = 5.54$, $p < .001$, $CI [.30, .64]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .01$, $SH = .07$, $t = .15$, $p > .05$, $CI [-.12, .14]$; $\beta = -.10$, $SH = .06$, $t = -1.63$, $p > .05$, $CI [-.22, .02]$). Cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .56$, $SH = .27$, $t = 2.07$, $p < .05$, $CI [.03, 1.09]$). Diğer yandan, cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile aracı değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında anneye ilişkin cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki

doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .10$, $SH = .24$, $t = .43$, $p > .05$, $CI [-.37, .58]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cezalandırıcı ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = $.32$, $SH = .15$, $BCa CI [.09, .70]$; nokta tahmin = $.21$, $SH = .13$, $BCa CI [.01, .50]$). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, cezalandırıcı ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 13.45$, $p < .001$, $R^2 = .34$) ve toplam varyansın %34'ünü açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.13., Tablo 3.26.).

Şekil 2.13. Erkeklerde algılanan cezalandırıcı ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.26.

Erkeklerde Algılanan Cezalandırıcı Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	1.50	.38	.00	1.19	.31	.00	.45	.24	.03	.89	.36	.02	.10	.24	.67
Yaş	.04	.53	.95	-.13	.43	.77	-.35	.33	.29	-.34	.50	.51	-.56	.32	.08
FH	-2.65	4.22	.53	-5.03	3.43	.14	-.19	2.65	.94	-5.46	4.03	.18	-5.91	2.60	.02
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.01	.07	.88
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.27	.09	.00
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.47	.09	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.10	.06	.10
S	33.64	15.06	.03	39.15	12.24	.00	37.52	9.46	.00	63.66	14.37	.00	37.95	9.69	.00
	$R^2 = .08$ $F(3, 228) = 4.28, p = .00$			$R^2 = .08$ $F(3, 228) = 4.69, p = .00$			$R^2 = .05$ $F(3, 228) = 2.45, p = .04$			$R^2 = .05$ $F(3, 228) = 2.56, p = .04$			$R^2 = .34$ $F(7, 224) = 13.45, p = .00$		

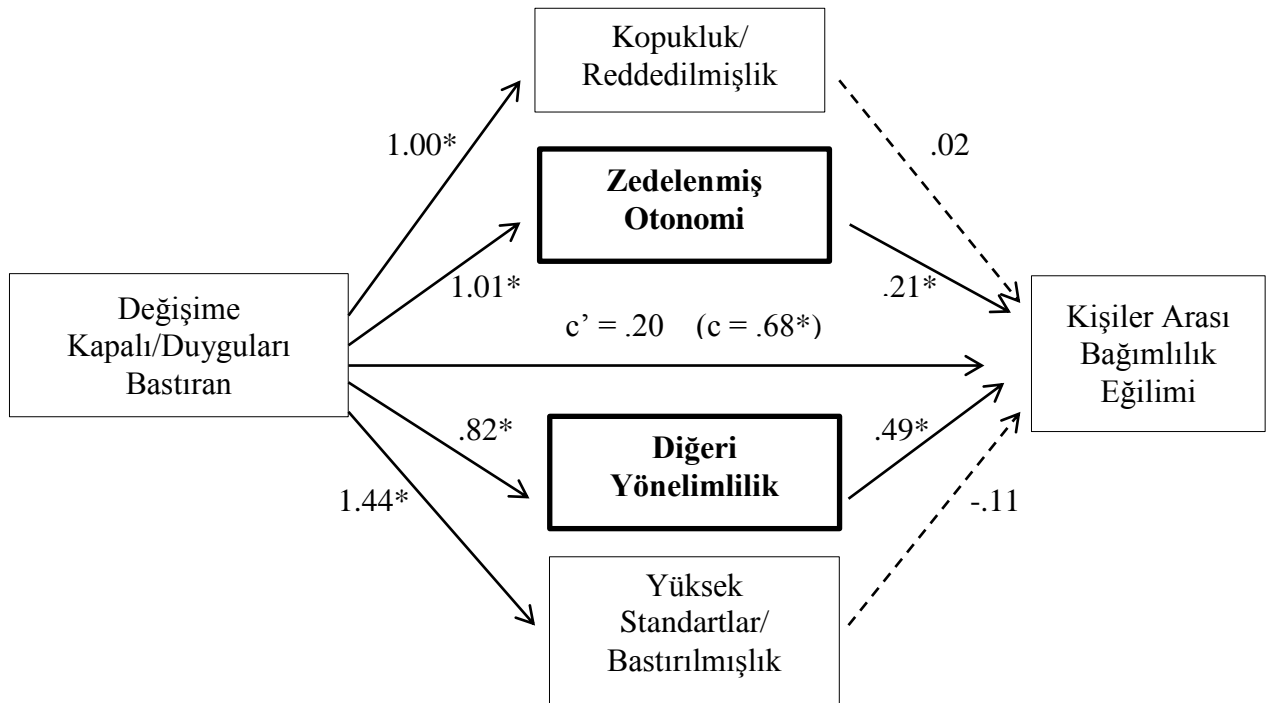
D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Cezalandırıcı, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğer Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

3.4.2.7. Erkek Katılımcılarda Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynliğin Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimini Yordamasında Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi Sonuçları

Erkeklerde değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimini yordamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü olup olmadığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile incelenmiştir. Erkeklerin değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı yordayıcı değişken; kişiler arası bağımlılık eğilimi yordanan değişken; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları ise aracı değişken olarak paralel çoklu aracı değişken analizine dahil edilmiştir. Yapılan analizlerde, 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler yanlışlık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı; kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır (*a* yolu sırasıyla; $\beta = 1.00$, $SH = .31$, $t = 3.27$, $p < .01$, $CI [.40, 1.61]$; $\beta = 1.01$, $SH = .25$, $t = 4.12$, $p < .001$, $CI [.53, 1.49]$; $\beta = .82$, $SH = .18$, $t = 4.59$, $p < .001$, $CI [.47, 1.17]$; $\beta = 1.44$, $SH = .27$, $t = 5.29$, $p < .001$, $CI [.90, 1.97]$). Şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında; zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .21$, $SH = .09$, $t = 2.46$, $p < .05$, $CI [.04, .38]$; $\beta = .49$, $SH = .09$, $t = 5.79$, $p < .001$, $CI [.32, .66]$). Öte yandan, kopukluk/reddedilmişlik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları kişiler arası bağımlılık eğilimini anlamlı olarak yordamamaktadır (*b* yolu sırasıyla; $\beta = .02$, $SH = .07$, $t = .30$, $p > .05$, $CI [-.11, .15]$; $\beta = -.11$, $SH = .06$, $t = -1.71$, $p > .05$, $CI [-.23, .02]$). Değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır (*c* yolu; $\beta = .68$, $SH = .21$, $t = 3.21$, $p < .01$, $CI [.26, 1.10]$). Diğer yandan, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile aracı

değişkenler (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanları) denkleme eş zamanlı olarak alındığında değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki doğrudan etkinin anlamsızlaştığı görülmüştür (c' yolu; $\beta = .20$, $SH = .20$, $t = 1.00$, $p > .05$, $CI [-.19, .59]$). Bu bulgular, denkleme eklenen aracı değişkenlerden bazılarının değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracılık etkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki dolaylı etkisine aracılık eden değişkenler değerlendirildiğinde, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir (sırasıyla; nokta tahmin = .21, $SH = .11$, BCa CI [.04, .49]; nokta tahmin = .40, $SH = .13$, BCa CI [.18, .70]). Buna göre, erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Yanı sıra, tüm modelin anlamlı olduğu ($F(7, 224) = 13.94$, $p < .001$, $R^2 = .30$) ve toplam varyansın %30'unu açıkladığı görülmüştür (Şekil 2.14., Tablo 3.27.).

Şekil 2.14. Erkeklerde algılanan değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik biçimi ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

* $p < .05$, Kesintisiz Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı, Kesik Çizgiler = Beta (β) Değeri Anlamlı Değil

Tablo 3.27.

Erkeklerde Algılanan Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran Ebeveynlik Biçimi ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Şema Alanlarının Rolünün Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

Sonuç															
D	A ₁			A ₂			A ₃			A ₄			Y		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	1.00	.31	.00	1.01	.25	.00	.82	.18	.00	1.44	.27	.00	.20	.20	.32
Yaş	-.05	.53	.92	-.22	.42	.61	-.51	.31	.10	-.52	.47	.27	-.62	.32	.06
FH	-2.65	4.31	.54	-4.86	3.45	.16	-.80	2.51	.75	-5.37	3.82	.16	-6.26	2.65	.02
A ₁	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.02	.07	.76
A ₂	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.21	.09	.02
A ₃	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.49	.09	.00
A ₄	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.11	.06	.09
S	40.54	14.34	.01	42.62	11.48	.00	40.08	8.33	.00	63.51	12.69	.00	41.10	9.34	.00
	$R^2 = .05$ $F(3, 228) = 3.81, p = .01$			$R^2 = .08$ $F(3, 228) = 6.64, p = .00$			$R^2 = .09$ $F(3, 228) = 7.93, p = .00$			$R^2 = .12$ $F(3, 228) = 10.63, p = .00$			$R^2 = .30$ $F(7, 224) = 13.94, p = .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı, X= YEBÖ Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran, FH= Kronik Bir Fiziksel Rahatsızlığın Bulunması, A₁= Kopukluk/Reddedilmişlik, A₂= Zedelenmiş Otonomi, A₃= Diğeri Yönelimlilik, A₄= Yüksek Standartlar/Bastırılmışlık

Tablo 3.28.

Algılanan Ebeveynlik Biçimleri ve Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Özeti

Algılanan Ebeveynlik Biçimleri	Cinsiyet	Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları					Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi
		Kopukluk	Zedelenmiş Otonomi	Zedelenmiş Sınırlar	Diğeri Yönelimlilik	Yüksek Standartlar	
Kuralcı/Kalıplayıcı	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Küçümseyici/Kusur Bulucu	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	-	-	-	-	-
Sömürücü/İstismar Edici	Kadın	-	-	-	-	-	-
	Erkek	-	-	-	-	-	-
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	Kadın	-	-	-	-	-	-
	Erkek	-	-	-	-	-	-
Anne Aşırı Koruyucu/Evhamlı	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Koşullu/Başarı Odaklı	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	Kadın	-	-	-	-	-	-
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Kötümser/Endişeli	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Cezalandırıcı	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran	Kadın	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)
	Erkek	-	Aracı	-	Aracı	-	(+)

(+) = pozitif yönlü korelasyon

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ilk olarak kişiler arası bağımlılık eğilimi ile bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci olarak, algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler belirlenmiş; ardından bu değişkenlerin cinsiyet açısından farklılaşp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Son olarak da algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan analizlerden elde edilen bulgular, çalışmanın bu bölümünde, ilgili alanyazın göz önünde bulundurularak, sırasıyla değerlendirilmiştir. Bölümün son kısmında ise, çalışmanın sınırlılıkları ve klinik doğrularını ile gelecek çalışmalar için öneriler aktarılmıştır.

4.1. KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ İLE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada öncelikle kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili olabileceği düşünülen sosyodemografik değişkenlere (yaş, çocukluğun geçtiği yer, yetişilen aile türü, şu anda yaşanan yer, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne babanın medeni durumu, ailenin gelir durumu, kardeş sayısı, doğum sırası, kronik bir rahatsızlığın varlığı, çocuklukta kronik bir rahatsızlığın varlığı ve sağlık merkezine başvurma sıklığı) ilişkin incelemeler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, katılımcıların yaşı, halihazırda kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı ve sağlık merkezine gitme sıklığı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. İzleyen bölümde, kişiler arası bağımlılık eğilimi ile sosyodemografik değişkenlerin ilişkisine yönelik elde edilen bulgular sırasıyla tartışılmıştır.

Çalışmada katılımcıların yaşı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, genç yetişkinlik dönemine doğru ilerledikçe kişiler arası bağımlılık eğilimi azalmaktadır. Mevcut bulgu, alanyazında yaş ile

bağımlılık-özerklik ilişkisini araştıran çalışma sonuçlarıyla tutarlı görünmektedir. Bowlby'ye (1969) göre, bağımlılık ihtiyacı yeni doğanda en üst düzeydedir ve olgunlaşma ile birlikte giderek azalır. Başka bir deyişle, bağımlılık, bebeklik döneminde işlevsel olmakla birlikte zaman içerisinde azalır. Öz belirleme kuramına göre de özerklik, insanın doğasında var olan evrensel bir psikolojik ihtiyaçtır ve her insanın özerklik kazanmaya yönelik doğal bir güdüsü vardır. Bundan dolayı insanın, zamanla, kendi iradesiyle karar alma ve hareket etme konusunda daha yetkin olduğu varsayılmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Sheldon, Houser-Marko ve Kasser (2006), yaş ile psikolojik özerklik arasındaki ilişkiyi öz belirleme kuramı çerçevesinde incelediği araştırmasında, kişide yaş ile birlikte özerlik duygusunun arttığını göstermiştir. Yine Sheldon ve arkadaşları (2005), yaş ilerledikçe, bireyin hem kişisel yaşamındaki hem de toplumsal yaşamdaki görev ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda kendini daha bağımsız ve yetkin hissettiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde, Sheldon ve Kasser (2001) de yaşla birlikte psikolojik olgunlaşmanın arttığını; bunun sonucunda da bireyin karar alma ve kişisel hedefler koyma konusunda daha bağımsız davranabildiğini ifade etmektedir. Öte yandan, yapılan araştırmalar, yaş ile bağımlılık arasında doğrusal bir ilişkiden ziyade, eğrisel yönde bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle, bağımlılık, çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine doğru ilerledikçe azalma eğiliminde, yetişkinlikten yaşlılık dönemine doğru geçilirken ise –yaşlanma ile birlikte fiziksel ve zihinsel işlevlerdeki düşüş nedeniyle- artma eğilimindedir (Walker, 1982). Örnekleme yer alan katılımcıların yaş aralığı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut bulgunun bu görüşü desteklediği söylenebilir. Buna göre, genç yetişkinliğe geçiş ile birlikte artan psikolojik olgunlaşmanın kişiler arası bağımlılık eğilimindeki azalmayla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, katılımcıların, yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerin, yetiştiği aile türünün, ailesinin gelir düzeyinin ve anne babasının eğitim düzeyinin kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı gözlenmiştir. Kağıtçıbaşı'nın (1998) aile etkileşim modelinde, ataerkil aile yapısı, kırsal ve geleneksel toplumlar, geniş aile, düşük gelir düzeyi ve düşük eğitim seviyesinin aile içerisinde bağımlı ilişkilerin önem kazanması ile ilişkili olduğu belirtilirken; çekirdek aile, kentsel yaşam, yüksek gelir düzeyi ve yüksek eğitim seviyesinin, özerkliğin desteklendiği aile yapısı ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Alanyazındaki çalışmalar da bu modeli

destekler niteliktedir. Buna göre, ailenin gelir düzeyi ve eğitim seviyesi arttıkça kişiler arası bağımlılık eğiliminin azaldığı görülmektedir (Albayrak, 1997; Gürsoy ve ark., 2004). Tamar ve arkadaşları (2006) da yaptığı çalışmada, kırsal kesimde yaşayan ergenlerin kentsel kesimde yaşayan ergenlere göre daha fazla bağımlı duygu ve davranışa sahip olduğunu göstermiştir. Öte yandan, mevcut araştırmada, örneklemin genel olarak orta ve üst sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerden oluşan homojen bir grup olması, bu biçimde bir farklılığın gözlenememiş olması ile ilişkili olabilir.

Benzer şekilde, katılımcıların anne babasının birlikte olup olmamasının, kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı görülmüştür. Amato (2003), boşanmanın, çocuk üzerinde hem akademik hem de sosyal açıdan birçok olumsuz etkisi olduğunu öne sürmektedir. Hetherington (1966, 1972), yaptığı çalışmalarda, anne babası boşanmış veya ayrı olan bireylerin kişiler arası bağımlılık düzeylerinin, anne babası birlikte olan kişilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Öte yandan, diğer araştırmacılar, boşanmanın birey üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalarda yanlı örnekleme gibi yöntemsel hataların olduğunu (Emery, 1982); gerçekte boşanmanın çocuk üzerinde anlamlı düzeyde bir olumsuz etkisi olmadığını veya olumsuz etkilerin zamanla azaldığını ve kalıcı olmadığını öne sürmektedir (Berg ve Kelly, 1979; Kurdek, Blisk ve Siesky, 1981). Barkley ve Procidano'nun (1990) aileleri boşanmış ve birlikte olan üniversite öğrencilerini birçok değişken açısından karşılaştırdığı çalışmasında, iki grup arasında kişiler arası bağımlılık düzeyi açısından anlamlı bir fark olmadığı yönünde elde ettiği bulgu da bu görüşü destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ileriki çalışmalarda bu ilişkinin, anne babası birlikte ve ayrı olan kişilerin eşit düzeyde temsil edildiği bir örneklem grubu ile yeniden sınanması önerilmektedir.

Çalışmada, katılımcıların doğum sırasının kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir temel etkisinin bulunmadığı gözlenmiştir. Adler'in (1927) ilk ve tek çocukların bağımlı davranmaya daha eğilimli olduğu yönündeki görüşüne karşın, bu alandaki çalışma sonuçları birbiriyle tutarlı görünmemektedir. Bazı araştırmacıların, en büyük kardeşin diğer kardeşlere göre bağımlı davranışlar sergilemeye daha yatkın olduğu yönündeki araştırma bulguları, Adler'in görüşlerini destekler niteliktedir (Becker, 1970; Moran, 1967; Steward, 1967). Öte yandan, diğer araştırmacılar, doğum sırasının bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını göstermişlerdir (Farley, 1975; Gürsoy ve ark., 2004; Karabenick, 1971). Farley (1975), doğum sırası ile

bağımlılık arasındaki ilişkinin varlığını kanıtlayan çalışmaların çok az sayıda olduğunu ifade etmiş ve bu ilişkinin nitelikli bir şekilde değerlendirilebilmesi için ailenin genişliği, kardeşlerin cinsiyeti, kardeşler arasındaki yaş farkı gibi değişkenlerin de kontrol edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mevcut çalışmada, kardeş sayısının da kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir. Adler (1927), tek çocuklu ailelerin, çok çocuklu ailelere kıyasla çocuklarını şımartmaya ve korumaya daha eğilimli olabileceklerini öne sürmektedir. Bu görüşe göre, kardeş sayısı azaldıkça şımartıcı ve aşırı korumacı ebeveyn özelliklerinin artabileceği ve bununla birlikte çocukta kişiler arası bağımlılık eğiliminin ortaya çıkabileceği beklenmektedir. Öte yandan, bazı araştırmacılar da, çok çocuklu ailelerde, ebeveynlerin sevgi ve ilgisinin bölündüğünü; bunun sonucunda da çocukların aile içerisinde kendilerini ifade etmede zorluk yaşadıklarını ve ebeveynlerinin ilgisini, sevgisini ve dikkatini çekmek amacıyla bağımlı davranışlar sergilediklerini öne sürmektedir (Gürsoy ve ark., 2004). Buna görüşe göre de, kardeş sayısı arttıkça bağımlılıkla ilişkili sorunların artması beklenmektedir (Akhun, 2012). Sonuç olarak, alanyazında bu konuda yapılmış çalışmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte, var olan sonuçlar da birbiriyle tutarlı görünmemektedir.

Bu çalışmanın, kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilgili bir başka önemli bulgusu ise, halihazırda kronik bir fiziksel rahatsızlığa sahip olan kişilerin bağımlılık eğilimi puanlarının, herhangi bir fiziksel rahatsızlığı olmayan kişilerden daha yüksek bulunmasıdır. Bu bulgu iki şekilde yorumlanabilir. İlki, kişiler arası bağımlılığın, bireyi fiziksel hastalıklara yatkınlaştırabileceğidir. Alanyazında bağımlılık-hastalık ilişkisini inceleyen araştırmalar, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek olan kişilerin ülser, astım, hipertansiyon, deri hastalıkları, kalp hastalıkları ve hatta kanser ve epilepsi gibi pek çok rahatsızlığa yakalanma riskinin, normal kişilere kıyasla daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Bornstein, 1998). Porcerelli ve arkadaşları (2009), bağımlı kişilerin stres düzeyinin genel olarak yüksek olduğunu; bu durumun da bu kişilerin bağışıklık sisteminde düşüşe yol açtığını ve sonuçta bağımlı kişilerin hastalıklara daha açık hale geldiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, bazı araştırmacılar, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek olan kişilerin, ilişkilerde ortaya çıkan çatışmalara karşı daha hassas olduğunu; dolayısıyla kişiler arası stres düzeyinin yüksek olduğunu ve bunun da hastalıkların ortaya çıkmasında önemli bir risk faktörü olduğunu öne sürmektedirler

(Blatt, Cornell ve Eshkol, 1993; Bornstein, 1995c). Diğer yandan, astım gibi psikofizyolojik bozuklukların, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerde bağımlı olmayan kişilere göre daha sık görülmesi, fizyolojik bir altyapısı olan ancak psikolojik faktörlerle birlikte kötüleşen hastalıkların da bu kişilerde yaygın olarak görüldüğüne ilişkin bir tabloyu gözler önüne sermektedir. Sonuçta, bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, kişiler arası stres düzeyinin de yüksek olması, bu kişilerde var olan hastalıkların daha sık nüksetmesine yol açabilmektedir. İkinci olarak, hastalığın, kişide bağımlılıkla ilişkili duygu ve davranışları ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, fiziksel bir hastalığa yakalanmasının ardından kişide bağımlılığa ilişkin davranışlar ortaya çıkabilir (Bornstein, 1998). Bu görüşe daha yakın olan araştırmacılar, hastalığa yakalanan kişinin sağlık durumundan ötürü gelişen bağımlı davranışlarının, sosyal çevresi tarafından gördüğü ilgi ve destek neticesinde pekiştiğini savunmaktadır (Hoare, 1984). Sonuç olarak, kişiler arası bağımlılık eğilimi, fiziksel hastalıkların ortaya çıkmasında bir risk faktörü olabilirken veya var olan hastalığın kötüye gitmesine yol açabilirken, hastalığın sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Buna göre, mevcut çalışmada, kronik bir fiziksel rahatsızlığın varlığı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgu, alanyazındaki araştırma sonuçları ile tutarlı görünmektedir. Ancak yine de bu bulgu değerlendirilirken, mevcut örnekleme kronik rahatsızlığa sahip kişilerin oldukça az sayıda olması varyans analizlerinde ortaya çıkabilecek bir sınırlılık olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Buradan hareketle, bu bulgunun ileriki çalışmalarda yeniden incelenmesi önerilebilir. Diğer yandan, çalışmada, çocukluk döneminde kronik bir fiziksel rahatsızlığa sahip olmanın, kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlenmiştir. Alanyazındaki çalışmalar, çocukluk döneminde ciddi bir fiziksel rahatsızlığa sahip olan kişilerin ebeveynlerinin aşırı koruyucu olma eğiliminde olduğuna ve bundan ötürü de bu çocukların yetişkinlik döneminde bağımlı kişilik geliştirmeye daha yatkın olduğuna işaret etmektedir (Hoare, 1984; Parker ve Lipscombe, 1980). Buna göre, mevcut bulgu, ilgili alanyazındaki bulgularla örtüşmemektedir.

Son olarak, katılımcıların bir yılda ortalama olarak kaç kez bir sağlık merkezine gittiği ile kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, kişiler arası bağımlılık eğilimi arttıkça kişilerin sağlık merkezine başvurma sıklığı artmaktadır. Bu bulgu ilgili alanyazınla tutarlı

görülmektedir. Kişiler arası bağımlılığın, sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığı ile ilişkisini inceleyen araştırmalar, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığının bağımlı olmayan kişilere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Bornstein ve ark., 1993a; O'Neill ve Borsntein, 2001; Porcerelli ve ark., 2009). Bağımlı kişilerin, sağlık alanında yaptığı harcamaların, bağımlı olmayan kişilere kıyasla anlamlı düzeyde fazla olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları da, bağımlılık ile sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığı arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir (Porcerelli ve ark., 2009; Soeteman ve ark., 2008). Mevcut çalışmada, kronik bir fiziksel rahatsızlığa sahip olan kişilerin bağımlılık eğilimi puanlarının herhangi bir fiziksel rahatsızlığı olmayan kişilere göre daha yüksek olduğuna ilişkin elde edilen bulgunun, bağımlılık eğilimi ile sağlık merkezine gitme sıklığı arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulguyla paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

Öte yandan, Bornstein ve arkadaşları (1993a), bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, fiziksel sağlık sorunları istatistiksel olarak kontrol altına alındığında bile, bağımlı olmayan kişilere göre sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlandıklarını bildirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bağımlılık ile somatizasyon arasındaki ilişkinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, kişiler arası bağımlılık düzeyi yüksek kişilerin sağlık merkezine başvurma sıklığının bağımlı olmayan kişilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olması, bağımlı kişilerde yaygın olarak görülen somatik belirtilerle ilişkili olabilir. Bornstein ve Gold (2008), kişilik bozuklukları ile somatizasyon arasındaki komorbiditeyi incelediği meta-analiz çalışmasında, bağımlı kişilik bozukluğuna sahip kişilerin yaklaşık %25'inin somatizasyon bozukluğu tanısı aldığını göstermiştir. Benzer şekilde, Rost ve arkadaşlarının (1992) yaptığı bir araştırmada, bağımlı kişilik bozukluğu tanısı alan kişilerin %22'sinin aynı zamanda somatizasyon bozukluğu tanısı aldığı bildirilmektedir. Diğer yandan, klinik olmayan bir örneklem üzerinde yapılan bir çalışmada da, bağımlı kişilik özelliklerinin somatik belirtilerle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Hayward ve King, 1990). deGruy, Columbia ve Dickinson (1987) yaptığı bir araştırmada, somatizasyon bozukluğu olan kişilerde çoğunlukla kişiler arası bağımlılık düzeyinin de yüksek olduğunu ve bu kişilerin kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha fazla sağlık merkezine gittiğini ve sağlık alanında daha fazla harcama yaptığını

ortaya koymuştur. Bornstein ve Gold (2008), bağımlı kişilerde ortaya çıkan somatik belirtilerin, diğer insanlardan bakım almak için bir araç olduğunu; aynı zamanda bu belirtilerin bağımlı kişilerin doktorlar ve diğer bakım verenlerle ilişki kurabilmesini ve bu ilişkileri sürdürebilmesini sağladığını belirtmektedir. Sonuç olarak, kişiler arası bağımlılık düzeyi yüksek kişilerin diğer insanlardan –özellikle otorite figürlerinden- yardım talep etme, rehberlik isteme ve ilgi görme konusunda rahat ve istekli olmaları; bununla birlikte doktorlara veya terapistlere (otorite figürleri) karşı da olumlu tutumlara sahip olmaları (Porcerelli ve ark., 2009), bu kişilerin herhangi bir sağlık sorunu ortaya çıktığında sağlık merkezlerine bağımlı olmayan kişilere kıyasla neden daha sık başvurduklarını açıklar niteliktedir.

Özetle, bu çalışmada, katılımcıların yaşı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında negatif yönde; katılımcıların bir yılda sağlık merkezlerine yaptığı ortalama başvuru sayısı ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yanı sıra, halihazırda kronik bir fiziksel bir rahatsızlığa sahip olan kişilerin, kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının herhangi bir fiziksel rahatsızlığa sahip olmayan kişilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Mevcut bulguların geçerliğinin gelecek çalışmalarda incelenmesi önerilmektedir.

4.2. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik yapılan korelasyon analizi sonuçları, bu değişkenler arasında çeşitli düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunduğu işaret etmektedir. İzleyen bölümde, algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkilere yönelik bulgular değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırmalar, ebeveyn-çocuk ilişkisinin bağımlılığın gelişimindeki en önemli belirleyici olduğuna işaret etmektedir (Bornstein, 2005a). Mevcut bulgular, anne ve babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime

kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik biçimlerinin, kişiler arası bağımlılık eğilimi ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, çalışmanın bulguları, yetkeci ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının kişiler arası bağımlılık eğiliminin gelişimi ile ilişkili olduğu yönündeki alanyazın bulgularını (Bornstein, 1993a, 2005a) destekleyici niteliktedir.

Kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik, genel olarak yüksek disiplin ve yönlendirme içeren ebeveyn tutumları ile tanımlanır. Darling ve Steinberg (1993), bu tarz ebeveynlerin, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmadıklarını ve çocuğa, her koşulda boyun eğmesi beklenen katı kurallar koyduklarını ifade etmektedir. Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek olan kişilerin günlük yaşamda sorumluluklarını kendi başlarına yerine getirme konusunda yetersiz ve çaresiz hissettikleri ve bununla ilişkili olarak, diğer insanlar tarafından yönlendirilme ve kontrol edilme ihtiyacı içerisinde oldukları bilinmektedir (Bornstein, 1993a). Bu açıdan, kuralcı/kalıplayıcı ebeveyn algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili bulunması akla yatkın gelmektedir. Benzer şekilde, cezalandırma, boyun eğme ve katı disipline dayalı ebeveyn tutumları, özerkliği desteklemek yerine, çocuğa karar verme ve kendi davranışlarından sorumlu olma fırsatı vermeyerek bağımlılığın sürmesine neden olurlar. Bu tarz ailelerde yetişen kişiler, genel olarak, boyun eğici ve pasif olma ve kendilerini yetersiz hissetme eğiliminde olurlar (Baumrind, 1966). Buradan hareketle, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin pasif ve boyun eğici davranışlarının (Arntz, 2012; Beck ve ark., 2004) cezalandırıcı ebeveyn tutumlarının bir sonucu olarak ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Yanı sıra, küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik, kişinin kendisini yetersiz ve değersiz hissetmesine neden olan ve kişiye suçluluk, kusurluluk ve utanç duyguları aşılayan ebeveyn tutumlarını içermektedir. Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin kusurluluk ve yetersizlik duygularıyla ilişkili olarak terk edilme veya reddedilmeye karşı aşırı hassas oldukları ve böyle bir tehditle karşı karşıya kaldıklarında yaşadıkları yoğun korku ve kaygı göz önünde bulundurulduğunda (Bornstein, 1992, 1993a), küçümseyici/kusur bulucu ebeveyn algısının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili bulunması makul görünmektedir.

Çalışmada, anne babanın sevgi ve kabulünün genellikle çocuğun belirli davranışları sergilemesine ve kendisinden istenenleri başarıyla yerine getirmesine bağlı olduğu; aksi halde sevgi ve kabulün geri çekildiği ve çocuğun ihtiyaçlarının görmezden gelindiği koşullu/başarı odaklı ebeveyn algılarının da, kişiler arası bağımlılık ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu tarz ebeveynler, çocuğun duygusal ihtiyaçlarından ziyade kendi ihtiyaçları ve sosyal görünümünü ön planda tutmaktadır. Bornstein (1992), bağımlı kişilerin bakım ve destek görmek amacıyla diğer insanları memnun etme konusundaki güdüsünün oldukça yüksek olduğunu ve bu nedenle de diğerlerinin istek ve beklentilerini karşılamak için yoğun bir çaba gösterdiklerini belirtmektedir. Öte yandan, bu kişiler, ilişkinin bitme tehdidi ile karşı karşıya kaldıklarında, terk edilmemek adına aktif taktikler kullanarak oldukça girişken ve hatta agresif olabilir (Bornstein, 1993a, 1995a; Pincus ve Wilson, 2001). Bu bakımdan, koşullu/başarı odaklı ebeveyn algılarının, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerde, diğer insanların sevgi, ilgi ve onayını kazanabilme arzusu ile bu ilgi ve takdirin geri çekileceğini fark ettiğinde ortaya çıkan rekabetçi, öfkeli ve saldırgan özellikleri (Bornstein ve Languirand, 2003) açıkladığı düşünülmektedir. Diğer yandan, kendiliğinden davranış, duygu ve iletişimi bastıran ebeveyn tutumları, kişide kendi duygu, istek ve ihtiyaçlarının önemsiz olduğu inancının gelişmesine neden olmakta ve bu tarz ailelerde yetişen kişiler eleştirilmekten kaçınmaktadır. Head ve arkadaşları (1991), duyguların açıkça ifade edilmesinin engellendiği, duygusal açıdan soğuk ve eleştirel aile ortamının bağımlılığın gelişimiyle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, yardım ve ilgi görememe veya eleştirilme korkularından ötürü gerçek duygu ve düşüncelerini söylemekte yaşadığı güçlüğü, değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveyn algıları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik, her şeyi çocuğun adına yapan, çocuğa sorumluluk vermeyen, aşırı öğüt veren ve çocuğun kendi kararlarını almasına fırsat tanımayan ebeveyn tutumlarını içermektedir. Bağımsız davranışın cezalandırıldığı ve bağımlılığın pekiştirildiği bu tarz ailelerde yetişen bireyler, kendisini işe yaramaz, çaresiz ve yetersiz biri olarak değerlendirmekte ve yetişkin yaşamlarında da sürekli olarak diğer insanlar tarafından korunma, yardım, yönlendirilme ve onaylanma ihtiyacı duymaktadırlar (Arntz, 2012; Young ve ark., 2003). Bu bakımdan, aşırı koruyucu

ebeveyn algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili bulunması beklenen bir durumdur. Benzer şekilde, kötümser/endişeli ebeveynlik, olayların olumsuz yönlerine aşırı odaklanan, endişeli, kaygılı ve kararsız ebeveyn tutumlarına işaret etmektedir. Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek bireyler, ilişkilerinde terk edilme veya reddedilme beklentileriyle ilintili olarak olumsuz durumlara aşırı odaklanırlar ve diğerleri tarafından beğenilmemeye veya onaylanmamaya ilişkin yoğun bir kaygı ve korku yaşarlar (Bornstein, 1992). Yine bu kişiler, görev ve sorumluluklarını bağımsız bir şekilde yerine getirme durumunda kaldıklarında, başaramayacaklarına ilişkin inançlarından ötürü, aşırı bir endişe ve kaygı duyarlar (Bornstein, 1993a). Bu açıdan, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, ilişkilerinde olumsuz yönlere aşırı odaklanması ve kaygılı/korkulu özellikler sergilemesinin, kötümser/endişeli ebeveyn algıları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada, erken dönemdeki ebeveyn tutumları ile ilişkili olarak gelişen uyumsuz şemaların kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkisi de incelenmiştir. Buna göre, kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgular, alanyazında kopukluk/reddedilmişlik şema alanı (Carr ve Francis, 2010; Gude ve ark., 2004; Nordahl, 2005; Petrocelli ve ark., 2001; Revees ve Taylor, 2007), zedelemiş otonomi şema alanı (Beck ve ark., 1976; Gude ve ark., 2004; Jacob ve ark., 2015; Nordahl, 2005; Petrocelli ve ark., 2001; Schmidt, 1994; Schmidt ve ark., 1995; Yakın, 2014), diğeri yönelimlilik şema alanı (Corral ve Calvete, 2014; Nordahl, 2005; Petrocelli ve ark., 2001; Yakın, 2014) ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı (Petrocelli ve ark., 2001; Yakın, 2014) ile ilişkili şema boyutları ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren araştırma sonuçlarıyla tutarlı görünmektedir.

Kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı; terk edilme, sosyal izolasyon/güvensizlik, duygusal yoksunluk ve kusurluluk şema boyutlarını kapsar ve bu alandaki şemalara sahip kişiler, genel olarak soğuk, reddedici ya da ilgisiz ailelerden gelmektedir (Young ve ark., 2003). Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek bireylerin, yetersiz, kusurlu ve değersiz olduğuna ve terk edileceklerine ilişkin inançlarının (Arntz, 2012; Bornstein,

1993a) kopukluk/reddedilmişlik şema alanının gelişimi ile ilişkili olduğu akla gelmektedir. Zedelenmiş otonomi şema alanı; bağımlılık, dayanıksızlık, iç içe geçme ve başarısızlık şema boyutlarını içerir. Bu alandaki şemalara sahip kişiler, kendilerini aşırı koruyan, evhamlı ve her şeyi onlar adına yapan ailelerden gelebildikleri gibi, tam tersine, bakım verme ve yönlendirmede yetersiz kalan ailelerden de gelebilmektedir (Young ve ark., 2003). Buradan hareketle, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, tek başlarına hayatta kalamayacaklarına, bağımsız şekilde hareket edemeyeceklerine ve kendi yaşamlarını kuramayacaklarına dair inançlarının (Arntz, 2012; Young ve ark., 2003) zedelenmiş otonomi şema alanının gelişimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Boyun eğicilik, onay arayıcılık ve kendini feda şema boyutlarını kapsayan diğeri yönelimlilik şema alanının gelişimi ise, genel olarak, koşullu kabulün olduğu ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelip, kendi ihtiyaçlarını ve sosyal görünümünü ön planda tutan veya duygularını ifade ettiğinde çocuğu cezalandıran ebeveyn tutumları ile ilişkilidir (Young ve ark., 2003). Bu açıdan değerlendirildiğinde, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek bireylerin, kendi duygu, düşünce ve isteklerinin önemsiz olduğuna, yaşamlarını devam ettirebilmek için güçlü birinin yardım ve onayına muhtaç olduklarına ve başkalarının isteklerine boyun eğmedikleri sürece reddedileceklerine ilişkin inançlarının (Arntz, 2012; Beck ve ark., 2004) diğeri yönelimlilik şema alanının gelişimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Katı, talepkâr, baskılayıcı, mükemmeliyetçi ve cezalandırıcı ebeveyn tutumları ile ilişkili olan yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı; karamsarlık, duyguları bastırma, yüksek standartlar ve cezalandırılma şema boyutlarını içerir (Young ve ark., 2003). Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek bireylerin, yetersizlik ve başarısızlık hisleriyle ilişkili olarak kendilerine bakan, koruyan, destek olan ve kendileri adına karar alan kişiler olmadığında ortaya çıkan yoğun kaygı, korku, karamsarlık, endişe ve tetikte olma hali ile olumsuz değerlendirilme ve reddedilmeye karşı duyarlılıkları (Arntz, 2012; Bornstein, 1993a) göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin kendileri için yüksek standartlar belirledikleri; gerçekçi olmayan bu standartları karşılayamadıklarında ise kendilerine karşı eleştirel, cezalandırıcı ve karamsar olabildikleri düşünülmektedir. Yanı sıra, bu kişilerin eleştirilmek ve olumsuz değerlendirilmekten kaçınmak adına duygularını bastırıldığı düşünüldüğünde (Young ve ark., 2003), kişiler arası bağımlılık

eğiliminin yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı ile ilişkili bulunması oldukça makul görünmektedir.

4.3. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ, ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARI VE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİNİN CİNSİYET AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Çalışmada incelenen değişkenlerin cinsiyet açısından karşılaştırılmasına yönelik yapılan analizler; algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şema alanları ve kişiler arası bağımlılık eğiliminin kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermiştir. Bu bölümde, cinsiyet farklılıklarına ilişkin elde edilen bulgular sırasıyla tartışılmıştır.

Çalışmada, anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Buna göre erkekler, babalarını, kadınlara göre daha küçümseyici/kusur bulucu, koşullu/başarı odaklı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak algıarken; annelerini, kadınlara kıyasla daha duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak değerlendirmektedir. Kadınlarda ise babaya ilişkin aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı, erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ülkemizde yapılan çalışmalar da bu bulguları destekler niteliktedir (Akhun, 2012; Tortamış, 2014).

Ebeveynlik algılarına ilişkin cinsiyet farklılıkları, toplumsal cinsiyet beklentileriyle ilişkili çocuk yetiştirme tutumları bağlamında ele alınmıştır. Alanyazında birçok çalışma, annelerin hem erkek hem kız çocuklarına karşı babalardan daha demokratik/dengeli ve sıcak bir tutum sergilediklerini, babaların ise çocuklarına karşı annelerden daha otoriter, cezalandırıcı ve kontrol etmeyen/sınırsız olduğunu ortaya koymuştur (Dropleman ve Schaefer, 1963; Russell ve ark., 1998; Tein, Roosa ve Michaels, 1994). Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Seçkin’in (1996) Türkiye’de benlik tanımlamalarını incelediği çalışmasında, katılımcıların anne ile olan ilişkilerinde sevgi, ilgi, yakınlık, dayanışma, ve rahatlatma gibi temalar öne çıkarken; baba ile olan ilişkilerinde yasaklama, kontrol, ceza ve

koruma temaları göze çarpmıştır. Soygüt ve Karaosmanoğlu (2005) tarafından, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da, babaya ilişkin algılanan olumsuz ebeveynlik biçimlerinin, anneye ilişkin olumsuz algılara kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür (akt; Çakır, 2007). Türk kültürüne benzer yapıda olan Doğu Asya kültüründe yapılan çalışmalarda da, babaların birincil rolünün dışarda çalışmak ve evi geçindirmek olduğuna, çocuk yetiştirmenin ise annenin görevi olduğuna dair bir anlayışın bulunduğu; bu yüzden de babaların, çocuklarına karşı annelere kıyasla daha mesafeli ve iletişime kapalı olarak algılandığı bildirilmektedir (Chao & Tseng, 2002).

Diğer taraftan, Fişek (2011), ailede otorite figürü olarak algılanan babaların özellikle erkek çocuk yetiştirmeyle ilgili tutumlarının korku, mesafe ve kısıtlamaya dayandığını ve genellikle erkek çocukların, babalarını, duyguyu bastıran, kuralcı, başarı odaklı ve cezalandırıcı olarak algıladıklarını belirtmektedir. Bu bakımdan, baba oğul ilişkisinde saygının ön planda olduğu ve sözel iletişimin kısıtlandığı ifade edilmektedir. Batıda yapılan çalışmalarda da, anne babaların kız çocuklarına karşı, hem duygusal hem fiziksel açıdan daha şefkatli, destekleyici ve koruyucu oldukları ve kız çocuklarıyla daha fazla iletişim kurdukları ortaya konmuştur (Droppleman ve Schaefer, 1963; Fagot, 1974; Leaper, Anderson ve Sanders, 1998;). Sonuçta, ebeveynlerin, toplumsal cinsiyet beklentileriyle uyumlu olarak, kız ve erkek çocuklarını yetiştirmede sergiledikleri farklı tutumların, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre babalarını daha küçümseyici, başarı odaklı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı algılarına; kadınların, babalarını erkeklere göre daha koruyucu olarak algıladıklarına yönelik elde edilen bulgularla tutarlı olduğu düşünülmektedir. Erkeklerin, babalarını, kadınlara kıyasla duygusal bakımdan daha yoksun bırakıcı olarak algılamaları, kültürle ilişkili çocuk yetiştirme tutumlarıyla uyumlu görünmekle birlikte; aynı durumun anneler için de ortaya çıkması şaşırtıcı bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Yine de bu bulgu, kültürümüzde erkeğin başarılı olması gerektiğini vurgulayan anlayışla ilişkili olarak yorumlanabilir. Hein ve Lewko'nun (1994) çalışmasında, kız çocukları ebeveynlerinden daha çok ilişkisel temalı mesajlar aldığını ifade ederken, erkekler daha çok kariyer ve başarı ile ilişkili mesajlar aldığını belirtmiştir. Buradan hareketle, erkeklerin tıpkı babaları gibi, anneleri tarafından da başarılı olmaları yönünde aşırı baskı altında tutulabileceği; bunun da,

erkeklerin, annelerini duygusal açıdan uzak olarak algılamalarına sebep olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada, erken dönem uyumsuz şema alanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Buna göre, erkek katılımcıların, zedelenmiş sınırlar ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarından aldığı puanlar, kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir. Alanyazında erken dönem uyumsuz şemaları cinsiyet değişkeni açısından karşılaştıran çalışma bulguları tutarlı görünmemektedir. Bazı çalışmalarda erken dönem uyumsuz şemalar cinsiyete göre farklılık gösterirken, diğer çalışmalarda bu biçimde bir farklılık gözlenmemiştir. Yurtdışındaki alanyazında birçok çalışma, kadınların erkeklere göre daha fazla erken dönem uyumsuz şemaya –genellikle kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarına- sahip olduğunu ortaya koymuştur (Brenning ve ark., 2012; Shorey, Anderson ve Stuart, 2012; Welburn ve ark., 2002). Öte yandan Calvete'nin (2008) çalışmasında, erkekler, hak görme/büyüklik şema boyutunda kadınlardan anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almıştır. Ülkemizde ise erken dönem uyumsuz şemaların cinsiyet açısından değerlendirildiği çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalardan bazıları, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla uyumsuz şemaya sahip olduğunu gösterirken (İrkörücü, 2016); bazıları, erkeklerin daha fazla erken dönem uyumsuz şemaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Akhun (2012), erkeklerin, kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarında kadınlardan daha yüksek puanlar aldığını göstermiştir. Benzer şekilde, Ünal (2012) da erkeklerin kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş sınırlar ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarında kadınlardan daha yüksek puanlar aldığını bulmuştur.

Alanyazındaki bazı çalışmalar, babaya ilişkin algılanan olumsuz ebeveynlik biçimlerinin -anneye ilişkin olumsuz ebeveynlik algılarına kıyasla- daha fazla sayıda erken dönem uyumsuz şemanın gelişimiyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, babaya ilişkin olumsuz ebeveynlik algılarının anneye kıyasla erken dönem uyumsuz şema gelişiminde daha etkili olduğu söylenebilir (Soygüt ve Karaosmanoğlu, 2005, akt., Çakır, 2007; Ünal, 2012). Babaların annelere kıyasla daha otoriter ve duygusal açıdan soğuk ve mesafeli olarak algılanması, babaya dair algılanan olumsuz

ebeveynlik biçimleri ile erken dönem uyumsuz şemaların gelişimi arasındaki ilişkiyi de açıklar niteliktedir (Tein ve ark., 1994). Buradan hareketle, mevcut çalışmada erkeklerde babaya ilişkin olumsuz ebeveynlik algılarının kadınlara kıyasla daha yüksek bulunması ile erkeklerin erken dönem uyumsuz şema alanlarında kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar alması birbiriyle tutarlı görünmektedir.

Erken dönem uyumsuz şemalara ilişkin cinsiyet farklılıklarını değerlendirmede toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumuna ilişkin sosyalizasyon süreçlerini anlamının önemli olduğu düşünülmektedir. Aile, çocuğun toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin davranış kalıplarını deneyimlediği ve genellikle içselleştirdiği ilk toplumsal yapı olması bakımından, bu rollerle ilişkili uyumsuz şemaların oluşumu da ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Kentleşmenin artması ile birlikte kadınların çalışma hayatına girişi ve eğitim seviyesinin yükselmesi, kadın ve erkeğe ilişkin toplumsal beklentiler arasındaki farklılığı azaltmasına karşın, geleneksel cinsiyet normlarının kültürümüzde halen etkisini sürdürdüğü söylenebilir (Ersoy, 2009). Buna göre, kadına toplumsal olarak atfedilen bakım veren rolüyle ilişkili olarak, kız çocuklarını yetiştirirken naiflik, duygusallık ve bağımlılık ön planda tutulurken; erkeğin fiziksel ve maddi gücü ve koruyuculuğu temsil etmesiyle ilişkili olarak, erkek çocuklarını yetiştirmede özerklik, rekabet, disiplin ve başarı odaklılık öne çıkmaktadır (Ataca, 1992). Buradan hareketle, anne babaların erkek çocuklarından beklentilerinin daha yüksek olduğu; bu sebeple de erkek çocuklarına karşı daha talepkâr, cezalandırıcı ve mesafeli oldukları belirtilmektedir (Güneysu, 1982). Bu bakımdan, mevcut çalışmada, duyguları bastırma, cezalandırma ve yüksek beklentilerle ilişkili olan yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı puanlarının erkeklerde daha yüksek bulunması makul görünmektedir. Öte yandan, geleneksel Türk aile yapısı içerisinde erkek çocukların, ailenin soyunu devam ettirdikleri ve ailenin devamını sağladıkları için, hiyerarşik aile yapısının en üst kademesinde oldukları ve ayrıcalıklı tutuldukları bildirilmektedir (Sunar, 2002). Sears, Maccoby ve Levin (1957), erkek çocukların diğer çocuklar ile ilişkilerindeki saldırgan davranışlarına -özellikle anneleri tarafından- kısıtlama getirilmediğini; öte yandan kız çocukların boyun eğici davranışlarının ödüllendirildiğini ifade etmektedir. Buradan hareketle, erkek çocuklara karşı -özellikle anneler tarafından- daha pohpohlayıcı ve şımartıcı davranıldığı ve erkek çocuklarına,

kız çocuklarına kıyasla, daha az kısıtlama getirildiği ya da erkek çocuklarını kontrol etmede daha gevşek davranıldığı söylenebilir (Kağıtçıbaşı, 1991). Young ve arkadaşları (2003) bu tarz ebeveynlik biçimlerinin zedelenmiş sınırlar şema alanının gelişimiyle ilişkili olduğunu söylemektedir. Diğer bir deyişle, çocuğun aşırı şımartıldığı ve sınırlarının öğretilmediği yetiştirme biçimi ya da bir ebeveynin (genellikle de babanın) uzak, soğuk, şiddet uygulayabilen tutumuna karşılık; diğer ebeveynin (genellikle annenin) şımartıcı tutumunun görüldüğü aile ortamı, zedelenmiş sınırlar şema alanının gelişimine yol açmaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışmada erkeklerin zedelenmiş sınırlar şema alanından aldıkları puanların kadınlara kıyasla daha yüksek bulunması akla yatkın gelmektedir.

Çalışmada, kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmiştir. Buna göre, kadınların kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları erkeklerden daha yüksektir. İlgili alanyazındaki araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, bu bulgu hiç şaşırtıcı değildir. Bornstein (1995b), kişiler arası bağımlılığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelediği meta-analiz çalışmasında, kendini bildirim ölçeği ile yapılan araştırmalarda bağımlılığın kadınlarda daha yaygın bulunduğuna işaret ederken; mürekkep lekesi gibi belirsiz uyarıların tanımlanmasının beklendiği yansıtımlı ölçümlerin kullanıldığı araştırmalarda bu biçimde bir cinsiyet farklılığının bulunmadığını; kadınlar ve erkeklerin benzer bağımlılık düzeylerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, objektif bir ölçüm aracının kullanıldığı bu çalışmada, kadınların bağımlılık eğiliminin erkeklere göre daha yüksek bulunması alanyazınla tutarlı görünmektedir.

Kişiler arası bağımlılığı boylamsal olarak inceleyen çalışmalar, erken çocukluk döneminde kızlar ve erkeklerin bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulmazken (Maccoby ve Jacklin, 1974); okul çağına gelindiğinde -öz-bildirim ölçeği kullanılan çalışmalarda- kızların erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir (Chadha, 1983). Diğer bir deyişle, kendini bildirim dayanan araştırmalarda kadınlar ve erkeklerin bağımlılık düzeylerindeki farkın yaşla birlikte arttığı görülmektedir (Kagan ve Moss, 1960). Sonuç olarak, projektif ölçek araştırmalarında, bağımlılık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmazken; kendini bildirim dayalı araştırmalarda ilerleyen yaş ile birlikte bağımlılık düzeyinde

gözlenen farkın, geleneksel cinsiyet rollerine uygun sosyalleşme yaşantıları ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bornstein (1992), çocukluk döneminden itibaren erkeklerin bağımlılıkla ilişkili duygu ve ihtiyaçlarını açıkça ifade etmeleri konusunda caydırıldığını; kızların ise bu duyguları ifade etmelerinin desteklendiğini çünkü pasif ve bağımlı davranışın tarih boyunca kadın cinsiyet rolü ile bağdaştırıldığını ifade etmektedir.

Batı kültüründe, kişiler arası bağımlılık açısından gözlenen cinsiyet farkı; aile bağları, saygı ve itaatin vurgulandığı geleneksel Türk aile yapısında daha da belirginleşmektedir (Kağıtçıbaşı, 1998). Fişek (2002), geleneksel Türk aile sisteminde, erkeği ön plana çıkaran hiyerarşik bir düzen ve yüksek düzeyde yakınlık içeren bir yapı olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’de, çocukların ebeveynlerine ilişkin algılarını inceleyen çalışmalar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde saygı, itaat, onay alma ve anne babaya bağlılık kavramlarının vurgulandığını; öte yandan bunlarla ilişkili davranışların erkeklere kıyasla kızlardan daha çok beklendiğini ortaya koymuştur (Ersoy, 1989; Seçkin, 1996). Buna göre, erkek çocukları daha özgür yetiştirilirken; kız çocukları daha fazla yönlendirme ve kısıtlamaya maruz kalmaktadır (Ataca, 1992; Sunar, 2002). Sonuçta, kız çocuklarının bağımlılıkla ilişki ihtiyaçlarını ifade etmesi ve bağımlı davranışları onay görürken; erkeklerin bağımlılıkla ilişkili duygu ve davranışlarını ifade etmesi ketlenmektedir. Öte yandan, kültürümüzde, erkek çocuk yetiştirmede sıklıkla karşılaşılan kontrol etmeyen veya sınır koymayan ebeveyn tutumlarının da özerklik gelişimini zedelediği düşünüldüğünde, erkeklerin bağımlılık ihtiyaçlarının kadınlara benzer olduğu görüşü anlam kazanmaktadır. Diğer yandan, erkeklerin bu ihtiyaçlarını ifade etme şeklinin kadınlardan daha farklı olabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, erkekler, kadınlarla benzer bağımlılık düzeylerine sahip olabilmesine karşın, bu ihtiyaçlarını kabullenme ve açıkça ifade etme konusunda daha az istekli görünmekte ve bu ihtiyaçlarını daha farklı yollarla ortaya koyabilmektedir (Bornstein ve ark., 1993b). Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştiren bir kadının yönlendirilme ve onay arama ihtiyacını daha rahat bir şekilde ifade etmesi beklenirken; bağımlılıkla ilişkili duygu ve davranışları toplumsal olarak hoş karşılanmayan ve maddi ve manevi gücün temsilcisi olarak görülen erkeklerin, bu ihtiyaçlarını, toplumsal olarak daha kabul edilebilir olan öfke ve saldırganlık biçiminde ortaya koyuyor olabileceği akla

gelmektedir. Bağımlılık ile istismara uğrama arasındaki ilişkide mağdur olan tarafın genellikle kadınlar olduğu görülürken; bağımlılık ile istismar etme arasındaki ilişkide istismarı uygulayan tarafın genellikle erkekler olması da (Bornstein, 2006) bu görüşü destekler niteliktedir.

4.4. ALGILANAN EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ İLE KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Şema Terapi Modeli, temel bağlanma figürü olarak kabul edilen ebeveynlere ilişkin algılar ile yetişkinlik döneminde ortaya çıkan psikolojik sıkıntılar arasındaki ilişkiyi erken dönem yaşantılar temelinde gelişen uyumsuz şemaların aracılığıyla açıklamaktadır (Young ve ark., 2003). Buna göre, ebeveynlerle olan erken dönem yaşantılar, erken dönem uyumsuz şemaların oluşumuna yol açmakta; bu şemalar da kişilikle ilişkili sorunların gelişiminde rol oynamaktadır. Buradan hareketle, mevcut çalışmada, işlevsel olmayan ebeveynlik algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimini açıklamasında erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolü incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, kadın ve erkek katılımcılar için algılanan ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolüne ilişkin elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin anne ve baba için ayrı ayrı değerlendirilmesine yönelik yapılan ön analizler sonucunda, anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik boyutları arasında kişiler arası bağımlılık eğilimini açıklaması bakımından farklılık olmadığı anlaşılmış; bu nedenle de aracı değişken analizleri, her bir ebeveynlik biçimi için anne babanın birlikte değerlendirildiği kompozit puanlar üzerinden yürütülmüştür. Anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri arasında kişiler arası bağımlılık eğilimini yordaması açısından herhangi bir farklılık bulunmaması, şaşırtıcı bir bulgu gibi görünmesine karşın; bu sonucun, artan kentleşme ve eğitim düzeyi ile birlikte geleneksel aile

yapısında meydana gelen değişiklerle ilgili olabileceği düşünölmektedir. Buna göre, geleneksel Türk aile yapısı içerisinde erkeği ön planda tutan hiyerarşik düzenin, artan kentleşme ile birlikte kadınların çalışma hayatına girmesi ve eğitim seviyesinin yükselmesi sonucu, daha eşitlikçi ve demokratik bir yapıya doğru evrildiği söylenebilir (Sunar, 2002). Aile yapısındaki bu değişime bağlı olarak, kadın ve erkeğe ilişkin toplumsal beklentilerin de değişmeye başladığı gözlenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1991, 2002). Buradan hareketle, aile içerisinde kadın ve erkeğe ilişkin roller arasındaki farkların -özellikle kentsel bölgelerde- giderek azalmasının, çocuk yetiştirme tutumlarına da yansıdığı ve bunun sonucunda da anne babaya ilişkin ebeveyn algılarının giderek birbirine benzediği söylenebilir (Sunar, 2002; Tezel Şahin ve Cevher, 2007). Sonuç olarak, düşük sosyoekonomik gruplarda geleneksel cinsiyet rolleri daha belirgin olabilirken; kentsel bölgelerde kadın ve erkeğe ilişkin roller giderek birbirine benzemektedir. Buradan hareketle, mevcut çalışmada, katılımcıların anne ve babalarına ilişkin ebeveyn algıları arasında fark bulunmamasının, örneklemin daha çok kentsel kökenli olan ve orta ve üst sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerden oluşmasıyla ilgili olabileceği düşünölmektedir.

Analiz sonuçları, hem kadın ve hem de erkek katılımcılarda kuralcı/kalıplayıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik algıları ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının aracı rol oynadığını ortaya koymaktadır. Alanyazında kişiler arası bağımlılığın ilişkili olduğu ebeveyn tutumları ve erken dönem uyumsuz şemaları ayrı ayrı inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte, ebeveynlik ile bağımlılık ilişkisinde şemaların aracı rolünü değerlendiren çalışma sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır. Young ve arkadaşları (2003) bağımlı kişilerin ebeveynlerinin erken dönemdeki aşırı korumacı tutumunun, bağımlılık/iç içe geçme ve başarısızlık şemalarının gelişimiyle ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Jacob ve arkadaşları (2015) da, çocuğun kendi seçimlerini yapmasını engelleyen ebeveyn tutumlarının, bağımlılık/yetersizlik şemasının gelişimine neden olduğunu; bunun sonucunda da kişinin yetişkin yaşamında kendi isteklerinin farkına dahi varamayan ve kendi yaşamının sorumluluklarını alamayan biri haline geldiğini bildirmektedir.

Çocukluk dönemi boyunca kişi, ebeveynleriyle ilişkilerine bağlı olarak, kendisi, diğer insanlar ve kendisiyle diğerleri arasındaki ilişkilere dair bir düşünce sistemi geliştirir. Böylelikle kendisi ve diğerlerine yönelik algılarını, düşüncelerini, duygularını ve kişiler arası davranışlarını şekillendiren dayanıklı şemalar oluşturur (Beck ve ark., 2004; Overholser, 1997). Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, erken dönemde ebeveynleriyle olan ilişkilerine bakıldığında, bu kişilerin, genel olarak, aşırı koruyucu, ve sorumluluk vermeyen ya da koşullu sevgi ve kabulün olduğu, ihtiyaçlarını ve duygularını ifade etmesinin engellendiği, duygusal ihtiyaçlarının görmezden gelindiği ve duygularını ifade ettiği zaman cezalandırıldığı, denetim ve kontrolün fazla olduğu, katı kurallar ve cezaların ön planda tutulduğu, eleştirel, olumsuz odaklanan ve kıyaslayıcı ailelerden geldikleri görülmektedir. Yanı sıra, bu kişilerin ailesel kökenlerinde, bakım verme ve yönlendirmede yetersiz kalan ebeveyn tutumlarının da bulunabileceği belirtilmektedir. Bu noktada, “bu tarz ebeveynler çocukta neye yol açarak bağımlılığın gelişimine zemin hazırlamaktadır?” sorusu akla gelmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, bağımlılığın kökeninde yattığı düşünülen ebeveynlik biçimleri, farklı kişiler arası dinamikleri içermesine rağmen; aslında hepsi çocuğa benzer bir mesaj iletmektedir: zayıfsın ve başaramazsın! Bu tarz ebeveyn tutumları karşısında kendini güçsüz, yetersiz ve başarısız; diğer insanları ise güçlü ve yetkin olarak algılayan çocuk, yetişkin yaşamında da gündelik işler, karar verme gibi pek çok alanda diğer insanların yardım ve onayına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu kişiler, yetişkin yaşamlarında başkalarının yardımı olmadan hayatta kalamayacaklarına, bağımsız şekilde hareket edemeyeceklerine ve kendi yaşamlarını kuramayacaklarına dair güçlü bir inanç duymaktadırlar. Bununla ilişkili olarak da, görev ve sorumluluklarını bağımsız bir şekilde yerine getirme durumunda kaldıklarında, yetersizliğe ilişkin şemaları tetiklenmekte ve yoğun bir korku ve kaygının ortaya çıkmasıyla birlikte diğerlerinden güvence, rehberlik, onay, destek ve yardım arama/isteme ve kişiler arası etkileşimlerde diğerlerine teslim olma eğilimi göstermektedirler (Bornstein, 1993a). Yanı sıra, çocukluk döneminde yalnızca başarılı olduğunda ya da kurallara uyduğunda takdir ve kabul gören; tam tersi olduğunda ise cezalandırılan kişilerde; kendi duygu, düşünce ve isteklerinin önemsiz olduğuna, yaşamını devam ettirebilmek için güçlü birinin yardım ve onayına muhtaç olduğuna ve başkalarının isteklerine boyun eğmediği sürece reddedileceğine ilişkin oluşan şemalar

tetiklendiğinde, bu kişiler diğer insanların sevgisini ve kabulünü kazanmak, onay almak, duygusal teması sürdürmek ya da olumsuz tepkilerden kaçınmak adına diğerlerinin duygularına, ihtiyaçlarına ve isteklerine aşırı odaklanıp, kendi ihtiyaçlarını geri plana atmaktadırlar (Arntz, 2012; Young ve ark, 2003). Bu açılardan değerlendirildiğinde, işlevsel olmayan ebeveyn algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimini zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları aracılığıyla yordaması oldukça makul görünmektedir.

Öte yandan, sadece kadın katılımcılarda küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimini yordadığı görülürken; aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algısının yalnızca erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanları aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimini yordadığı göze çarpmaktadır. Bu bulgunun, kültürümüzde halen etkisini sürdüren toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin çocuk yetiştirme tutumlarıyla uyumlu olduğu düşünülmektedir. Daha önceden de belirtildiği gibi, alanyazındaki çalışmalarda, kız çocuklarının, ebeveynlerinden daha çok ilişkisel temalı mesajlar aldığı gösterilirken; erkeklerin, daha çok kariyer ve başarılı olma ile ilgili mesajlar aldığı bildirilmektedir (Hein ve Lewko, 1994). Ebeveynler, kız çocuklarını yetiştirmede, iç içe geçme ve bağımlılığı ön planda tutarken; erkek çocuklarını yetiştirmede özerklik, rekabet ve başarıyı vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Sunar (2002) da, ebeveynlerin, erkek çocuklarının diğer çocuklar ile ilişkilerindeki saldırgan davranışlarına kısıtlama getirmediğini; öte yandan kız çocuklarının boyun eğici davranışlarını desteklediğini ifade etmektedir. Bununla paralel olarak da, erkek çocuklara karşı –özellikle anneler tarafından- daha pohpohlayıcı ve şımartıcı davranıldığı ve erkek çocuklarını kontrol etmede daha gevşek davranıldığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1991). Buna göre, erkek çocukları daha özgür ve hatta sınırsız yetiştirilirken; kız çocuklarına daha fazla kısıtlama ve yönlendirme yapıldığı söylenebilir (Ataca, 1992; Sunar, 2002). Buradan hareketle, kadınlarda küçümseyici/kusur bulucu ebeveyn algılarının, özerklikle ilişkili ihtiyaçların küçümsemesi veya bastırılması ile ilişkili olabileceği; dolayısıyla bu tarz ebeveyn algılarının, kadınlarda, yetersizlik ve kusurluluk inançlarına yol açarak, kişiler arası bağımlılığın gelişimine zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, erkeklerde aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algılarının, sağlıklı bir özerklik

gelişimindeki doğal sınırları öğrenme konusunda yetersiz kalınması ile ilişkili olabileceği; dolayısıyla bu tarz ebeveyn algılarının, erkeklerde, bağımlılık ihtiyaçları ile bağımsız hareket edebilme becerilerinin çatışmasına yol açarak, kişiler arası bağımlılığın gelişimine zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir.

Mevcut bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, hem kadın hem de erkeklerde, aşırı koruyucu ya da koşullu sevgi ve kabul veren, duyguların ifadesini engelleyen, katı ve kontrolcü, olumsuz odaklanan ve endişeli ebeveyn algıları, kişinin yetişkin yaşamını idame ettirebilecek bireyselleşmeyi kazanamamış olmasıyla ilişkili görünmektedir. Öte yandan, küçümsenmeye ilişkin ebeveyn algılarının yalnızca kadınlarda; aşırı izin verme ve sınırsızlığa ilişkin ebeveyn algılarının ise yalnızca erkeklerde kişiler arası bağımlılığın gelişimi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Çalışmada, kadın ve erkeklerde genel olarak benzer ebeveyn algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili bulunması, Türkiye’de artan kentleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal gelişmeler ile birlikte, geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu kız ve erkek çocuk yetiştirme tutumlarının da değişmeye başladığı yönündeki görüşü destekler niteliktedir. Diğer yandan, küçümseyici ebeveyn algılarının yalnızca kadın katılımcılarda; aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algılarının ise yalnızca erkek katılımcılarda bağımlılıkla ilişkili bulunması, kültürümüzde kız ve erkek çocuk yetiştirmede geleneksel cinsiyet rollerine uygun ebeveyn tutumlarının azalarak da olsa varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir. Buradan yola çıkarak, kişiler arası bağımlılığın, ebeveyn-çocuk ilişkisi temelindeki gelişimsel sürecinde rastlanan ebeveynlik algılarının, kadınlarda “yaşamını sürdürmek için başkalarına bağımlı olma, iç içe geçme ve ilişkileri sürdürebilmek için boyun eğme” temaları üzerinden giderken; erkeklerde “yüksek beklentiler ve başarı odaklılık” temaları üzerinden ilerliyor olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, işlevsel olmayan ebeveynlik algıları hem kadın hem erkeklerde farklı temalar üzerinden karşılık bulsa da, yansımalarının her iki grupta da aynı olduğu görülmektedir: bu kişiler kendilerini yetersiz, başarısız, zayıf, çaresiz ve değersiz kimseler olarak değerlendirirken; diğer insanları güçlü ve yetkin olarak algılamaktadır. En nihayetinde, bu inançlarıyla ilişkili olarak, yaşamın pek çok alanında diğer insanların yardım ve onayına ihtiyaç duymakta, kişiler arası ilişkilerde diğerlerine teslim olmakta ve diğer insanların sevgisini ve kabulünü kazanmak, onay almak, duygusal teması sürdürmek ya da olumsuz

tepkilerden kaçınmak adına diğerlerinin ihtiyaçlarına ve isteklerini karşılamaya aşırı odaklanıp, kendi ihtiyaçlarını geri plana atmaktadır.

4.5. SONUÇLAR

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin değerlendirmeler aşağıda sırasıyla özetlenmiştir.

1. Yaş ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, genç yetişkinliğe geçişle birlikte arttığı düşünülen psikolojik olgunlaşma ile birlikte bağımsız karar alabilme ve hareket edebilme kapasitesindeki artışın kişiler arası bağımlılık eğilimindeki azalmayla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.
2. Katılımcıların, yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerin, yetiştiği aile türünün, ailenin gelir düzeyinin ve anne babasının eğitim düzeyinin kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Araştırma örnekleminin, genel olarak kentsel kökenli ve orta ve üst sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerden oluşan homojen bir grup olması, bu biçimde bir farklılığın gözlenememiş olması ile ilişkili olabilir.
3. Katılımcıların anne babasının birlikte olup olmaması, kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etki yaratmamaktadır. İlgili alanyazındaki bulgular birbiriyle tutarsızlık göstermekle birlikte; ileriki çalışmalarda bu ilişkinin, anne babası birlikte ve ayrı olan kişilerin eşit düzeyde temsil edildiği bir örneklem grubu ile yeniden sınanması önerilmektedir.
4. Katılımcıların kardeş sayısı ve doğum sırası ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır. Alanyazında bu konuda yapılmış çalışmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte, var olan çalışma sonuçları da birbiriyle tutarlı görünmemektedir. Buradan hareketle, bahsi geçen ilişkilerin değerlendirilmesinde toplam kardeş sayısı, kardeşlerin cinsiyeti gibi karıştırıcı

değişkenlerin de, ilişkilerin doğasına dair daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek adına, kontrol edilmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

5. Halihazırda kronik bir fiziksel rahatsızlığa sahip olan bireylerin kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları, herhangi bir fiziksel rahatsızlığı olmayan kişilere göre, anlamlı düzeyde daha yüksektir. Hastalık ile kişiler arası bağımlılık eğilimi arasında ortaya çıkan bu bulgu iki şekilde yorumlanabilir: kişiler arası bağımlılık, yüksek stres düzeyiyle ilişkili olarak, fiziksel hastalıkların ortaya çıkmasında bir risk faktörü olabilirken veya var olan hastalığın kötüye gitmesine yol açabilirken, diğer yandan hastalığın ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen bağımlı davranışların sosyal çevre tarafından pekiştirilmesinin sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan, çocukluk döneminde kronik bir rahatsızlığa sahip olmanın, kişiler arası bağımlılık eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.
6. Katılımcıların kişiler arası bağımlılık düzeyi arttıkça sağlık hizmetlerinden yararlanma sıklığı artmaktadır. Kişiler arası bağımlılık düzeyi yüksek kişilerin diğer insanlardan –özellikle otorite figürlerinden- yardım talep etme, yönlendirilme ve onay alma konusunda rahat ve istekli olmaları; yanı sıra, doktorlara veya terapistlere (otorite figürleri) karşı olumlu tutumlara sahip olmaları, bu kişilerin herhangi bir sağlık sorunu ortaya çıktığında sağlık merkezlerinden bağımlı olmayan kişilere kıyasla neden daha sık yararlandıklarını açıklar niteliktedir.
7. Katılımcıların anne ve babaya ilişkin algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duyguları bastıran ebeveynlik biçimleri puanları arttıkça, kişiler arası bağımlılık eğilimi artmaktadır. Mevcut bulgular, yetkeci ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının kişiler arası bağımlılığın gelişimi ile ilişkili olduğunu tutarlı bir şekilde ortaya koyan alanyazınla uyumlu görünmektedir.

8. Kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, diğeri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarına ilişkin puanlar arttıkça, kişiler arası bağımlılık eğilimi artmaktadır. Kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerin, yetersiz, kusurlu ve değersiz olduğuna ve terk edileceklerine ilişkin inançlarının kopukluk/reddedilmişlik şema alanındaki şemalar ile; tek başlarına hayatta kalamayacaklarına, bağımsız şekilde hareket edemeyeceklerine ve kendi yaşamlarını kuramayacaklarına dair inançlarının zedelenmiş otonomi şema alanındaki şemalar ile; kendi duygu, düşünce ve isteklerinin önemsiz olduğuna, yaşamlarını devam ettirebilmek için güçlü birinin yardım ve onayına muhtaç olduklarına ve başkalarının isteklerine boyun eğmedikleri sürece reddedileceklerine ilişkin inançlarının diğeri yönelimlilik şema alanındaki şemalar ile; kendilerine bakan, koruyan, destek olan ve kendileri adına karar alan kişiler olmadığında ortaya çıkan yoğun kaygı, korku, karamsarlık, endişe ve tetikte olma hali ile olumsuz değerlendirilme ve reddedilmeye ilişkin inançlarının yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanındaki şemalar ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.
9. Erkek katılımcılar, babalarını, kadınlara göre daha küçümseyici/kusur bulucu, koşullu/başarı odaklı algılarken; hem anne hem babalarını kadınlara kıyasla daha duygusal bakımdan yoksun bırakıcı olarak algılamaktadır. Kadınların ise babaya ilişkin aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik algısı erkeklere kıyasla daha yüksektir. Kadın ve erkek katılımcıların anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri arasında genel olarak çok yüksek puan farkları bulunmamakla birlikte; erkeklerin özellikle babaya ilişkin algılanan ebeveynlik boyutlarından kadınlara kıyasla daha yüksek puanlar aldığı gözlenmiştir. Sonuçta, anne ve babaların kız ve erkek çocuk yetiştirme tutumları arasında büyük bir fark gözlenmemekle birlikte, erkeklerin, kadınlara göre, babalarını daha küçümseyici, başarı odaklı ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı algılamaları; kadınların ise babalarını erkeklere göre daha koruyucu olarak algılamaları, toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu çocuk yetiştirme tutumlarıyla paralellik göstermektedir.

10. Erkek katılımcıların, zedelenmiş sınırlar ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarından aldığı puanlar, kadınlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ebeveynlerin kız ve erkek çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıklar –özellikle kentsel bölgelerde, artan sosyoekonomik düzeyin etkisiyle- giderek azalmakla birlikte; genel olarak, erkek çocuklardan beklentilerin daha yüksek olması ve bu nedenle de ebeveynlerin erkek çocuklarına karşı daha talepkâr ve disiplinli olmaları, duyguları bastırma, cezalandırıcılık ve yüksek beklentilerle ilişkili olan yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanı puanlarının erkeklerde daha yüksek bulunmasını açıklar niteliktedir. Ebeveynlerin, toplumsal cinsiyet beklentileriyle uyumlu olarak, erkek çocuklarına karşı –özellikle annelerin- daha pohpohlayıcı ve şımartıcı davrandıkları ve erkek çocuklarına, kız çocuklarına kıyasla, daha az kısıtlama getirdikleri ya da erkek çocuklarını kontrol etmede daha gevşek davrandıkları bildirilmektedir. Şımartıcı ve sınır koymayan ebeveyn tutumlarının, zedelenmiş sınırlar şema alanının gelişimi ile ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, mevcut bulgu oldukça makul görünmektedir.
11. Kadın katılımcıların kişiler arası bağımlılık eğilimi puanları, erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Türkiye’de artan kentleşme ile birlikte bağımlılığın vurgulandığı geleneksel yapıdan özerkliğin önem kazandığı bir anlayışa doğru geçiş sürerken, geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerin –eskisi kadar katı olmasa da- etkisini sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Buradan hareketle, mevcut çalışmada kişiler arası bağımlılık eğiliminde gözlenen cinsiyet farkının, kadın ve erkeklerin bağımlılıkla ilişkili ihtiyaçlarını kabullenmesini ve açıkça ifade etmesini etkileyen toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.
12. Çalışma bulguları, kadın ve erkek katılımcılarda, erken dönemdeki aşırı koruyucu ya da koşullu sevgi ve kabul veren, duyguların ifadesini engelleyen, katı ve kontrolcü, olumsuz odaklanan ve endişeli ebeveyn algılarının, kişinin yetişkin yaşamını idame ettirebilecek bireyselleşmeyi kazanamamış olmasıyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan, küçümseyici/kusur bulucu

ebeveyn algılarının yalnızca kadınlarda; aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algılarının ise yalnızca erkeklerde, kişiler arası bağımlılık eğilimiyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmada, kadın ve erkek katılımcılar için, genel olarak benzer ebeveyn algılarının kişiler arası bağımlılık eğilimi ile ilişkili bulunması, Türkiye’de artan kentleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal gelişmeler ile birlikte, geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu kız ve erkek çocuk yetiştirme tutumlarının da değişmeye başladığı yönündeki görüşü destekler niteliktedir. Öte yandan, kadınlarda küçümsenme ile; erkeklerde ise aşırı izin verme ve sınırsızlık ile ilişkili ebeveyn algılarının bağımlılıkla ilişkili bulunması, kültürümüzde kız ve erkek çocuk yetiştirmede geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu ebeveyn tutumlarının azalarak da olsa varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir. Buradan hareketle, kişiler arası bağımlılığın ebeveyn-çocuk ilişkisi temelindeki gelişimsel sürecinde rastlanan ebeveynlik algılarının, kadınlarda “yaşamını sürdürmek için başkalarına bağımlı olma, iç içe geçme ve ilişkileri sürdürebilmek için boyun eğme” temaları üzerinden giderken; erkeklerde “yüksek beklentiler ve başarı odaklılık” temaları üzerinden ilerliyor olabileceği düşünülmektedir. Sonuçta, gerek işlevsel olmayan ebeveynlik algıları gerekse kültürün ön planda tuttuğu değerler tarafından, özerklik gelişiminin zedelenmesine yönelik erken dönem yaşantılar sonucunda, kişide kendisinin yetersiz ve çaresiz olduğuna; diğer insanların ise güçlü olduğuna dair oluşan şemaların, bağımlılıkla ilişkili duygu ve davranışların ortaya çıkmasına yol açtığı söylenebilir.

4.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmadan elde edilen bulgular, Şema Terapi Modeliyle uyumlu görünmekle birlikte, bu bulguların değerlendirilmesinde, çalışmaya ilişkin sınırlılıkların da göz önünde bulundurulması önemlidir. Örneklemin yapısına ilişkin sorunlar araştırmanın başlıca sınırlılıkları arasında yer almaktadır. İlk olarak, büyük çoğunluğunu bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin oluşturduğu araştırma örnekleminin tamamına İstanbul’da yer alan üniversitelerden ulaşılmıştır. Yanı sıra, örneklem, ağırlıklı olarak orta ve üst sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerden oluşmaktadır. Bu açılardan, örnekleme ilişkin bulguların genellenebilirliğiyle ilgili bir sınırlılık ortaya

çıkmaktadır. Örneklemeden kaynaklanabilecek diğer bir sınırlılık da, araştırma örneklemini oluşturan kadın ve erkek katılımcıların sayısının birbirine eşit olmamasıdır. Kadın katılımcıların erkeklerden daha fazla olmasının iki grubun karşılaştırılmasına ilişkin bulgular için bir sınırlılık oluşturabileceği; bu nedenle de bulguların yorumlamasında bu durumun dikkate alınmasının önemli olabileceği düşünülmektedir. Yanı sıra, örneklemdaki toplam katılımcı sayısı nispeten yeterli olmakla birlikte; aracılık analizlerinde kadın ve erkek katılımcılar için analizlerin ayrı yürütülmesi, örneklem sayısının azalmasına ($N= 618$ yerine; $N(\text{erkek})= 386$, $N(\text{kadın})= 232$ olmak üzere iki ayrı örneklem) ilişkin bir sınırlılığı da beraberinde getirmiştir. Ancak yine de analiz bulguları, bu durumun istatistiksel açıdan büyük bir sınırlılık yaratmadığını göstermektedir.

Araştırmaya ilişkin bir diğer sınırlılık da, kullanılan veri toplama araçlarının kendini bildirme dayanmasıdır. Örtük yapılar olan şemaların değerlendirilmesine ilişkin güçlükler ek olarak, algılanan ebeveynlik biçimlerini ölçmeye yönelik sorular geçmişe dayanan bilgileri sorgulamaktadır. Kendini bildirme dayalı değerlendirmelerde, bireylerin genellikle savunucu olma ve kendilerini iyi sunma eğiliminde olmasından dolayı sorulara verilen cevaplarda yanlılıklar olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yakın zamanda tamamlanmış bir ölçüm aracı olup; mevcut çalışma, bu ölçeği kullanarak yapılan araştırmaların birkaçından biridir. Yurtdışında geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan bu ölçeğin, bağımlı ilişkilerin olumlu karşılandığı kültürümüzü ne denli güvenilir bir şekilde yansıttığı akılda soru işareti oluşturabilmektedir. Ancak Türkiye’de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan uyarılma çalışmasında geçerli ve güvenilir bulunan bu ölçeğin, mevcut çalışma için de güvenilirlik düzeyinin yeterli bulunması, çalışma için uygun bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmekte; bu nedenle de kullanımının sonuçlar açısından büyük bir sınırlılık yaratmadığı düşünülmektedir. Sonuçta, bu çalışma, Türk alanyazınına son yıllarda kazandırılan ve bu sebeple kullanımı henüz yaygınlaşmamış olan Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin beklenen sonuçlar vermesiyle birlikte, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili de bilgi sağlamaktadır.

Araştırmanın önemli bir diğer sınırlılığı da, ölçüm araçlarının çok fazla sayıda madde içermesinden dolayı katılımcılarda yorgunluk etkisinin ortaya çıkabileceğidir. Her ne kadar bu etkinin önüne geçebilmek adına ölçekler katılımcılara sırası dengelenecek

şekilde verilmiş olsa da, veri setinde çok fazla sayıda madde olması, katılımcıların dikkatini dağıtmış olabilir. Buna ilaveten, ölçümlerin uzun sürmesi, kayıp verilerin fazla olmasına yol açmıştır. Analizlere geçilmeden önce, herhangi bir ölçeğin %10'undan fazlasını cevaplamayan veya ölçekleri sağlıklı bir şekilde doldurmadığı tespit edilen kişilerin verileri örneklemden çıkarılarak, bu kısıtlılığın etkisi önlenmeye çalışılmıştır. Öte yandan, verilerin çoğu, kredi puan karşılığında, geri kalanı ise herhangi bir karşılık olmaksızın katılımcılardan toplanmıştır. Bu durum, gönüllük açısından bir sınırlılık olarak görülebilse de; çalışmanın başında, katılımın gönüllük esasına dayandığının sözlü ve yazılı olarak bildirilmesi ve katılımcılara, çalışmanın ne kadar süreceği ve diğer konular hakkında detaylı olarak bilgi verilmesi nedeniyle, katılımın tamamıyla gönüllü olan kişiler tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir.

4.7. ÇALIŞMANIN KLİNİK DOĞURGULARI

Mevcut çalışmada, yukarıda da bahsedildiği üzere, birtakım sınırlılıklar bulunmasına karşın, elde edilen bulguların, kişiler arası bağımlılığın gelişimsel süreçlerine ışık tutması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Buna göre, erken dönem yaşantılar, kişinin kendisine ve diğerlerine dair inançlarını temsil eden şemaların oluşumuna yol açmakta; bu şemalar da, kişinin yetişkin yaşamındaki ilişkilerinde ortaya çıkan duygu ve davranışlarının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Buradan hareketle, kişilik ile ilişkili sorunların Şema Terapi Modeli çerçevesinde ele alınabileceği ve kişinin işlevsel olmayan inanç sistemi ve bu inançları sürdüren başa çıkma mekanizmalarının, işlevsel olanlarla değiştirilmesini hedefleyen tedavilerin geliştirilebileceği düşünülmektedir. Aşağıda mevcut çalışma bulgularından yola çıkarak, bağımlı kişilik ekseninde terapi sürecine ilişkin değerlendirmeler ve öneriler aktarılmaktadır.

Alanyazında kişiler arası bağımlılığın Şema Terapi Modeli çerçevesinde değerlendirildiği çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu model, kişilik sorunlarında görülen katı ve kökleşmiş özelliklerden kaynaklı uzun süreli sorunların tedavisine yönelik olarak daha kapsamlı bir kavramsallaştırma ve tedavi planı oluşturabilmek amacıyla erken dönemde oluşan şemalarla çalışmayı önermektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2011; Young ve ark., 2003). Bağımlı kişilik tipinin karmaşık yapısı göz

önünde bulundurulduğunda, Şema Terapi gibi bütüncül yaklaşımların klinik uygulamada daha etkili olacağı bildirilmektedir (Bornstein, 2004; Bornstein ve Bowen, 1995). Mevcut çalışma, erken dönem yaşantılar ile bağımlılık ilişkisini şemaların aracılığıyla bütüncül bir şekilde inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Bilindiği kadarıyla, Türkiye’de kişiler arası bağımlılığı bu biçimde ele alan başka bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada, kişiler arası bağımlılığın gelişiminde rol oynadığı düşünülen faktörlerin kadın ve erkekler için ayrı olarak değerlendirilmesinin de, mevcut çalışmanın özgün yanlarından biri olduğu düşünülmektedir.

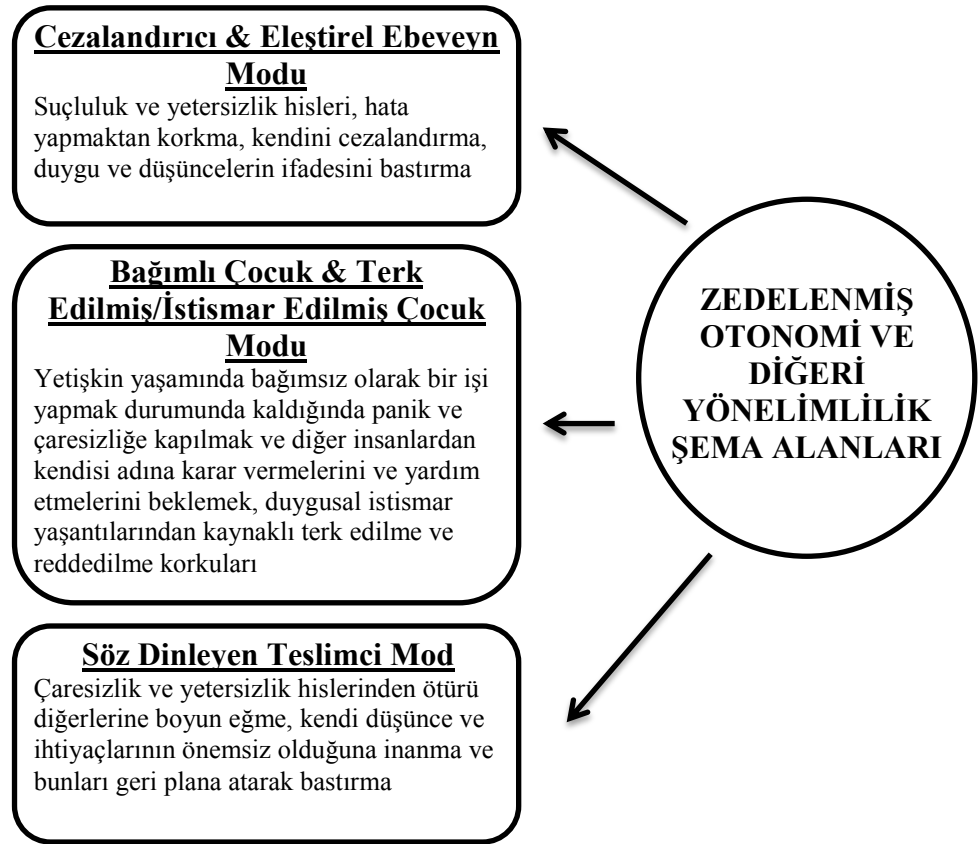
Çalışma bulguları, özerk davranışın cezalandırıldığı ve bağımlılığın pekiştirildiği, duyguların bastırıldığı, kontrolcü, cezalandırıcı, duygusal açıdan soğuk ve eleştirel aile ortamının, kişide yetersizlik, çaresizlik ve başarısızlık ile ilişkili şemaların gelişimine yol açtığına; bu şemaların da, kişinin yetişkin yaşamında diğerlerine boyun eğme ve onay arama eğilimi ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Sonuçta, bu tarz ailelerde yetişen kişilerde oluşan düşük öz yeterlik algısıyla bağlantılı olarak, bu kişilerin, ilişkileri sürdürecektaktiklere aşırı odaklandıkları bilinmektedir. Bu taktikler, genellikle pasiflik ve boyun eğcilik olarak ortaya çıkarken; bazı durumlarda da –terk edilme tehdidi ile karşı karşıya kalındığında- girişkenlik ve hatta saldırganlık olarak ortaya çıkabilir. Erkeklerin, toplumsal cinsiyet beklentileriyle ilişkili olarak, bağımlılık ihtiyaçlarını kabullenmeleri ve açıkça ifade etmeleri konusunda caydırıldığı; kızların ise bu ihtiyaçlarını ifade etmeleri yönünde desteklendiği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle erkek danışanların, terapist tarafından reddedilme veya eleştirilmeye yönelik bir tehdit hissettiğinde, agresif davranışlar sergileyebilecekleri düşünülmektedir. Dolayısıyla terapistlerin bu gibi durumlarla karşılaştığında, bağlamı değerlendirmesi ve bu tarz davranışların aslında bağımlılıkla ilişkili terk edilme korkularının bir ifadesi olarak ortaya çıkmış aşırı telafi düzenekleri olabileceğini akılda bulundurması önerilmektedir. Bağımlı kişilik özelliklerine sahip danışanlar, genellikle karar verirken terapistin fikrini öğrenme ve kendisini yönlendirmesi konusunda ısrarcıdırlar ve verdikleri kararlara yönelik olarak terapistten onay beklerler. Bu gibi durumlarda, terapistin yönlendirici olmayıp tarafsız kalması danışanlarda engellenmişlik hissi yaratabilir (Bornstein, 1993a). Alexander ve Abeles (1968), bağımlı kişilerin, yetersizlik hislerinden ötürü aşırı talepkâr olabileceğini ve terapist, kaçınılmaz bir şekilde bu talepleri yerine getirmekte yetersiz kaldığında, terapötik

ilişkide bozulmaların olabileceğini bildirmektedir. Bu nedenlerden ötürü, terapistlerin, aşırı bağımlılığın işaretlerine karşı uyanık olmaları önerilmektedir. Sonuçta, bağımlı danışanlarla terapi sürecinde, kırılğan bir zemin üzerinde olan terapötik ilişkide, bozulmalar ortaya çıktığında bu durumu ele almak, danışanın dünyası ile gerçeklik arasında köprü kurulmasına yardımcı olabilir.

Son dönemlerde, kişilik ile ilişkili sorunlarla çalışan şema terapistleri, şemalar yerine modlarla çalışmaya ağırlık vermektedir (Arntz ve Jacob, 2013). Belirli zamanlarda belirli şemaların birleşmesiyle aktifleşen şema modları, “şimdi ve burada” deneyimini sağlayarak terapi sürecinin ilerleyişini kolaylaştırdığından, klinisyenler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Şema terapinin bağımlı kişilik örüntüsüne yönelik modelinde, söz dinleyen teslimci mod, bağımlı çocuk modu, terk edilmiş/istismar edilmiş çocuk modu, cezalandırıcı ve eleştirel ebeveyn modunun ağırlıkta olduğu bildirilmektedir (Arntz, 2012). Bu bakımdan, mevcut çalışmada elde edilen bulguların, ilgili mod modelini desteklediği düşünülmektedir. Sonuç olarak, kişiler arası bağımlılık eğilimi yüksek kişilerde, iç içe geçme, boyun eğme, onay arama ve duyguları bastırma ile ilişkili olan zedelenmiş otonomi ve diğeri yönelimlilik şema alanındaki şemaların varlığı gözlenmekte; bu şemalar da belirli zamanlarda bir araya gelerek belirli modları harekete geçirmektedir (Şekil 3.1.).

Mevcut çalışma bulgularından yola çıkarak, kişiler arası bağımlılık ile ilişkili olan ebeveyn algılarının, kadınlarda “yaşamını sürdürmek için başkalarına bağımlı olma, iç içe geçme ve ilişkileri sürdürebilmek için boyun eğme” ekseninde olabilirken; erkeklerde “yüksek beklentiler ve başarı odaklılık” temaları üzerinde yoğunlaşmış olabileceği varsayılmaktadır. Buradan hareketle, bağımlı kişilik örüntüsüne yönelik tedavi sürecinde, danışanların ebeveyn algılarının altında yatan temaları iyi bir şekilde anlamının, danışanın erken dönemde karşılanmamış duygusal gereksinimlerine yönelik olarak daha derin bir anlayış kazandıracağı; bu anlayışın da uygun formülasyon ve tedavi planının geliştirilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Danışanın erken dönemde doyurulmamış temel duygusal gereksinimlerinin anlaşılmasının ardından terapist, bu ihtiyaçları uygun sınırlar içerisinde karşılamalı ve aynı zamanda şemaya ilişkin davranışları devam ettiren örüntülerin nedenlerini empatik bir anlayışla danışana göstererek danışanın gerçekliği objektif bir şekilde değerlendirebilmesini

sağlamalıdır (Young ve ark., 2003). Diğer bir deyişle terapist; korkan, endişeli ve yardım isteyen bağımlı çocuğun erken dönemde karşılanmamış duygusal ihtiyaçlarına empatik bir yaklaşımla hak vermeli ve bu gereksinimleri sınırlı yeniden ebeveynlik yaparak karşılamalı; diğer taraftan da, danışanın sağlıklı yetişkin yanının kendi yaşamının sorumluluğunu üstlenebilmesine yardımcı olmalıdır. Buradan hareketle, terapide; bağımlı danışanın, şemalarının telafi ve teslim mekanizmasının yıkıcı yönlerini, terapistin rehberliğinde deneyimlemesi –modların seans sırasında harekete geçirilmesi- ve bu yolla danışanın, duygularını, şema teslimine girmeden açık bir şekilde ifade edebilmesinin ve kendisini yönlendirebilmesinin desteklenmesi önerilmektedir. Özetle, terapi süreci boyunca bağımlı kişilerde zayıf olan sağlıklı yetişkin modunun güçlendirilmesi yönünde çalışılmalıdır.

Şekil 3.1. Kişiler arası bağımlılık için Şema Terapi çerçevesinde geliştirilen model

4.8. YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Kişiler arası bağımlılık, bazı durumlarda işlevsel olabilmesine karşın çoğu zaman - özellikle aşırı boyutlara ulaştığında- hem kişinin var olan potansiyellerini ortaya çıkarmasına engel olması hem de kişide çeşitli ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasına zemin hazırlaması bakımından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Yurtdışındaki alanyazında kişiler arası bağımlılığı inceleyen çalışmalar özellikle 1950’li yıllardan itibaren yaygınlık kazanmakla birlikte, Türkiye’de bu konuda yapılmış çalışmaların sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle mevcut çalışmada, bağımlılığın gelişimiyle ilişkili olduğu düşünülen faktörler, bütünleştirici bir model öneren Şema Terapi yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Öte yandan, kişiler arası bağımlılığın kuramsal olarak açıklanması ve klinik uygulamada daha etkili tedaviler planlanması adına daha fazla bilgiye sahip olabilmek için bağımlılığı bütüncül olarak ele alan daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan hareketle, gelecek çalışmalarda kişiler arası bağımlılığın hem normal hem klinik örneklem üzerinde ve farklı yaş gruplarında incelenmesinin ilgili alanyazını zenginleştireceği düşünülmektedir.

Kendini bildirim dayalı ve kesitsel bir ölçüm alınan mevcut çalışmada, kadın katılımcıların kişiler arası bağımlılık eğilimi puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kendini bildirim dayalı çalışma sonuçlarıyla uyumlu görünmekle birlikte; projektif ölçek araştırmalarında kadınlar ve erkeklerin benzer bağımlılık düzeylerine sahip olduğu bildirilmektedir (Bornstein, 1995b). Türkiye’de ise bilindiği kadarıyla bağımlılığın projektif ölçüm araçlarıyla değerlendirildiği bir çalışma bulunmamaktadır. Buradan hareketle, gelecek çalışmalarda, kişiler arası bağımlılığın gelişimsel sürecinde cinsiyetin –dolayısıyla cinsiyet rollerini şekillendiren kültürel faktörlerin- rolüne ilişkin daha derin bir anlayış kazanabilmek adına, bağımlılığın projektif ölçüm araçlarıyla da değerlendirilmesi ve boylamsal çalışmalarla birlikte bağımlılığın gelişimine ilişkin sürecin daha net ve ayrıntılı bir şekilde gözlemlenmesi önerilmektedir.

Çalışmada erken dönem uyumsuz şemalar, on dört şema boyutunu kapsayan beş şema alanı kullanılarak değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda, şema alanlarının yanı sıra, şema boyutlarının da ele alınmasının, kişiler arası bağımlılığın değerlendirilmesine

yönelik daha özgül bilgiler verebileceği ve bulguların açıklanması bakımından daha aydınlatıcı olabileceği düşünülmektedir.

Daha önceden de bildirildiği üzere, son zamanlarda kişilik sorunlarıyla ilgili çalışmalarda şema modları daha fazla tercih edilmektedir. Bu bağlamda, alanyazında kişiler arası bağımlılık ile ilişkili şema modlarının bilimsel açıdan incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda kişiler arası bağımlılık kavramının modlar çerçevesinde incelenmesi yararlı olacaktır.

Son olarak, kültürel faktörlerin, kişiler arası bağımlılığın gelişiminde en önemli belirleyici olan ebeveyn-çocuk ilişkisini önemli oranda şekillendirdiği düşünüldüğünde, gelecek çalışmalarda yapılacak kuşaklar arası değerlendirmelerde, zamana bağlı kültürel değişimlerin bağımlılığın gelişiminde nasıl bir etki oluşturduğu gözlenebilir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology, 87*(1), 49-74.
- Adler, A. (1927). *Understanding human nature*. Garden City, New York: Garden City Publishing.
- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: a theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development, 40*(4), 969-1025.
- Ainsworth, M.D.S. (1972). Attachment and dependency: a comparison. Gewirtz J. L. (Ed.), *Attachment and dependency* içinde (ss. 97-137). New York: Wiley.
- Akhun, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları, ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme güçlüğü'nün psikolojik belirtilerle ilişkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akiskal, H. S., Hirschfeld, R. M. A., & Yerevanian, B. I. (1983). The relationship of personality to affective disorders. *Archives of General Psychiatry, 40*(7), 801-810.
- Albayrak, H. (1997). *Annelerin kaygı düzeyleri ile çocukların bağımlılık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alexander, P. C. (1993). The differential effects of abuse characteristics and attachment in the prediction of long-term effects of sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence, 8*, 346-362.

- Alexander, J. F., & Abeles, N. (1968). Dependency changes in psychotherapy as related to interpersonal relationships. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 32*(6), 685-689.
- Alonso-Arbiol, I., Shaver, P. R., & Yarnoz, S. (2002). Insecure attachment, gender roles, and interpersonal dependency in the Basque country. *Personal Relationships, 9*, 479-490.
- Amato, P. R. (2003). Reconciling divergent perspectives: Judith Wallerstein, quantitative family research, and children of divorce. *Family Relations, 52*, 332-339.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı (DSM-5)*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ampollini, P., Marchesi, C., Signifredi, R., Ghinaglia, E., Scardovi, F., Codeluppi, S., & Maggini, C. (1999). Temperament and personality features in patients with major depression, panic disorder and mixed conditions. *Journal of Affective Disorders, 52*, 203-207.
- Arntz, A. (2005). Pathological dependency: distinguishing functional from emotional dependency. *Clinical Psychology: Science and Practice, 12*, 411-416.
- Arntz, A. (2012). Schema Therapy for Cluster C personality disorders. van Vreeswijk, M., Broersen, J., & Nadort, M. (Ed.), *The Wiley-Blackwell handbook of schema therapy: theory, research, and practice* içinde (s. 397-414). United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Arntz, A., & Jacob, G. (2013). *Schema therapy in practice: an introductory guide to the schema mode approach*. Wiley-Blackwell: United Kingdom.

- Ataca, B. (1992). *An investigation of variance in fertility due to sex related differentiation in child rearing practices*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
- Bargh, J. A., & Chartrand, T. L. (1999). The unbearable automaticity of being. *American Psychologist*, 54(7), 462-479.
- Barkley, T. J., & Procidano, M. E. (1990). College-age children of divorce: Are effects evident in early adulthood. *Journal of College Student Psychotherapy*, 4(2), 77-88.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Press.
- Beck, A. T., Freeman, A., & Davis, D. D. (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* (ikinci baskı). New York: The Guilford Press.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1976). *Cognitive therapy of depression*. New York: The Guildford Press.
- Becker, G. (1970). Situational discrimination in repressor-type and sensitizer-type

- approval seekers and the birth order by subject sex interaction. *Journal of Social Psychology*, 82, 81-97.
- Berg, B., & Kelly, R. (1979). The measured self-esteem of children from broken, rejected, and accepted families. *Journal of Divorce*, 2(4), 363-369.
- Birtchnell, J. (1981). Some familial and clinical characteristics of female suicidal psychiatric patients. *The British Journal of Psychiatry*, 138, 381-390.
- Birtchnell, J. (1991). Redefining dependence: a reply to Cadbury's critique. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 64(3), 253-261.
- Birtchnell, J., & Kennard, J. (1983). What does the MMPI Dependency scale really measure? *Journal of Clinical Psychology*, 39(4), 532-543.
- Blatt, S. J., Cornell, C. E., & Eshkol, E. (1993). Personality style, differential vulnerability, and clinical course in immunological and cardiovascular disease. *Clinical Psychology Review*, 13, 421-450.
- Blatt, S. J., & Homann, E. (1992). Parent-child interaction in the etiology of dependent and self-critical depression. *Clinical Psychology Review*, 12(1), 47-91.
- Blatt, S. J., & Shichman, S. (1983). Two primary configurations of psychopathology. *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 6(2), 187-254.
- Bornstein, R. F. (1992). The dependent personality: developmental, social, and clinical perspectives. *Psychological Bulletin*, 112, 3-23.
- Bornstein, R. F. (1993a). *The dependent personality*. New York: The Guilford Press.
- Bornstein, R. F. (1993b). Dependency and patienthood. *Journal of Clinical Psychology*, 49(3), 397-406.

- Bornstein, R. F. (1994). Adaptive and maladaptive aspects of dependency: an integrative review. *American Journal of Orthopsychiatry*, 64(4), 622-635.
- Bornstein, R. F. (1995a). Active dependency. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 183(2), 64-77.
- Bornstein, R. F. (1995b). Sex differences in objective and projective dependency tests: a meta-analytic review. *Assessment*, 2(4), 319-331.
- Bornstein, R. F. (1995c). Interpersonal dependency and physical illness: the mediating roles of stress and social support. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 14(3), 225-243.
- Bornstein, R. F. (1996a). Dependency. Costello, C. G. (Ed.), *Personality characteristics of the personality disordered* içinde (s. 120-145). New York: John Wiley & Sons.
- Bornstein, R. F. (1996b). Beyond orality: toward an object relations/interactionist reconceptualization of the etiology and dynamics of dependency. *Psychoanalytic Psychology*, 13(2), 177-203.
- Bornstein, R. F. (1997). Dependent personality disorder in the DSM-IV and beyond. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 4, 175-187.
- Bornstein, R. F. (1998). Interpersonal dependency and physical illness: a meta-analytic review of retrospective and prospective studies. *Journal of Research in Personality*, 32, 480-497.
- Bornstein, R. F. (2004). Integrating cognitive and existential treatment strategies in psychotherapy with dependent patients. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 34(4), 293-309.

- Bornstein, R. F. (2005a). *The dependent patient: a practitioner's guide*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Bornstein, R. F. (2005b). Interpersonal dependency in child abuse perpetrators and victims: a meta-analytic review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(2), 67-76.
- Bornstein, R. F. (2006). The complex relationship between dependency and domestic violence: converging psychological factors and social forces. *American Psychologist*, 61(6), 595-606.
- Bornstein, R. F. (2011). An interactionist perspective on interpersonal dependency. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 124-128.
- Bornstein, R. F. (2012a). Illuminating a neglected clinical issue: societal costs of interpersonal dependency and dependent personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 68(7), 766-781.
- Bornstein, R. F., & Bowen, R. F. (1995). Dependency in psychotherapy: Toward an integrated treatment approach. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 32(4), 520-534.
- Bornstein, R. F., & Gold, S. H. (2008). Comorbidity of personality disorders and somatization disorder: A meta-analytic review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 30, 154-161.
- Bornstein, R. F. & Greenberg, R. P. (1991). Dependency and eating disorders in female psychiatric inpatients. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 179(8), 148-152.
- Bornstein, R. F. & Languirand, M. A. (2003). *Healthy dependency: Leaning on others*

without losing yourself. New York: Newmarket.

- Bornstein, R. F., Leone, D. R., & Galley, D. J. (1988). Rorschach measures of oral dependence and the internalized self-representation in normal college students. *Journal of Personality Assessment*, 52(4), 648-657.
- Bornstein, R. F. & Kennedy, T. D. (1994). Interpersonal dependency and academic performance. *Journal of Personality Disorders*, 8(3), 240-248.
- Bornstein, R. F., Krukonis, A. B., Manning, K. A., Mastrosimone, C. C., & Rossner, S. C. (1993a). Interpersonal dependency and health service utilization in a college student sample. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12, 262-279.
- Bornstein, R. F., Manning, K. A., Krukonis, A. B., Rossner, S. C., & Mastrosimone, C. C. (1993b). Sex differences in dependency: A comparison of objective and projective measures. *Journal of Personality Assessment*, 61(1), 169-181.
- Bornstein, R. F., Masling, J., & Poynton, F. G. (1987). Orality as a factor in interpersonal yielding. *Psychoanalytic Psychology*, 4, 161-170.
- Bornstein, R. F. & O'Neill, R. M. (2000). Dependency and suicidality in psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 56(4), 463-473.
- Bornstein, R. F., Porcerelli, J. H., Huprich, S. K., & Markova, T. (2009). Construct validity of the Relationship Profile Test: correlates of overdependence, detachment, and healthy dependency in low income urban women seeking medical services. *Journal of Personality Assessment*, 91(6), 537-544.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Loss; Sadness and depression*. New York: Basic Books.

- Brenning, K., Bosmans, G., Braet, C., & Theuwis, L. (2012). Gender differences in cognitive schema vulnerability and depressive symptoms in adolescents. *Behavior Change, 29*(3), 164-182.
- Brown, J. D., & Silberschatz, G. (1989). Dependency, self-criticism, and depressive attributional style. *Journal of Abnormal Psychology, 98*(2), 187-188.
- Cadbury, S. (1991). The concept of dependence as developed by Birtchnell: a critical evaluation. *British Journal of Medical Psychology, 64*, 237-251.
- Calsyn, D. A., Fleming, C., Wells, E. A., & Saxon, A. J. (1996). Personality disorder subtypes among opiate addicts in methadone maintenance. *Psychology of Addictive Behaviors, 10*(1), 3-8.
- Calvete, E. (2008). Justification of violence and grandiosity schemas as predictors of antisocial behavior in adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 1083-1095.
- Carr, S. N., & Francis, A. J. P. (2010). Early maladaptive schemas and personality disorder symptoms: an examination in a non-clinical sample. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 83*, 333-349.
- Cawood, C. D., & Huprich, S. K. (2011). Late adolescent nonsuicidal self-injury: the roles of coping style, self-esteem, and personality pathology. *Journal of Personality Disorders, 25*(6), 765-781.
- Chadha, N. K. (1983). A study of dependence-proneness and test anxiety in school going children. *Indian Psychological Review, 24*(1), 34-38.
- Chao, R., & Tseng, V. (2002). Parenting of Asians. Bornstein, M. H. (Ed.), *Handbook*

- of parenting: Social conditions and applied parenting* içinde (ss. 59-93). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cloninger, R. C. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants: a proposal. *Archives of General Psychiatry*, 44(6), 573-588.
- Corral, C., & Calvete, E. (2014). Early maladaptive schemas and personality disorder traits in perpetrators of intimate partner violence. *Spanish Journal of Psychology*, 17, 1-10.
- Çakır, Z. (2007). *Antisosyal kişilik bozukluğunda erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- deGruy, F., Columbia, L., & Dickinson, P. (1987). Somatization disorder in a family practice. *Journal of Family Practice*, 25(1), 45-51.
- Disney, K. L. (2013). Dependent personality disorder: a critical review. *Clinical Psychology Review*, 33, 1184-1196.
- Dollard, J., & Miller, N. E. (1950). *Personality and psychotherapy: An analysis in terms of learning, thinking and culture*. New York: McGraw-Hill.
- Droppleman, L. F., & Schaefer, E. S. (1963). Boys' and girls' reports of maternal and

- paternal behavior. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(6), 648-654.
- Echeburúa, E., De Medina, R. B., & Aizpiri, J. (2009). Personality disorders among alcohol-dependent patients manifesting or not manifesting cocaine abuse: a comparative pilot study. *Substance Use & Misuse*, 44, 981-989.
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92(2), 310-330.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
- Ersoy, F. (1989). *İki farklı sosyoekonomik düzeydeki ana babaların çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemlerinin karşılaştırılması: Çocukların algılayış şekliyle*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Fagot, B. I. (1974). Sex differences in toddlers' behavior and parental reaction. *Developmental Psychology*, 10(4), 554-558.
- Fairbairn, W. R. D. (1994). *Psychoanalytic studies of the personality*. London: Routledge. (orijinal metnin yayın yılı 1952).
- Faith, C. (2009). Dependent personality disorder: a review of etiology and treatment. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, 1(2), 1-11.
- Farley, F. H. (1975). Family structure and approval dependency in college females. *Journal of Marriage and Family*, 37(4), 760-762.

- Fiori, K., Consedine, N., & Magai, C. (2008). The adaptive and maladaptive faces of dependency in later life: links to physical and psychological health outcomes. *Aging & Mental Health, 12*(6), 700-712.
- Fisher, S., & Greenberg, R. P. (1996). *Freud scientifically reappraised: testing the theories and therapy*. New York: Wiley.
- Fişek, G. O. (2002). *Bende bir ben var ailemden içeri: Türkiye 'de ailevi benlik araştırmaları*. XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.
- Fişek, G. O. (2011). *Baba işlevleri, babalık halleri: Araştırmaların düşündürdükleri*. Psikanalitik Bakışlar Sempozyumu, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Freeman, A., & Leaf, R. C. (1989). Cognitive therapy applied to personality disorders. Freeman, A., Simon, K. M., Beutler, L. E., & Arkowitz, H. (Eds.), *Comprehensive handbook of cognitive therapy* içinde (ss. 403-434). New York: Plenum Press.
- Gardner, D. K., & Helmes, E. (2006). Interpersonal dependency in older adults and the risks of developing mood and mobility problems when receiving care at home. *Aging and Mental Health, 10*(1), 63-68.
- Gjerde, P. F. (2001). Attachment, culture, and Amae. *American Psychologist, 56*, 826-827.
- Goldman-Eisler, F. (1951). The problem of "orality" and its origin in early childhood. *Journal of Mental Science, 97*, 765-782.
- Göral, F. S. (2002). *The second separation-individuation process of the Turkish young adults: The relationships between the perceived maternal parenting attitudes, second separation-individuation, expanding self and experiences in the romantic*

- relationships*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Ankara.
- Göral Alkan, F. S. (2010). *Coupling through projective identification: Bridging role of projective identification in the associations among early parenting experience, personality constructs and couple relationship*. (Yayımlanmamış doktora tezi). ODTÜ, Ankara.
- Greenberg, J. R., & Mitchell, S. J. (1983). *Object relations in psychoanalytic theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gude, T., Hoffart, A., Hedley, L., & Rø, Ø. (2004). The dimensionality of dependent personality disorder. *Journal of Personality Disorders, 18*(6), 604-610.
- Guisinger, S., & Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist, 49*(2), 104-111.
- Güneysu, S. (1982). *Ana-babaların çocuklarına karşı tutumları ve çocuktaki davranış problemleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürsoy, F., Aral, N., Bütün Ayhan, A., & Aydoğan, Y. (2004). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*, 62-71.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: The Guildford Press.
- Hayward, C., & King, R. (1990). Somatization and personality disorder traits in nonclinical volunteers. *Journal of Personality Disorders, 4*, 402-406.
- Head, S. B., Baker, J. D., & Williamson, D. A. (1991). Family Environment

- Characteristics and Dependent Personality Disorder. *Journal of Personality Disorders*, 5(3), 256-263.
- Hetherington, E. M. (1966). Effects of paternal absence on sex-typed behaviors in Negro and white preadolescent males. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(1), 87-91.
- Hetherington, E. M. (1972). Effects of father absence on personality development in adolescent daughters. *Developmental Psychology*, 7(3), 313-326.
- Heathers, G. (1955). Acquiring dependence and independence: a theoretical orientation. *Journal of Genetic Psychology*, 87(2), 277-291.
- Hein, C., & Lewko, J. H. (1994). Gender differences in factors related to parenting style: A study of high performing science students. *Journal of Adolescent Research*, 9(2), 262-281.
- Heinstein, M. I. (1963). Behavioral correlates of breast-bottle regimes under varying parent-infant relationships. *Monograph of the Society for Research in Child Development*, 28(4), 1-61.
- Hirschfeld, R. M. A., Klerman, G. L., Gough, H. G., Barrett, J., Korchin, S. J., & Chodoff, P. (1977). A measure of interpersonal dependency. *Journal of Personality Assessment*, 41(6), 610-618.
- Hoare, P. (1984). Does illness foster dependency? A study of epileptic and diabetic children. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 16, 20-24.
- Huprich, S. K., Gacano, C. B., Schneider, R. B., & Bridges, M. R. (2004). Rorschach oral dependency in psychopaths, sexual homicide perpetrators, and nonviolent

- pedophiles. *Behavioral Sciences and the Law*, 22, 345-356.
- Irkörücü, A. (2016). Gender difference in early maladaptive schemas. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 103-119.
- Jackson, A. P. (1994). The effects of role strain on single, working, black mothers' perceptions of their young children. *Social Work Research*, 18(1), 36-40.
- Jacob, G., van Genderen, H., & Seebauer, L. (2015). *Breaking negative thinking patterns: A schema therapy self-help and support book*. United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- Johnson, F. A. (1993). *Dependency and Japanese socialization*. New York: New York University Press.
- Kagan, J., & Moss, H. A. (1960). The stability of passive and dependent behavior from childhood through adulthood. *Child Development*, 31(3), 577-591.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin tutumları: kültürlerarası bir karşılaştırma*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). *The changing value of children in Turkey*. Honolulu, Hawaii: East-West Center.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). Türkiye'de Aile Kültürü. Baysal, J. (Ed.), *Çağdaş kültürümüz: Olgular, sorunlar içinde* (ss. 49-57). İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). *Sosyal değişme, aile ve insan gelişimi: İşlevsel bir model*. XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.

- Kane, F. A., & Bornstein, R. F. (2015). Beyond passivity: dependency as a risk factor for intimate partner violence. *Personality and Mental Health, 10*, 12-21.
- Karabenick, S. A. (1971). On the relation between personality and birth order. *Psychological Reports, 28*, 258.
- Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Klein, D. N., Harding, K., Taylor, E. B., & Dickstein, S. (1988). Dependency and self-criticism in depression: evaluation in a clinical population. *Journal of Abnormal Psychology, 97*(4), 399-404.
- Köroğlu, E. (2013). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Kurdek, L. A., Blisk, D., & Siesky, A. E. (1981). Correlates of children's long-term adjustment to their parents' divorce. *Developmental Psychology, 17*(5), 565-579.
- Leaper, C., Anderson, K. J., Sanders, P. (1998). Moderator of gender effects on parents' talk to their children: A meta-analysis. *Developmental Psychology, 34*(1), 3-27.
- Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: Ronald Press.
- Livesley, W. J., Schroeder, M. L., & Jackson, D. N. (1990). Dependent personality disorder and attachment problems. *Journal of Personality Disorders, 4*, 131-140.
- Loas, G., Guilbaud, O., Perez-Diaz, F., Verrier, A., Stephan, P., Lang, F., Bizouard, P., Venisse, J. L., Corcos, M., Flament, M. F., Jeammet, P. (2005). Dependency and suicidality in addictive disorders. *Psychiatry Research, 137*(1-2), 103-111.
- Loas, G., Cormier, J., & Perez-Diaz, F. (2011). Dependent personality disorder and physical abuse. *Psychiatry Research, 185*, 167-170.
- Maccoby, E. E., & Jacklin, C. N. (1974). *The psychology of sex differences*. Stanford,

California: Stanford University Press.

- Masling, J., Johnson, C., & Satransky, C. (1974). Oral imagery, accuracy of perceiving others, and performance in Peace Corps training. *Journal of Personality and Social Psychology, 30*(3), 414-419.
- McLaughlin, K. A., & Mennin, D. S. (2005). Clarifying the temporal relationship between dependent personality disorder and anxiety disorders. *Clinical Psychology: Science and Practice, 12*, 417-420.
- Moran, G. (1967). Ordinal position and approval motivation. *Journal of Consulting Psychology, 31*(3), 319-320.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. New York: Oxford University Press.
- Neki, J. S. (1976). An examination of the cultural relativism of dependence as a dynamic of social and therapeutic relationships: socio-developmental. *British Journal of Medical Psychology, 49*, 1-10.
- Ng, M. H., & Bornstein, R. F. (2005). Comorbidity of dependent personality disorder and anxiety disorders: a meta-analytic review. *Clinical Psychology: Science and Practice, 12*(4), 395-406.
- Nietzel, M. T., & Harris, M. J. (1990). Relationship of dependency and achievement/autonomy to depression. *Clinical Psychology Review, 10*, 279-297.
- Nordahl, H. M., Holthe, H., & Haugum, J. A. (2005). *Early maladaptive schemas in patients with or without personality disorders: Does schema modification predict symptomatic relief?* *Clinical Psychology and Psychotherapy, 12*, 142-149.
- Nuns, N., & Loas, G. (2005). Interpersonal dependency in suicide attempters.

Psychopathology, 38(3), 140-143.

Oğuz Çakmen, F. (2004). *İlkokul üç, dört, ve beşinci sınıf öğrencilerinin bağımlılık eğilimleri ile anne babalarının tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*.

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

O'Neill, R. M., & Bornstein, R. F. (1990). Oral-dependence and gender: factors in help-seeking response set and self-reported psychopathology in psychiatric inpatients.

Journal of Personality Assessment, 55(1-2), 28-40.

O'Neill, R. M., & Bornstein, R. F. (1991). Orality and depression in psychiatric inpatients. *Journal of Personality Disorders*, 5(1), 1-7.

O'Neill, R. M., & Bornstein, R. F. (2001). The dependent patient in a psychiatric inpatient setting: relationship of interpersonal dependency to consultation and medication frequencies. *Journal of Clinical Psychology*, 57(3), 289-298.

Overholser, J. C. (1996). The dependent personality and interpersonal problems.

Journal of Nervous and Mental Disease, 184(1), 8-16.

Overholser, J. C. (1997). Treatment of excessive interpersonal dependency: a cognitive-behavioral model. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 27(4), 283-301.

Paavilainen E., & Tarkka M. T. (2003). Definition and identification of child abuse by Finnish Public Health Nurses. *Public Health Nurs*, 20, 49-55.

Parker, G., & Lipscombe, P. (1980). The relevance of early parental experiences to adult dependency, hypochondriasis, and utilization of primary physicians. *British Journal of Medical Psychology*, 53, 355-363.

- Perry, J. C., & Körner, A. C. (2011). Impulsive phenomena, the impulsive character and DSM personality disorders. *Journal of Personality Disorders, 25*(5), 586-606.
- Petrocelli, J. V., Glaser, B. A., Calhoun, G. B., & Campbell, L. F. (2001). Early maladaptive schemas of personality disorder subtypes. *Journal of Personality Disorders, 15*(6), 546–559.
- Pincus, A. L., & Wilson, K. R. (2001). Interpersonal variability in dependent personality. *Journal of Personality, 69*(2), 224-251.
- Porcerelli, J. H., Bornstein, R. F., Markova, T., & Huprich, S. K. (2009). Physical health correlates of pathological and healthy dependency in urban women. *Journal of Nervous and Mental Disease, 197*, 761-765.
- Pritchard, M. E., & Yalch, K. L. (2009). Relationships among loneliness, interpersonal dependency, and disordered eating in young adults. *Personality and Individual Differences, 46*(3), 341-346.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P., & Young, J. (2011). *Schema therapy: Distinctive features*. New York: Routledge.
- Reeves, M., & Taylor, J. (2007). Specific relationships between core beliefs and personality disorder symptoms in a non-clinical sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 14*, 96-104.
- Robins, C. J. (1990). Congruence of personality and life events in depression. *Journal of Abnormal Psychology, 99*(4), 393-397.
- Robins, C. J., & Block, P. (1988). Personal vulnerability, life events, and depressive symptoms: a test of a specific interactional model. *Journal of Personality and Social*

- Psychology*, 54(5), 847-852.
- Rossmann, P. (1988). Interpersonal dependency: a risk factor for depressive disorders? *Psychologische Beiträge*, 30, 18-28.
- Rost, K. M., Akins, R. N., Brown, F. W., & Smith, G. R. (1992). The comorbidity of DSM-III-R personality disorders in somatization disorder. *General Hospital Psychiatry*, 14, 322-326.
- Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, A., & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample with preschool children. *Australian Journal of Psychology*, 50(2), 89-99.
- Schmidt, N. B. (1994). The schema questionnaire and the schema avoidance questionnaire. *The Behavior Therapist*, 17, 90-92.
- Schmidt, N. B., Joiner, T. E., Young, J. E., & Telch, M. J. (1995). The schema questionnaire: investigation of psychometric properties and the hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 19(3), 295-321.
- Sears, R. R., Maccoby, E. E., & Levin, H. (1957). *Patterns of child rearing*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Sears, R. R., Rau, L., & Alpert, R. (1965). *Identification and child rearing*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Seçkin, K. B. (1996). *A narrative analysis of the construction of self in a group of Turkish university undergraduates: A self amidst tradition and change*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

- Sheldon, K. M., Houser-Marko, L., & Kasser, T. (2006). Does autonomy increase with age? Comparing the goal motivations of college students and their parents. *Journal of Research in Personality, 40*, 168-178.
- Sheldon, K. M., & Kasser, T. (2001). Getting older, getting better? Personal strivings and psychological maturity across the lifespan. *Developmental Psychology, 37*(4), 491-501.
- Sheldon, K. M., Kasser, T., Houser-Marko, L., Jones, T., & Turban, D. (2005). Doing one's duty: chronological age, felt autonomy, and subjective well-being. *European Journal of Personality, 19*, 97-115.
- Shorey, R. C., Anderson, S. E., & Stuart, G. L. (2012). Gender differences in early maladaptive schemas in a treatment-seeking sample of alcohol dependent adults. *Substance Use & Misuse, 47*(1), 108-116.
- Simon, W. (2009). Follow-up psychotherapy outcome of patients with dependent, avoidant, and obsessive-compulsive personality disorders: a meta-analytic review. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice, 13*(2), 153-165.
- Singh, R. R., & Ojha, S. K. (1987). Sex difference in dependence proneness, insecurity and self concept. *Manas, 34*(1-2), 61-66.
- Skodol, A. E., Clark, L. A., Bender, D. S., Krueger, R. F., Morey, L. C., Verheul, R., Alarcon, R. D., Bell, C. C., Siever, L. J., & Oldham, J. M. (2011). Proposed changes in personality and personality disorder assessment and diagnosis for DSM-5 part I: description and rationale. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 2*(1), 4-22.

- Soeteman, D. I., Hakkaart-van Roijen, L., Verheul, R., & Busschbach, J. J. V. (2008). The economic burden of personality disorders in mental health care. *Journal of Clinical Psychiatry, 69*, 259-265.
- Soygüt, G., Çakır, Z., & Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(22), 17-30.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young şema ölçeği kısa form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi, 20*(1), 75-84.
- Spence, J. T., & Helmreich, R. L. (1978). *Masculinity and femininity: their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin: University of Texas Press.
- Sperling, M. B., & Berman, W. H. (1991). An attachment classification of desperate love. *Journal of Personality Assessment, 56*(1), 45-55.
- Sperry, L. (2003). *Handbook of diagnosis and treatment of the DSM-IV-TR personality disorders* (ikinci baskı). New York: Routledge.
- Stewart, R. H. (1967). Birth order and dependency. *Journal of Personality and Social Psychology, 6*(2), 192-194.
- Stewart, S. H., Knize, K., & Pihl, R. O. (1992). Anxiety sensitivity and dependency in clinical and non-clinical panickers and controls. *Journal of Anxiety Disorders, 6*, 119-131.
- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. Liljestrom, R., & Özdalga, E. (Ed.), *Autonomy and dependence in the family* içinde (ss. 219-

272). İstanbul: Swedish Research Institute.

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve

davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

Tamar, M., Bildik, T., Kösem, F. Ş., Kesikçi, H., Tatar, A., Yaman, B., Eremiş, S., &

Özbaran, B. (2006). The characteristics of separation-individuation in Turkish high school students. *Adolescence*, 41(161), 177-184.

Tein, J. Y., Roosa, M. W., & Michaels, M. (1994). Agreement between parent and child

reports on parental behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 56(2), 341-355.

Tezel Şahin, F., & Cevher, F. N. (2007). *Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel*

bir bakış. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Tisdale, M. J., Pendleton, L., & Marler, M. (1990). MCMI characteristics of DSM-II-R

bulimics. *Journal of Personality Assessment*, 55(3-4), 477-483.

Tortamış, M. (2014). *Evli bireylerde romantik kıskançlık düzeyi ve aldatma eğiliminin*

şema terapi modeli çerçevesinde değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ulusoy, Y. (2010). *Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin (Interpersonal Dependency*

Inventory) uyarlama çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Ulusoy, Y., & Durmuş, E. (2011). Kişiler arası bağımlılık eğiliminin beş faktör kişilik

özellikleri açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2),

1-21.

Ünal, B. (2012). *Early maladaptive schemas and well-being: importance of parenting styles and other psychological resources*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

ODTÜ, Ankara.

Walker, A. (1982). Dependency and old age. *Social Policy & Administration*, 16(2), 115-135.

Welburn, K., Coristine, M., Dagg, P., Ponterfract, A., & Jordan, S. (2002). The schema questionnaire-short form: Factor analysis and relationship between schemas and symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 26(4), 519-530.

Yakın, D. (2014). Bağımlı kişilik örüntüsü ve terapötik işbirliği: Şema odaklı bilişsel davranışçı terapi uygulaması. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(2), 1-13.

Young, J. E. (1990). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Press.

Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach* (üçüncü baskı). Sarasota, FL: Professional Resource Press.

Young, J. E., & Klosko, J. S. (1994). *Reinventing your life*. New York: Plume.

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: Guilford Press.

Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları* (yirmibeşinci baskı). Ankara: Özgür Yayınları.

Zuroff, D. C., & Fitzpatrick, D. K. (1995). Depressive personality styles: implications for adult attachment. *Personality and Individual Differences*, 18(2), 253-265.

EK 1**KİŞİSEL BİLGİ FORMU****Yaşınız:****Cinsiyetiniz:** () Kadın () Erkek**Okuduğunuz Üniversitenin Adı:****Bölümünüz:** **Sınıfınız:****Bağlı Olduğunuz Fakülte:****Medeni Durumunuz:**

() Evli () Bekar () Boşanmış () Dul () Ayrı Yaşıyor

Yaşamınızın büyük kısmını geçirmiş olduğunuz yer:

() Köy () Kasaba () Metropol (İstanbul/Ankara/İzmir)

() İlçe () İl () Yurtdışı

Geldiğiniz/yetiştirdiğiniz aile türü:

() Çekirdek aile (anne, baba, kardeşler aynı evde)

() Geniş aile (bazı akrabalarla aynı evde)

() Diğer: (belirtiniz:.....)

Anneleriniz hayatta mı? () Evet () Hayır

Hayatta değil ise, kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?:

Babalarınız hayatta mı? () Evet () Hayır

Hayatta değilse, kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?:**Anneleriniz:**

() Okur-yazar değil

() İlkokul

() Ortaokul

() Lise

() Ön Lisans

() Lisans

() Yüksek lisans/Doktora

Babalarınız:

() Okur-yazar değil

() İlkokul

() Ortaokul

() Lise

() Ön lisans

() Lisans

() Yüksek lisans/Doktora

Anne ve babanız:

- () Birlikte
 () Boşanmış (siz kaç yaşındaydınız?:)
 () Boşanmamış ancak ayrı yaşıyorlar
 () Hayatta değil(ler)

Ailenizin ortalama aylık geliri:

- () 500 tl ve altı () 501- 1000 () 1001-1500
 () 1501-3000 () 3001-5000 () 5001 ve üzeri

Kaç kardeşsiniz? (*siz dahil*):

Siz kaçınıcı çocuksunuz?:

Sürekli takip gerektiren/kronik bir fiziksel rahatsızlığınız var mı? () Evet () Hayır
 Cevabınız **EVET** ise nedir?:

Şu anda herhangi bir psikolojik rahatsızlığınız var mı? () Evet () Hayır
 Cevabınız **EVET** ise nedir?:

Şu anda herhangi bir psikolojik yardım alıyor musunuz? () Evet () Hayır
 Cevabınız **EVET** ise nedir?:

Şu anda herhangi bir psikiyatrik ilaç kullanıyor musunuz? () Evet () Hayır
 Cevabınız **EVET** ise nedir?:

Küçüklüğünüzde ciddi bir fiziksel rahatsızlık geçirdiniz mi? () Evet () Hayır
 Cevabınız **EVET** ise nedir ve kaç yaşında iken?:

Bir yılda ortalama kaç kez bir sağlık merkezine veya hastaneye gidersiniz?:

EK 2

YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ- KISA FORM 3 (YŞÖ-KF3)

Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Birkaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın. 1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi en iyi tanımlayan şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

- 1- Benim için tamamıyla yanlış**
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış**
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla**
- 4- Benim için orta derecede doğru**
- 5- Benim için çoğunlukla doğru**
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor**

1. ____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. ____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. ____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum
4. ____ Uyumsuzum.
5. ____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. ____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. ____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. ____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. ____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşitlarım kadar, başaramadım.

10. ____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. ____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. ____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13. ____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. ____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” denilmesini çok zor kabullenirim.
15. ____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. ____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17. ____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. ____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. ____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. ____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. ____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakmam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. ____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. ____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. ____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. ____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. ____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissedyorum.
27. ____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. ____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissedyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. ____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30. ____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. ____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. ____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.

33. ____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. ____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. ____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. ____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özrü yoktur.
37. ____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. ____ Yakınlarımın beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. ____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. ____ Bir yere ait değilim, yalnızım.
41. ____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42. ____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. ____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. ____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. ____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız.
46. ____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. ____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. ____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. ____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. ____ İsteddiğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. ____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakârlık etmekte zorlanırım
52. ____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissederim.
53. ____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54. ____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55. ____ Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarım ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.
56. ____ Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissederim.
57. ____ Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheliyimdir.
58. ____ Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hiss ediyorum.
59. ____ Kendimi sevebilecek biri gibi hissetmiyorum.

60. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61. ____ Gündelik işler için benim kararlarım güvenilemez.
62. ____ Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63. ____ Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığımı hissediyorum Benim kendime ait bir hayatım yok.
64. ____ Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.
65. ____ Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66. ____ Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.
67. ____ Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.
68. ____ Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69. ____ Benim yararım olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70. ____ Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanmayı ve takdir görmeyi isterim.
71. ____ Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72. ____ Neden yanlış yaptığının önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73. ____ Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74. ____ İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75. ____ Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76. ____ Kendimi hep grupların dışında hissedirim.
77. ____ Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.

79. ____ Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum.
80. ____ Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum.
81. ____ Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82. ____ Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83. ____ Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84. ____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. ____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. ____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. ____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. ____ Bir dolu övgü ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. ____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. ____ Ben cezalandırılmayı hakeden kötü bir insanım.

EK 3**YOUNG EBEVEYNLİK ÖLÇEĞİ (YEBÖ)**

Aşağıda anne ve babanızı tarif etmekte kullanabileceğiniz ifadeler verilmiştir. Lütfen her birini dikkatlice okuyun ve ebeveynlerinize ne kadar uyduğuna karar verin. 1 ile 6 arasında, çocukluğunuz sırasında annenizi ve babanızı en iyi tanımlayan şikkı seçin. Eğer size anne veya babanız yerine başka insanlar büyüttü ise onları da aynı şekilde derecelendirin. Eğer anne veya babanızdan biri hiç olmadı ise o sütunu boş bırakın.

- 1 - Tamamı ile yanlış**
- 2 - Çoğunlukla yanlış**
- 3 - Uyan tarafı daha fazla**
- 4 - Orta derecede doğru**
- 5 - Çoğunlukla doğru**
- 6 - Ona tamamı ile uyuyor.**

Anne Baba

1. ____ ____ Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı.
2. ____ ____ Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi.
3. ____ ____ Bana yol gösterdi ve olumlu yönlendirdi.
4. ____ ____ Beni dinledi, anladı ve duygularımızı karşılıklı paylaştık.
5. ____ ____ Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi.
6. ____ ____ Ben çocukken öldü veya evi terk etti.
7. ____ ____ Dengesizdi, ne yapacağı belli olmazdı veya alkolikti.
8. ____ ____ Kardeş(ler)imi bana tercih etti.
9. ____ ____ Uzun süreler boyunca beni terk etti veya yalnız bıraktı.
10. ____ ____ Bana yalan söyledi, beni kandırdı veya bana ihanet etti.
11. ____ ____ Beni dövdü, duygusal veya cinsel olarak taciz etti.
12. ____ ____ Beni kendi amaçları için kullandı.

Anne Baba

13. ____ ____ İnsanların canını yakmaktan hoşlanırdı.
14. ____ ____ Bir yerimi inciteceğim diye çok endişelenirdi.
15. ____ ____ Hasta olacağım diye çok endişelenirdi.
16. ____ ____ Evhamlı veya fobik/korkak bir insandı.
17. ____ ____ Beni aşırı korurdu.
18. ____ ____ Kendi kararlarım veya yargılarıma güvenememe neden oldu
19. ____ ____ İşleri kendi başıma yapmama fırsat vermeden çoğu işimi o yaptı.
20. ____ ____ Bana hep daha çocukmuşum gibi davrandı.
21. ____ ____ Beni çok eleştirirdi.
22. ____ ____ Bana kendimi sevmeye layık olmayan veya dışlanmış bir gibi hissettirdi.
23. ____ ____ Bana hep bende yanlış bir şey varmış gibi davrandı.
24. ____ ____ Önemli konularda kendimden utanmama neden oldu.
25. ____ ____ Okulda başarılı olmam için gereken disiplini bana kazandırmadı.
26. ____ ____ Bana salakmışım veya beceriksizmişim gibi davrandı.
27. ____ ____ Başarılı olmamı gerçekten istemedi.
28. ____ ____ Hayatta başarısız olacağıma inandı.
29. ____ ____ Benim fikrim veya isteklerim önemsizmiş gibi davrandı.
30. ____ ____ Benim ihtiyaçlarımı gözetmeden kendisi ne isterse onu yaptı.
31. ____ ____ Hayatımı o kadar çok kontrol altında tuttu ki çok az seçme özgürlüğüm oldu.
32. ____ ____ Her şey onun kurallarına uymalıydı.
33. ____ ____ Aile için kendi isteklerini feda etti.
34. ____ ____ Günlük sorumluluklarının pek çoğunu yerine getiremiyordu ve ben her zaman kendi payıma düşenden fazlasını yapmak zorunda kaldım.

Anne Baba

35. ____ ____ Hep mutsuzdu; destek ve anlayış için hep bana dayandı.
36. ____ ____ Bana güçlü olduğumu ve diğer insanlara yardım etmem gerektiğini hissettirdi.
37. ____ ____ Kendisinden beklentisi hep çok yüksekti ve bunlar için kendini çok zorlardı.
38. ____ ____ Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi.
39. ____ ____ Pek çok alanda mükemmeliyetçiydi; ona göre her şey olması gerektiği gibi olmalıydı.
40. ____ ____ Yaptığım hiçbir şeyin yeterli olmadığını hissetmeme sebep oldu.
41. ____ ____ Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında kesin ve katı kuralları vardı.
42. ____ ____ Eğer işler düzgün ve yeterince hızlı yapılmazsa sabırsızlanırdı.
43. ____ ____ İşlerin tam ve iyi olarak yapılmasına, eğlenme veya dinlenmekten daha fazla önem verdi.
44. ____ ____ Beni pek çok konuda şımarttı veya aşırı hoşgörülü davrandı.
45. ____ ____ Diğer insanlardan daha önemli ve daha iyi olduğumu hissettirdi.
46. ____ ____ Çok talepkârdı; her şeyin onun istediği gibi olmasını isterdi.
47. ____ ____ Diğer insanlara karşı sorumluluklarımın olduğunu bana öğretmedi.
48. ____ ____ Bana çok az disiplin veya terbiye verdi.
49. ____ ____ Bana çok az kural koydu veya sorumluluk verdi.
50. ____ ____ Aşırı sinirlenmeme veya kontrolümü kaybetmeme izin verirdi.
51. ____ ____ Disiplinsiz bir insandı.
52. ____ ____ Birbirimizi çok iyi anlayacak kadar yakındık.
53. ____ ____ Ondan tam olarak ayrı bir birey olduğumu hissedemedim veya bireyselliğimi yeterince yaşayamadım.

Anne Baba

54. ____ ____ Onun çok güçlü bir insan olmasından dolayı büyürken kendi yönümü belirleyemiyordum.
55. ____ ____ İçimizden birinin uzağa gitmesi durumunda, birbirimizi üzebileceğimizi hissedirdim.
56. ____ ____ Ailemizin ekonomik sorunları ile ilgili çok endişeli idi.
57. ____ ____ Küçük bir hata bile yapsam kötü sonuçların ortaya çıkacağını hissettirirdi.
58. ____ ____ Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi.
59. ____ ____ Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı.
60. ____ ____ Her şey onun kontrolü altında olmalıydı.
61. ____ ____ Duygularını ifade etmekten rahatsız olurdu
62. ____ ____ Hep düzenli ve tertipliydi; değişiklik yerine bilineni tercih ederdi.
63. ____ ____ Kızgınlığını çok nadir belli ederdi.
64. ____ ____ Kapalı birisiydi; duygularını çok nadir açardı.
65. ____ ____ Yanlış bir şey yaptığımda kızardı veya sert bir şekilde eleştirdiği olurdu.
66. ____ ____ Yanlış bir şey yaptığımda beni cezalandırdığı olurdu.
67. ____ ____ Yanlış yaptığımda bana aptal veya salak gibi kelimelerle hitap ettiği olurdu.
68. ____ ____ İşler kötü gittiğinde başkalarını suçlardı.
69. ____ ____ Sosyal statü ve görünümüne önem verirdi.
70. ____ ____ Başarı ve rekabete çok önem verirdi.
71. ____ ____ Başkalarının gözünde benim davranışlarımın onu ne duruma düşüreceği ile çok ilgiliydi.
72. ____ ____ Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi.

EK 4

KİŞİLER ARASI BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ (KBÖ)

Aşağıda, bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerinde sergilediği bazı tutum ve davranışları tanımlayan ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyun ve sizin tutum ve davranışlarınıza uygun olup olmadığına karar verin. Sizden istenen her bir ifadenin karşısına Tamamen uygun, Oldukça uygun, Biraz uygun, Hiç uygun değil şeklinde derecelendirilen kutucuklara (X) kullanarak yanıtınızı vermenizdir. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmamaya özen gösteriniz.

	Tamamen Uygun	Oldukça Uygun	Biraz Uygun	Hiç Uygun Değil
1.Kendimle baş başa kalmayı tercih ederim.				
2.Yaptığım işin takdir edileceğini bildiğim zaman, elimden gelenin en iyisini yaparım.				
3.Hasta olduğum zaman, üstüme titrenilmesine tahammül edemem.				
4.Lider olmaktansa geri plandaki kişi olmayı tercih ederim.				
5.İnanıyorum ki; insanlar istedikleri takdirde benim için daha fazlasını yapabilirler.				
6.Çocukken ailemi memnun etmek benim için çok önemliydi.				
7.Kendimi iyi hissetmek için başkalarına ihtiyaç duymam.				
8.Önemsediğim biri tarafından beğenilmemek bana acı verir.				
9.Hayatta karşılaşacağım kişisel problemlerimin çoğuyla başa çıkmada kendime güvenirim.				
10.Yalnızca kendimi memnun etmek isterim.				
11.Yakın bir arkadaşımı kaybetme düşüncesi beni korkutur.				
12.Başkalarının fikirlerini çabuk kabul ederim.				
13.Başkasının yardımı olmadan kendi başımın çaresine bakabilirim.				
14.Özel bir arkadaşım olmazsa, kendimi yolumu kaybetmiş biri gibi hissederim.				

	Tamamen Uygun	Oldukça Uygun	Biraz Uygun	Hiç Uygun Değil
15.Yaptığım hatayı başkası fark ederse çok üzülürüm.				
16.İnsanların bana sempatik görünmeye çalışmalarından nefret ederim.				
17.Başkalarından beklediğimi elde edemediğim zaman hemen moralim bozulur.				
18.Bir tartışmada kolay pes ederim.				
19.İnsanlardan çok fazla bir şey beklemem.				
20.Hayatımda benim için özel olan biri olmalı.				
21.Bir partiye (sosyal eğlence ortamı) gittiğim zaman, diğer insanlar tarafından beğenilirim.				
22.Kontrolün başka birinin elinde olduğunu bildiğim zaman kendimi daha iyi hissederim.				
23.Hasta olduğum zaman, arkadaşlarımla beni yalnız bırakmalarını tercih ederim.				
24.Beni, insanların iyi bir iş yaptığımı söylemelerinden daha mutlu edecek başka bir şey yoktur.				
25.Benim için önemli olan bir şeyi başarmak adına, başkalarının duygularını göz ardı etmeye hazırım.				
26.Beni diğer insanlardan üstün tutan birine ihtiyaç duyarım.				
27.Sosyal ortamlarda çok çekingen davranırım.				
28.Hiç kimseye ihtiyacım yok.				
29.Kendi kendime aldığım kararların çoğunda sorun yaşadım.				
30.Sevdiğim bir kişi beklediğim süre içinde gelmezse, aklıma en kötü olasılıklar gelir.				
31. İşler ters gitse bile, arkadaşlarımdan yardım almadan var olan durumla baş edebilirim.				
32.Başkalarından beklentilerim çoktur.				

	Tamamen Uygun	Oldukça Uygun	Biraz Uygun	Hiç Uygun Değil
33. Tek başıma kendime kıyafet satın alamam.				
34. Yalnız kalmayı tercih ederim.				
35. İnsanlardan umduğumu bulamıyorum.				
36. Bütün insanlar bana karşı gelse bile, yanımda sevdiğim kişi olduğu sürece yoluma devam edebilirim.				
37. İnsanlar tarafından hayal kırıklığına uğratılma riskini göze alamadığım için onlardan uzak dururum.				
38. Başkalarının benim hakkımdaki düşünceleri, benim duygularımı etkilemez.				
39. İnsanların çoğunun beni nasıl kolayca incittiklerinin farkında olmadıklarını düşünüyorum.				
40. Kendi kararlarıma çok güvenirim.				
41. Desteğine ve sevgisine çok ihtiyaç duyduğum insanları kaybetmekten her zaman çok korkarım.				
42. İyi bir liderde olması gereken özellikler bende yok.				
43. Sevdiğim biri tarafından terk edilsem, kendimi çaresiz hissederim.				
44. Başkalarının ne söylediği beni rahatsız etmez.				

EK 5

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma, Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak danışmanlığında, Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Reyhan Arslan tarafından yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, kişiler arası ilişkiler ve erken dönem yaşantılar arasındaki ilişkileri incelemektir. Çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izinler alınmıştır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette, genel olarak, kişisel rahatsızlık verecek nitelikte sorular bulunmamaktadır. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplamayı istediğiniz anda bırakabilirsiniz. Çalışmayı yarıda kesmek size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Verilen anketlerin hiçbirinin üzerine isminizi yazmayınız. Vereceğiniz bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır.

Bu anket birden fazla psikolojik test içermektedir. Tüm soruların yanıtlanması yaklaşık 30 dakika sürmektedir. Soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Lütfen her bir testin başındaki yönergeyi dikkatlice okuyunuz ve sorulara sizi en iyi şekilde ifade eden cevabı vermeye çalışınız. Çalışmadan elde edilecek sonuçların güvenilirliği bakımından tüm soruları içtenlikle ve eksiksiz olarak yanıtlamanız önemlidir.

Bu araştırma hakkında daha fazla bilgi almak isterseniz Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak ve Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Reyhan Arslan'a aşağıdaki e-mail adreslerinden ulaşabilirsiniz.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Reyhan Arslan, e-posta: arslanreyhan91@gmail.com

Prof. Dr. Gonca Soygüt Pekak, e-posta: goncasoygüt@gmail.com

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Tarih

-----/-----/-----

İmza

EK 6
ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 431-253

08 Şubat 2016

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Psikoloji Bölümü öğretim üyesi **Prof. Dr. Gonca SOYGÜT PEKAK** sorumluluğunda İstanbul Medipol Üniversitesi araştırma görevlilerinden **Reyhan ARSLAN** tarafından yürütülen “**Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları, Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modlarının Kişiler Arası Bağlılık Eğilimi İle İlişkisi: Bir Model Önerisi**” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **12 Ocak 2016** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. A. Haluk ÖZEN
Rektör

EK 7
ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 17/05/2017

Tez Başlığı / Konusu: Algılanan Ebeveynlik Biçimleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Kişiler Arası Bağlılık Eğilimi Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 198 sayfalık kısmına ilişkin, 17/05/2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 22'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça dâhil
- 3- Alıntılar dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

17/05/2017

Adı Soyadı: Reyhan Arslan
Öğrenci No: N13226663
Anabilim Dalı: Psikoloji Anabilim Dalı
Programı: Klinik Psikoloji- Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Elif BARIŞKIN

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

Date: 17/05/2017

Thesis Title / Topic: The Relationships between Perceived Parenting Styles, Early Maladaptive Schemas, and Interpersonal Dependency Tendency: An Investigation through the Schema Therapy Model

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 17/05/2017 for the total of 198 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 22 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

17/05/2017

Name Surname: Reyhan Arslan
Student No: N13226663
Department: Psychology
Program: Clinical Psychology- Master's with Thesis
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVED

APPROVED.

Prof. Dr. Elif BARIŞKIN

